

HELSINKI Hellenius

Historiallisella kaupunkialueella (1640-) sijaitsevan pihan korjauksen
maankaivaustöiden arkeologinen valvonta elo-marraskuussa 2014

HKM/Helsinki, Hellenius 2014-001

Helsingin kaupunginmuseo

Kulttuuriympäristöyksikkö
Markku Heikkinen

TIIVISTELMÄ:

Helsingin kaupunginmuseon tutkijat valvoivat elo-marraskuussa 2014 Helsingin Senaatintorin eteläreunassa sijaitsevan kaupungin vanhimpiin kivistä rakennuksiin kuuluvan Helleniuksen talon sisäpihan korjauksen takia tehtyjä maankaivutöitä koko pihan alueella. Isoilla alueilla pihaa kaivettiin vain ohuella pinnalla uuden pihakiveyksen rakennekerrosten takia. Syvemmältä kaivettiin sadevesiviemäriputkien ja -kaivojen, kaapelilinjojen ja uuden puun istutuskuopan kohdalla. Valvonnassa todettiin että kaikki vanhat kerrokset olivat tuhoutuneet pihan eteläpuoliskossa Leijonakorttelin pohjoisosan vuosien 1985-1988 saneerauksen takia. Täällä oli vain uudempia rakennusjätekerroksia tai puhtaampia täyttöhiekkakerroksia. Pihan pohjoispuoliskosta saatiin esiin tasossa pieni katkelma viimeisestä uudehkosta pihakiveyksestä. Kahdesta koekuopasta ja muutamasta koepistoista tuli katkelmia vanhemmista kerroksista. Täälläkin pintakerrokset ja syvemmätkin kerrokset muodostuivat melko uusista rakennusjätekerroksista ja täyttöhiekoista.

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	
Sisällysluettelo.....	1
Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Peruskarttaote	5
Johdantokartta.....	6
1. Johdanto.....	7
2. Valvonta-alueen sijainti ja topografia	9
3. Valvonta-alueen historia	14
4. Aiemmat arkeologiset havainnot Leijona-korttelin pohjoisosassa ja lähiympäristöissä.....	65
5. Arkeologiset havainnot	69
6. Valvonnan tulokset	97
Lähteet ja kirjallisuus	99

Liite 1	Karttaluettelo
Liite 2	Kartat
Liite 3	Digitaalikuvaluettelo
Liite 4	Kuvataulut
Liite 5	Löytöluettelo
Liite 6	Poistetut löydöt

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Nimi: Helsinki, Hellenius. Historiallisella kaupunkialueella (1640-) sijaitsevan pihan korjauksen maankaivaustöiden arkeologinen valvonta elo-marraskuussa 2014

Kunta: Helsinki

Kylä: Töölö

Kaupunginosa: Kruununhaka 01

Kortteli: 30

Tontti: 1

Kiinteistötunnus: 091-001-0030-0001

Rakennusnumero: 003

Pysyvä rakennus-tunnus: 217

Osoite: Aleksanterinkatu 24

Maan omistaja: Helsingin kaupunki

Tutkimuksen laji: Arkeologinen valvonta

Kohteen ajoitus: 1640-

Peruskartta: L4133C (TM35-lehtijako), 203406 (Yleislehtijako)

Koordinaatit: Tutkimusalueen keskipisteen koordinaatit:

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit:	N	= 6671970
	E	= 386385
	Z	= 4,9 m
ETRS-GK25 tasokoordinaatit:	N	= 6672879
	E	= 25497358
	Z	= 4,9 m

Tutkimuslaitos: Helsingin kaupunginmuseo

Tutkija: Markku Heikkinen

Kenttätyöaika: elokuu-marraskuu 2014, pääosin 11.9-8.10.2014

Valvonta-alueen laajuus: 182 m²

Valvonnan kustantaja: Helsingin Kiinteistövirasto, tilakeskus

Tutkimuskustannukset: n. 10 000 euroa

Digitaalikuvat: HKM digi Helsinki, Hellenius 2014:1-143

Löydöt: KM 40341:1-62 diar. 14.1.2015

Aikaisemmat
tutkimukset
ympäristössä:

Vuonna 1985-88 Bockin remontin yhteydessä tehty havaintoja. Ei raporttia. Vain muutamia kuvia ja löytöjä Helsingin kaupunginmuseossa.

Jaana Mellanen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Sunnin talo ja Sofiankatu, Aleksanterinkatu 26/Sofiankatu 6. 1998. Tarkastuskertomus. **8.1.2003.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Aleksanterinkatu, Senaatintori, Fabianinkatu, Sofiankatu, Yliopistonkatu, Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha, Kirkkokatu. Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu, Mariankatu ja Eteläesplandi. Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueella tehtyjen kunnallisteknisten töiden arkeologinen valvontakertomus 1997-1998, 2001-2+003 ja 2004-2005. **26.10.2005**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Senaatintori 2011. Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueella tehdyn kaukojäähdytysputkistojen kaivamisen arkeologinen valvontakertomus. 13.1.-2.3.2011. **12.1.2012.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Kiseleff-Sunn 2010-2011. Historiallisella kaupunkialueella (1640-) sijaitsevien rakennusten peruskunnostuksen arkeologinen valvonta. **20.03.2012.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Kirkkokatu – Ritarikatu – Rauhankatu, Hallituskatu, Unioninkatu, Sofiankatu ja Pohjoisesplanadi – Katariinankatu 2009-2011. Historiallisella kaupunkialueella (1640-) tehtyjen katualueiden kunnallisteknisten töiden arkeologinen valvonta. **20.12.2012.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Bock. Historiallisella kaupunkialueella (1640-) sijaitsevan pihan sisäänkäyntijärjestelyiden maankaivaustöiden arkeologinen valvonta huhti-toukokuussa 2013. **10.9.2013.**

Heini Hämäläinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Senaatintori 2012. Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueella tehtyyn kaukolämmitysputkiston kaivamiseen liittyvä pelastuskaivaus 23.9.-5.11.2012. **8.10.2014.**

Aikaisemmat löydöt
kohteessa:

XLV:317:1-29 (1967)
XLV:635-641 (v. 1985-88)

Kaivauskertomuksen
liitteet:

1	Karttaluettelo
2	Kartat
3	Digitaalikuvaluettelo
4	Kuvataulut
5	Löytöluettelo
6	Poistetut löydöt

Alkuperäinen raportti:

Helsingin kaupunginmuseo

Kopiot (2 kpl):

Museoviraston arkisto
Helsingin kiinteistövirasto, Tilakeskus

Peruskartta

Johdantokartta

1. JOHDANTO

Helsingin kaupunki alkoi elävöittää vanhan keskustan virastokortteleita 2000-luvun lopussa remontoimalla vanhoja virastorakennuksia takaisin liike- ja ravintolatiloiksi. Syksyllä 2014 oli remonttivuorossa Senaatintorin eteläreunassa sijaitseva kaupungin vanhimpiin kivitaloihin kuuluvan Helleniuksen piha (1760-1770-l.) Tarkoituksena on tehdä kaupungintalokorttelin pihoista kaupunkilaisten yhteisiä tapahtumatiloja. Tavoitteena on monikäyttöinen, helppokulkuinen ja huoltokelpoinen ympäristö. Pihojen kävelyreitit Sofiankadun, Katariinankadun ja Senaatintorin puolelta pyritään saamaan entistä aktiivisempaan käyttöön. Helleniuksen ja Burtzin pihoista kolmasosa on varattu ravintola Savotan ja kahvila Röntgenin kesäterasseille.

Helleniuksen pihan arkeologinen valvonta katsottiin tarpeelliseksi, koska tunnettujen lähteiden perusteella aina pihana olleella alueella saattoi kuitenkin olla säilyneenä vanhoja rakenteita ja kulttuurikerroksia huolimatta myöhemmästä voimakkaasta rakennustoiminnasta. Helsingin kaupunginmuseon vakituiset arkeologit kävivät kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskuksen kustannuksella tuntityönä valvomassa, dokumentoimassa ja pienimuotoisesti kaivamassa vaiheittain tapahtunutta maankaivamista säännöllisesti elo-marraskuussa 2014. Helleniuksen pihan pääurakoitsija oli Vilenin rakennushuolto Oy, jonka kanssa yhteistyö sujui sujuvasti.

Kaupunginmuseo kartoitti pihan ennen korjaustöitä elokuussa ja valvoi etupäässä syyskuun puolivälistä lokakuun alkuun pihan maankaivutöitä. Pihalta purettiin pois vanhat laattakivet, vaikeakulkuinen mukulakivetys ja pihan eteläosan kulkuluiska. Samoin poistettiin pihan eteläosan koristeomenapuu. Tilalle tuli lähes samoille korkeuksille tasaisempi noppakiveys, jolle tehtiin parempi pohjustus kaapimalla maata pois noin 30 cm. Pihan pohjoispuoliskon keskiosaan asennettiin 180 cm:n syvyyteen kaksi sadevesikaivoa, joista lähti etelään pihan keskilinjalla N-S – suunnassa noin 130 cm:n syvyydellä sadevesiviemäriin. Syvempään sadevesiviemäriin yhtyi pihan koilliskulmasta, lounaiskulmasta ja kaakkoiskulmasta matalammalle kaivetut kapeammat sadevesiviemäriputket noin 70 cm:n syvyydellä. Seinien luokse tuli enintään 50 cm:n syvyydelle kapeita sähkökaapeleiden suojaputkilinjoja. Ne yhtyivät isommaksi ryhmäksi pihan eteläosassa viemäriputken kohdalla, jonne tuli sähkökaapelikaivo. Pihan luoteiskulman sisäänkäyntiin tehtiin metallirakenteinen kulkuluiska ja pihan koilliskulmaan uudet graniittiportaat Burtzin seinään avattuun uuteen ravintola Savotan kesäsisäänkäyntiin. Pihan eteläosaan tehtiin tilapäinen puinen kulkuluiska, sillä kohdalle tulevat Burtzin pihalle saakka ulottuvat leveät W-E – suuntaiset portaat ja luiska rakennetaan vasta seuraavassa työvaiheessa vuonna 2015. Nykyinen korttelin pihoja yhdistävä käytävä (alempi sisäpiha, alapiha) liittyy edellä mainittuihin suunnitelmiin, mutta täällä säilytetään graniittilaatoitus.

Valvonnassa todettiin että kaikki vanhat kerrokset olivat tuhoutuneet pihan eteläpuoliskossa Leijonakorttelin pohjoisosan vuosien 1985-1988 saneerauksen takia. Täällä oli vain uudempia rakennusjätkekerroksia tai puhtaampia täyttöhiekkakerroksia tavoitekaivaussyvyyteen saakka. Pihan pohjoispuoliskosta saatiin esiin tasossa pieni katkelma viimeisestä nuorehkosta pihakiveyksestä. Kahdesta koekuopasta ja muutamasta koepistoista tuli katkelmia vanhemmista kerroksista. Täälläkin pintakerrokset ja syvemmätkin kerrokset muodostuivat uudemmista rakennusjätkekerroksista ja täyttöhiekoista.

Helleniuksen piharemontin kanssa samanaikaisesti ja sen jälkeen Helleniuksen Sofiankadun puoleisen länsisiiven ja Aleksanterinkadun puoleisen päärunon 1. kerroksen tiloissa sekä itäpuolisen Burtzin 1. kerroksen tiloissa ja kellaritiloissa tehtiin ravintola Savotan muutostöitä. Niitä valvottiin Helleniuksen pihavalvonnan kanssa samanaikaisesti. Ne kuuluvat kuitenkin toisen projektin piiriin, joten niitä ei käsitellä tässä raportissa. Kaikkiin edellisiin töihin liittyvät myös vuoden 2015 aikana Burtzin ja Bockin pihaille tehtävät korjaukset ja Burtzin rakennukseen ja pihalle tehtävät kahvila Röntgenin tilat.

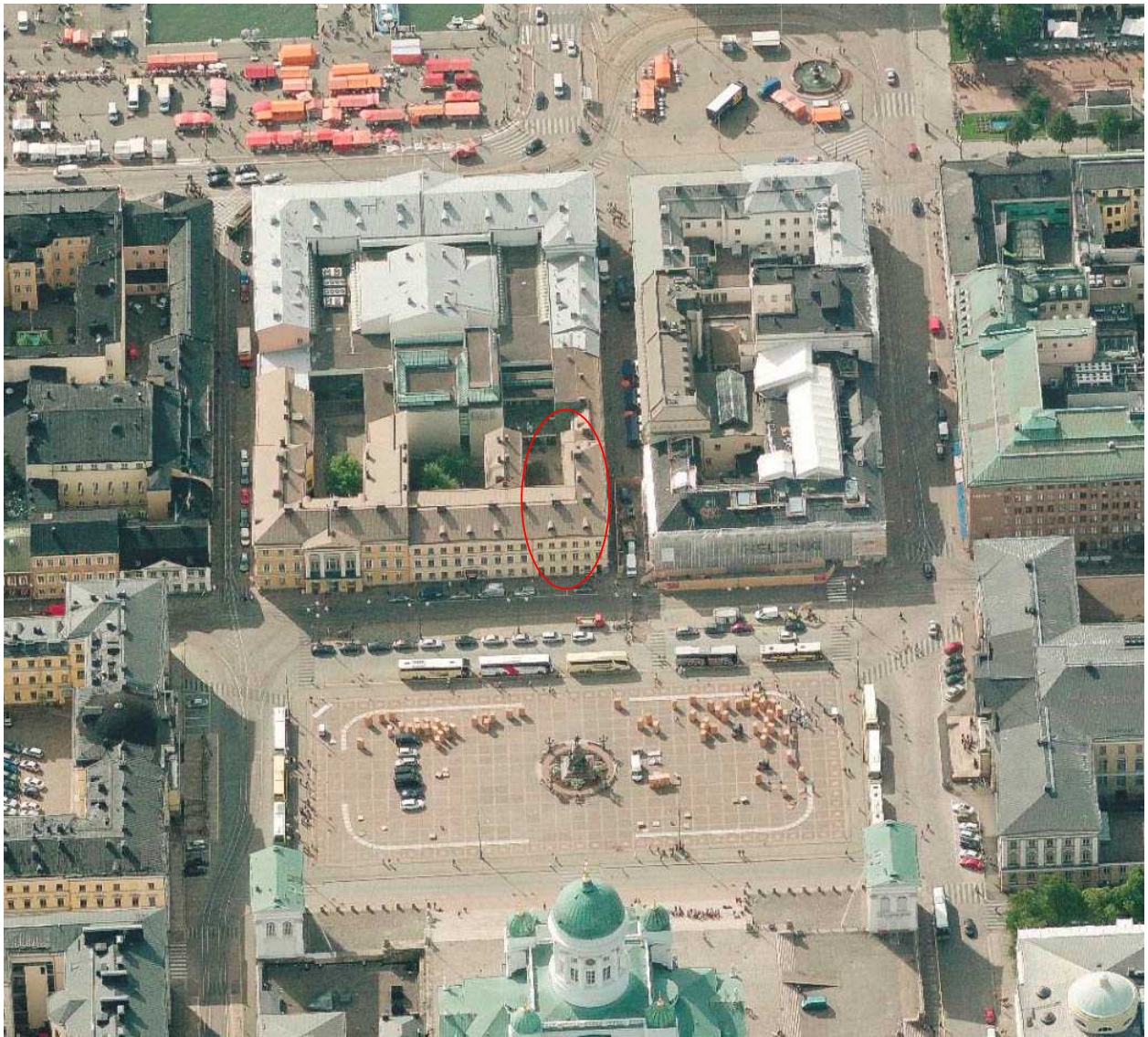
Valvojana oli Markku Heikkinen ja toisena tutkijana Heini Hämäläinen, jotka molemmat kaivoivat, kuvasivat ja tekivät muistiinpanoja kohteesta. Heini Hämäläinen dokumentoi piirtämällä kohteet. Allekirjoittanut käsitteli ja luetteloivat kuvat ja laati raportin. Hämäläinen digitoi kartat ja luetteloivat löydöt. Digitoiduissa kaivauskartoissa käytetään uusia ETRS-GK25 -tasokoordinaatteja ja korkeusjärjestelmää (N2000). Itse valvonnan aikana dokumentoidut rakenteet mitattiin ympäröivistä rakenteista. Dokumentoitujen kohteiden taso- ja profiilikartat piirrettiin mittakaavaan 1:100 ja 1:20. Valvonnan kiintopisteiden korkeustiedot saatiin Pohjoisesplanadilta kaupungintalon kivijalasta haetusta korkeuspistetiedosta nro 155 (E 25497351.8; N 6672790.7; H 3.043). Sumpun portaiden yläpinnan lounaiskulmassa oli kiintopiste korkeudella 5,70 m mpy ja alapihan kivijalan yläpinnan, ruokalan oven länsipuolella, korkeudella 4,83 m mpy

Markku Heikkinen

Helsingissä 23.1.2015

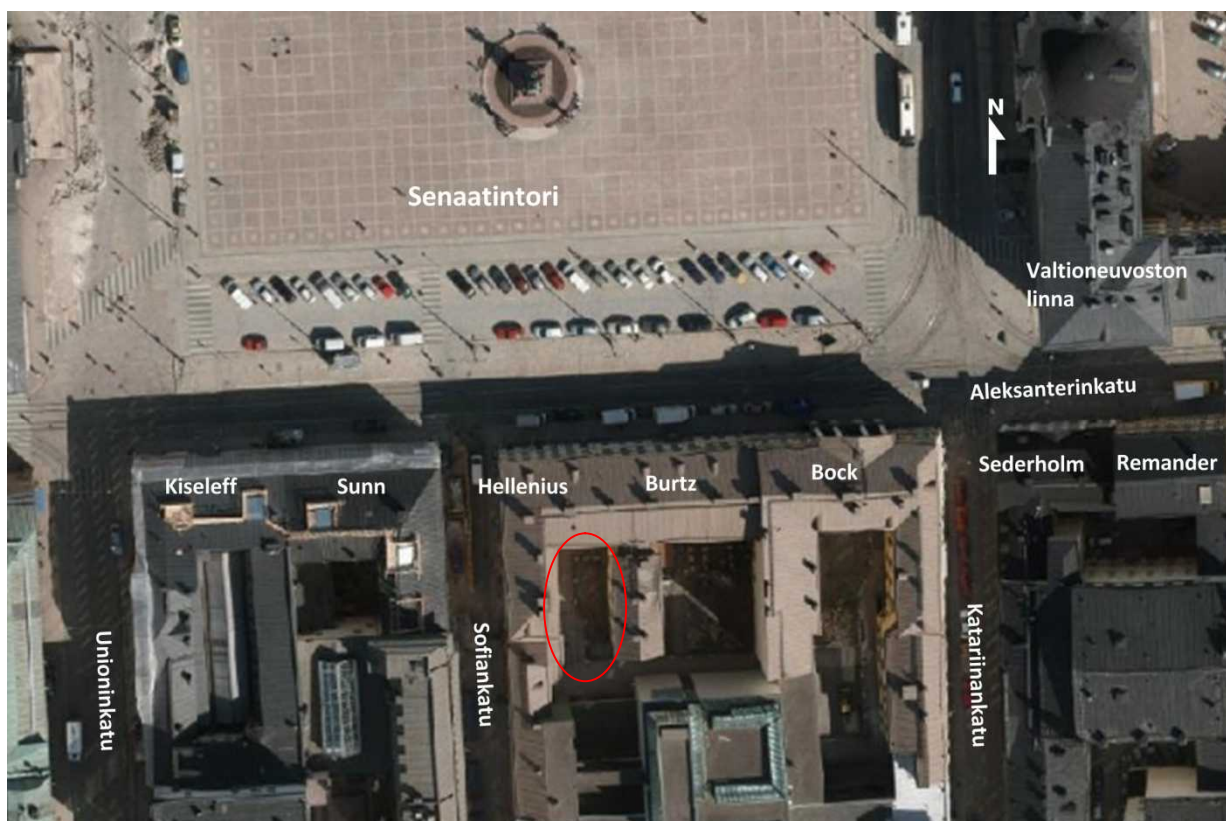
2. VALVONTA-ALUEEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Valvonta-alue sijaitsi Helsingin kantakaupungissa Kruununhaassa historiallisella kaupunkialueella (ks. kartat s. 5-6). Helsinki siirrettiin tänne 1640-luvulla Vantaanjoen suusta. Kaupungin asemakaava ja kalliainen topografia pysyi samanlaisena 1800-luvun alkuun saakka tulipaloista ja sotien tuhoista huolimatta (ks. kartat s. 21 ja 38). Sen sijaan kaupungin uusi vuoden 1812 asemakaava muutti tilannetta merkittävästi (ks. kartta s. 41). Uudet kadut ja korttelit tuhosivat vanhan asemakaavan mukaiset kadut, korttelit ja topografian. Vain Senaatintorin ja valtioneuvostonlinnan kohdilla Aleksanterinkadun eteläpuoliset N-S – suuntaiset kadut säilyttivät paikkansa ja leveytensä 1750-70 -luvuilla rakennettujen kivrakennusten (mm. Hellenius-Burtz-Bock) ansiosta. Samoin merialueiden täyttäminen muutti kaupunkia, etenkin heti valvonta-alueen eteläpuolella. Myös kaupungin päätori Suurtori muutti muotoonsa jäämällä itäosastaan valtioneuvostonlinnan länsisiiven alle ja laajenemalla länteen päin kahden entisen korttelin alueelle muodostaen siten uuden Senaatintorin. Suurtori oli sijainnut valtioneuvostonlinnan lounaiskulman kohdalla ja Senaatintorin itäisessä kolmanneksessa.

Helleniuksen tontti sijaitsee Senaatintorin etelälaidalla Leijonakorttelin luoteiskulmassa. Viistoilmakuva etelän suuntaan. Kuva: Fonecta.

Helleniuksen talo sijaitsi entisen Suurtorin eteläsivun keskeltä lähteneen kadun, nykyisen Katariinankadun, ja W-E -suuntaisen Suurkadun, nykyisen Aleksanterinkadun, lounaispuolella olevan korttelin luoteiskulmassa. Rakennus ei ollut enää Suurtorin reunalla vaan Suurtorin ensimmäisen länsipuolisen korttelin eteläpuolella Itäisen Kirkkokadun (nykyinen Sofiankatu) ja Suurkadun risteyksen kaakkoiskulmassa (ks. kartta s. 18). Korttelin tämän osan rajat ovat pysyneet samoina 1640-luvulta lähtien. Maasto on täällä tasaista viettäen loivasti etelään kohti Kauppatoria eli entistä Eteläsatamaa.

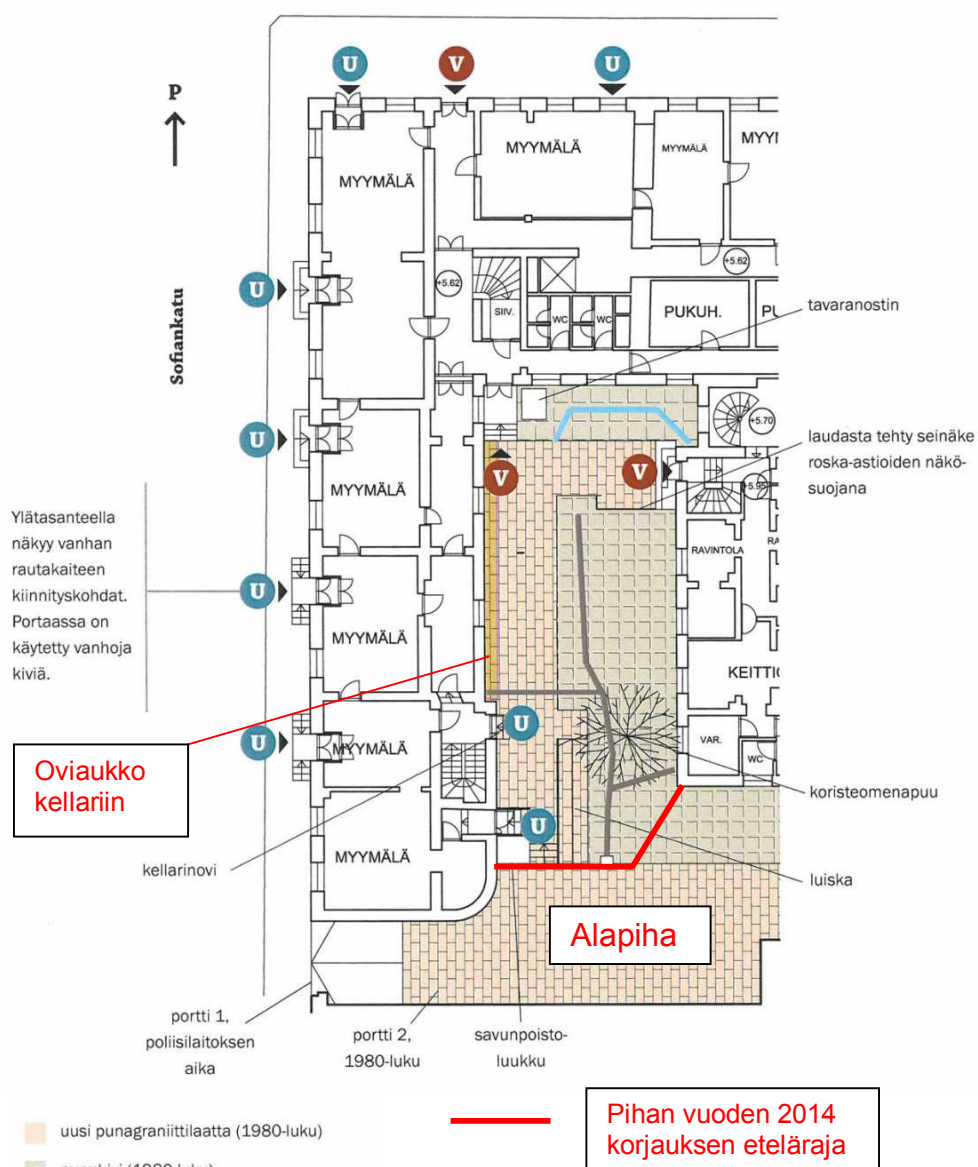
Ilmakuva Senaatintorin eteläosasta ja sen etelälaidalla sijaitsevista 1700-luvun kivitaloista. Kuvaan on nimetty tekstissä mainittuja rakennuksia ja ympyröity valvonta-alue. Pohjoinen on kuvan yläreunassa. Kuva: Paikkatietovipunen. Muokkaus: H. Hämäläinen/HKM.

Helleniuksen talo/tontti kuuluu nykyisin koko Leijonakorttelin käsittävään kaupungin omistamaan tonttiin, joka rajautuu Aleksanterinkatuun, Katariinankatuun, Pohjoisesplanadiin ja Sofiankatuun. Erillistä Helleniuksen tonttia ei ole enää olemassa. Vanha Helleniuksen tontti on ulottunut 1700-luvun alkupuolelta 1800-luvun alkuun korttelin länsireunalla Aleksanterinkadulta nykyisen korttelin eteläosassa W-E – suunnassa olleeseen Merikatuun saakka. 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa ennen Merikatua on ollut vielä pieni tontti, joka sulautettiin myöhemmin edelliseen.

Sisäpihaa rajaa pohjoisessa Helleniuksen ja koilliskulmassa Burtzin rakennusten päärungot (1760-1770-l) ja lännessä Helleniuksen vinkelitalon länsisiipi (1760-1770-l ja 1835). Länsisiiven eteläpuolinen Helleniuksen sivurakennus oli jo valvonta-alueen ulkopuolella (1830-l.). Idässä on entisen Burtzin tontilla sijaitseva alunperin talousrakennus ja sittemmin vankila, Sumppu (1830). Etelässä on Helleniuksen entisellä tonttialueella kaupungintalon uudet osat 1960- ja 1980-lukujen loppuilla. Niihin kuuluu valvonta-aluetta etelässä rajaava ja Helleniuksen ja sen itäpuolella sijaitsevia Burtzin ja

Bockin pihoja yhdistävä sisäinen käytävä (alempi sisäpiha, alapiha), jonka alla on autotalli.

Helleniusta, Burtzin ja Bockin pihoja yhdistävää graniitilaatoitettua alapihaa korkeammalla sijaitseva Helleniuksen piha oli kooltansa 21,80x8,80 m (ks. kartta 1, kartta s.11). Pihan itäosa 1,5 metrin leveydeltä on kuulunut aiemmin itäpuoliseen tonttiin, jota kutsutaan tässä raportissa Burtzin tontiksi vakiintuneen nimipolitiikan mukaan.

Helleniuksen pihan pinnoitteet ja muut rakenteet vuonna 2010 lisättyinä vuoden 2014 korjauksen etelärajalta ja muutamalla huomautuksella. Sisäpihoja yhdistävä käytävä (alempi sisäpiha, alapiha) ei kuulunut korjausalueeseen. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

Pihan ulkonäkö oli peräisin 1980-luvun korjaustöistä (ks. kuvat 1-10). Pihan lounaisnurkassa oli ennen rakennustöitä graniittilaatoista tehdyt kulkuluiska ja portaat alapihalta ylös Helleniuksen pihalle ja siellä portaat ja sisäänkäynnit Helleniuksen länsisiiven porrashuoneisiin ja niiden kautta itse siipirakennukseen. Hiukan pohjoisempaan edellistä kohtaa vähän kapeamman siipirakennuksen osan eteläpäässä oli oviaukko kellariin. Pihan luoteisnurkassa oli portaat Helleniuksen ja koilliskulmassa Sumppuun. Pihan länsiseinän juurella oli kapea nupukivivyöhyke ennen pihan länsiosassa ja pohjoisosassa ollutta leveää punagraniittilaatoitettua käytävää, joka johti pihan pohjoisosan kahdelle portaalille. Pihan kumparemainen itäosa ja aivan pohjoisin osa oli mukulakivetty. Pihan kaakkoisosassa kasvoi iso koristeomenapuu. Itäpuolisen rakennuksen, Sumpun, eteläpuolella mukulakiveys lasi jyrkästi alapihan kivilaatoituksen tasolle. Korkeuseroa oli 70 cm 3,5 metrin matkalla. Sisäpihan kiveyksessä keskellä oli N-S – suunnassa vapaamuotoinen uoma, joka johti sadevettä etelään päin. Pohjoisosan käytävän kohdalla se oli putkessa ja sen pohjoispuolella ritilän alla. Siihen yhtyi kolme pienempää uomaa rakennusten muista kulmista. Sumpun lounaisnurkan edessä oli syvät rasvanerotus- ja jätevesiviemärikaivot.

*Helleniuksen piha ennen pihan korjausta.
Kuvaussuunta N. Kuva:
Markku Heikkinen,
HKM/Helsinki, Hellenius
2014:3.*

*Pihan pohjoisosa ennen pihan korjausta.
Kuvaussuunta N. Kuva:
Markku Heikkinen,
HKM/Helsinki, Hellenius
2014:6.*

Piha ennen korjausta kuvattuna pihan luoteiskulmasta. Kuvaussuunta SSE. Kuva: Markku Heikkinen, HKM/Helsinki, Hellenius 2014:8.

Pihan topografia oli ennen remonttia melko tasaista viettäen hyvin loivasti etelään ja lounasta kohti. Pihan luoteiskulma oli korkeudella 5,10 m mpy ja koilliskulma korkeudella 5,29 m mpy. Pihan eteläosa oli ennen portaita, kulkuluiskaa ja pihan nopeampaa laskeutumista korkeudella 4,75-4,88 m py. Lounaiskulma oli portaiden ja kulkuluiskan eteläpuolella korkeudella 4,14 m mpy ja kaakkoiskulma 4,20 m mpy. Korttelin alempana sijaitseva eteläisempi tasainen graniittilaatoitettu alapiha, jonka alla on autotalli, sijaitsee korkeudella noin 4,12 m mpy.

Alapihalta johti länteen Sofiankadulle porttikäytävä, jonka kohdalla jalkakäytävä oli korkeudella 4,51 m mpy ja ajorata korkeudella 4,41 mpy. Pihan pohjoispään linjalla Sofiankatu oli korkeudella 5,02 m mpy.

Vanhat rakennukset on perustettu alun perin paksulle luonnolliselle hiekkakerrokselle ilman paalutuksia. Pihan länsisivun eteläpään rakennuksien perustuksia vahvistettiin voimakkaasti vuosien 1985-88 korjauksissa (ks. kuvat s. 55-56).

3. VALVONTA-ALUEEN HISTORIA

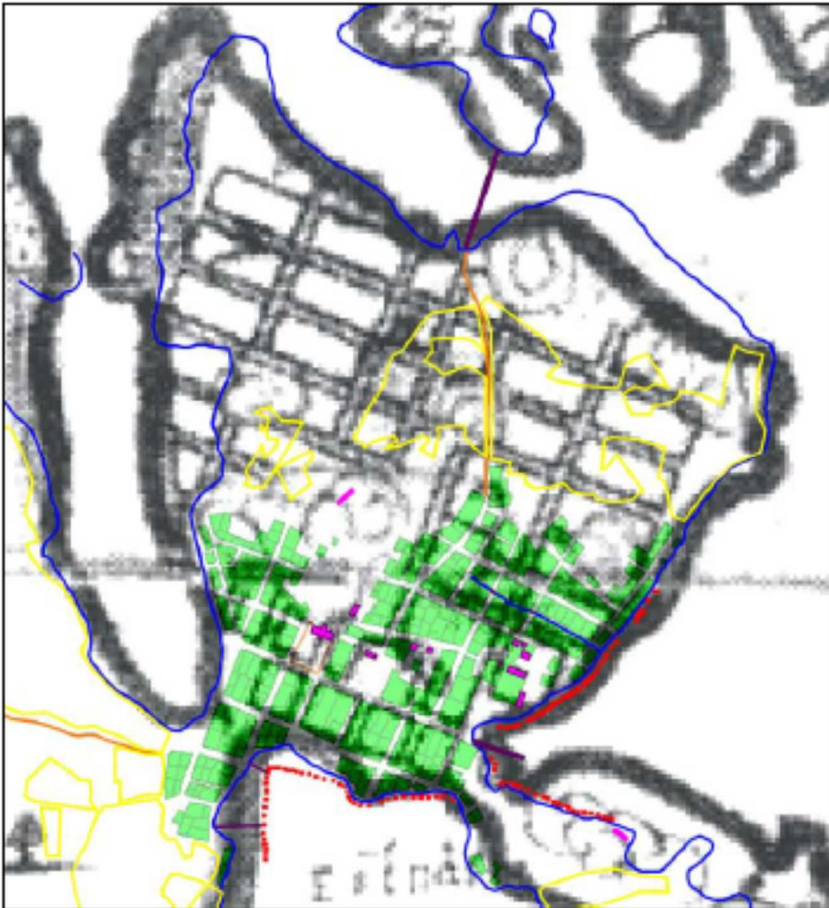
Uusi Helsinki 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa

Alun perin Vantaanjoen suulle vuonna 1550 perustettu Helsinki siirrettiin vuonna 1640 nykyiselle paikalleen Vironniemelle. Uutta Helsinkiä kohtasi 5.8.1654 raivoisa tulipalo, joka tuhosi kolme neljännestä kaupungista. Julkiset rakennukset kivistä Kristiinan kirkkoa myöten tuhoutuivat, ja kaupungin rakentaminen piti aloittaa alusta. Kaupungin tonttien rakennuksista kuin niiden omistajistakaan ei ole paljonkaan tietoa 1600-luvulta ennen vuotta 1696/1707. Kaupungin asemakaavasta on Anders Torstenssonin tekemä suunnitelma Hans Hanssonin vuoden 1645 kartassa, jossa näkyy Vanha ja Uusi Helsinki yhtä aikaa.¹ Se ei esitä olemassa olevaa tilannetta Vironniemen Helsingin osalta. Suunnitelma näyttää toteutuneen vain kaupungin eteläosassa (ks. kartta s. 15). Myöskään Helsingin ympäristöä esittävässä vuoden 1646-48 kartassa oleva ylimalkainen esitys ei esitä todellista tilannetta.

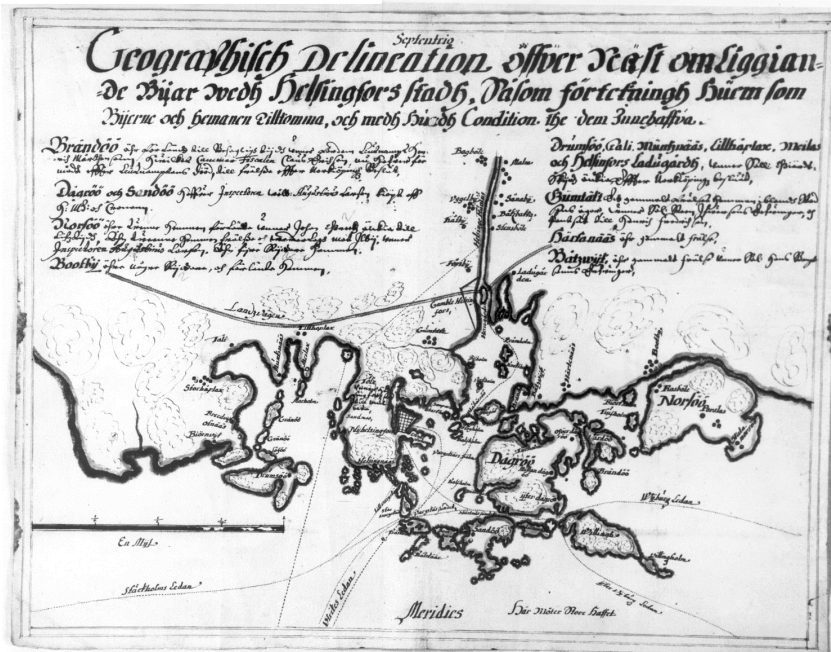

Osasuurenno Hans Hanssonin Vantaan ja Vironniemen Helsinkiä esittävästä kartasta vuodelta 1645. Kartassa näkyy Anders Torstenssonin suunnitelma koko Vironniemen kattavasta kaupungin rakentamisesta. Kartta ei kuvaa olemassa olevaa tilannetta.

¹ *Charta öfver gamle och Nya Helsingfors varande ägor. Tuntematon tekijä. Riksarkivet, Ruotsi; Kostet on vuoden 1995 teoksessaan identifioinut kartan tekijäksi Hans Hanssonin.*

Hans Hansonin vuoden 1645 kartassa esitetty asemakaavasuunnitelma ja vihreällä toteutunut asemakaava Forsell-Avanderin kartan mukaan. Kuva: Teemu Mökkönen/Museovirasto 2002.

Vuoden 1646-48 ajoitettu kartassa kaupunkialue näkyy vain ruudutettuna alueena. Riksarkivet, Ruotsi.²

² Geographisch Delineation öfver Näst omliggian- de Bijar wedh Helsingfors Stadh, såsom förteckningh Hum som Bijerne och Hemanen Tillkomma, och medh Huadh Condition the dem Innehaffva. Riksarkivet, Ruotsi.

Vanhin säilynyt tarkka kaupunkimittaus Helsingistä on Lars Forssellin kartta vuodelta 1696 (ks. kartta s. 17), jonka Niels Avander uudisti 1707.³ Karttaan on piirretty kaupunginosien, tonttien, tonttinumeroiden, katujen ja torien lisäksi julkiset rakennukset. Yksityisten omistamia rakennuksia karttaan ei ole merkitty kuten ei muihinkaan Ruotsin ajan karttoihin. Joihinkin karttoihin on merkitty yksityisten omistamat kivitalot kuten Helleniuksen kivitalo. Karttaan liittyy vuoteen 1707 ajoittuva tonttiluettelo, josta selviävät tonttien omistajat ja koot.⁴

Helsinki oli jaettu tori keskipisteenä neljään kortteliin eli kaupunginosaan, joiden nimet olivat Suo, Kluuvi, Läntinen tulli ja Kalastajamäki. Kaupungissa oli vuosisatojen vaihteessa 284 asuintonttia, joista kymmenkunta oli autiona ja muutama viljelyskäytössä. Asukkaita oli 1300–1700.⁵ Myöhemmin, 1700-luvulla, kaupunginosien rajat ja nimet muuttuivat. Helsinki jaettiin silloin Pohjoiseen, Itäiseen, Eteläiseen ja Läntiseen kortteliin, jotka yhtyivät päätorilla kuten aiemminkin.

Nykyisen Aleksanterinkadun kohdalla oli satamasta kaupungin päätorille Suurtorille johtava pääkatu, Suurkatu. Myös Kuninkaankatuna tunnettu katu oli nykyisen Aleksanterinkadun keski- ja eteläosien kohdalla. Suurtori sijaitsi nykyisen Senaatintorin itäisimmässä osassa ja Valtioneuvostonlinnan länsisiiven kohdalla. Torin pohjoislaidassa kohosi kaksikerroksinen puinen raatihuone. Torin äärellä tai lähistöllä olivat koulu ja vauraimpien kauppiaiden talot ja korttelin päässä torin länsipuolella puinen Pyhän Hengen kirkko hautausmaineen ja puinen kellotapuli vielä 1600-luvun lopulla.

Suurkadun itäpäässä sijaitsi Laivasilta eli kaupungin päälaituri ja sen pohjoispuolella aukio. Kyseessä oli Laivasatama eli Kaupunginsatama nykyisessä Pohjoissatamassa Meritullintorin kohdalla. Aukion kohdalla on nykyisin Vanha tulli- ja pakkahuone. Aukion pohjoispuolella korkeammalla kalliolla kohosi vuoden 1654 palon jälkeen rakennettu maaherran residenssi useine rakennuksineen. Laivasatamassa ja Kaupunginlahdessa eli Eteläisessä kaupunginsatamassa nykyisen Eteläsataman kohdalla oli kalastajien ja kauppiaiden laitureita ja ranta-aittoja.

Kaupunki oli tiheään rakennettu, ja keskimääräinen tonttikoko oli 500–700 neliometriä. Tavallisten kaupunkilaisten talot olivat vain muutamia huoneita käsittäviä yksikerroksisia hirsirakennuksia, joiden vuoraamattomat seinät olivat maalaamattomia ja katot turve- tai malkakattoja. Rakennuksissa oli savupiipulliset uunit ja muutamia pieniruutuisia, luukuilla suojattavia lasi-ikkunoita. Savupirtit olivat edelleen yleisiä, vaikka ne olivat palovaaran takia turmiollisia.

Varakkaimmat kauppiaat asuivat isoissa taloissa, mutta nekin olivat vielä yksikerroksia puurakennuksia. Suuret taloudet tarvitsivat runsaasti tilaa elintarvikkeille, tarvekaluille ja kauppatavaroille. Rakennuksilla suljetut pihapiirit täyttyivät aitoista, talleista, navetoista,

³ *Geometrisk Grundrihtning Öfver Stapel Staden Hellsingfors i Nyhland och alle des tillhörige åkrar afmätte ANNO 1696 af Sahl Lars Forssell renoverat och beskrifwen ANNO 1707. Signum: Lantmät. Lev. 1892. Nr 27 (Kartavd. m. format), RVA.*

⁴ *Beskrifning till Helsingfors Stadz Tompter och åkrar, såssom dhe A:o 696 äre refwadhe och Characterade. Riksarkivet. Lantmäteristyrelsens leveranser 1892/61. Kartavd., kartbok stående. Alkuperäinen Riksarkivet, Stockholm; Kopio: Berndt Aminoffin kokoelma, Tonttihistoriallinen kortisto, D. toimitteet, Dc 1 Jäljennökset ja otteet tonttikirjoista. Forssell-Avanderska tomföteckningar 1696–1707 (samt) åkerförteckning, HKA..*

⁵ *Suolahti 1950: 348–349.*

pienkarjan tiloista, oluenpano- ja leivintuvista, saunoista, vaunuliitereistä ja muista ulkorakennuksista. Siten heidän tonttiensa koko ja rakennusmäärä olivat huomattavasti suurempia kuin tavallisten kaupunkilaisten. Rakennusten väliin jääneet aukot suljettiin aidoin ja portein, ja sisäänkäynnit olivat pihan puolella.⁶

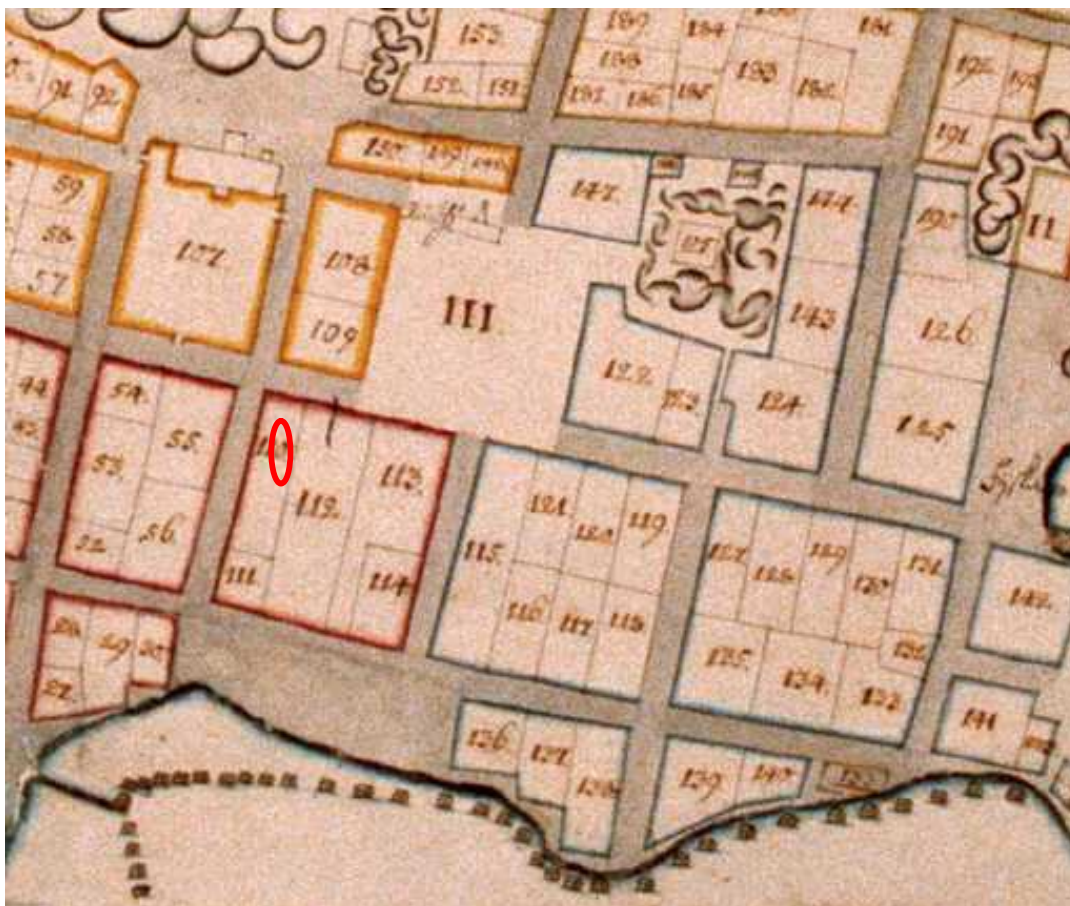

Helsinki 1696/1707. Lars Forsellin kaupunkimittauskartta vuodelta 1696, jonka Nils Avander on uudistanut vuonna 1707 (Ruotsin valtionarkisto).

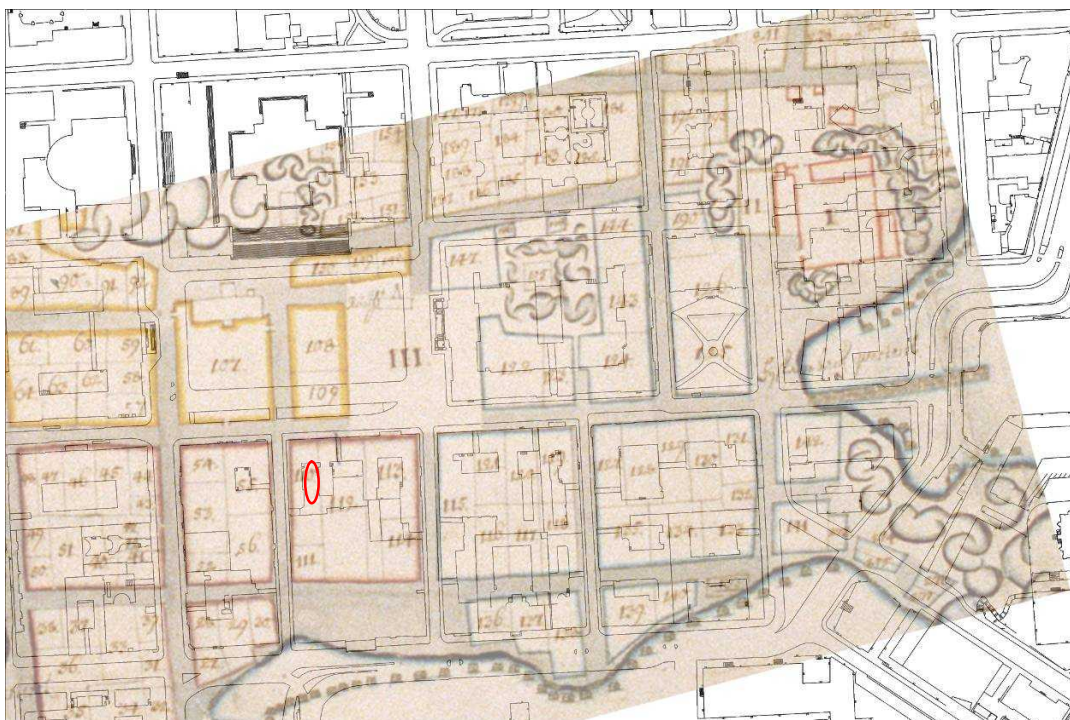
⁶ Suolahti 1950: 331; Kärki 1982: 49–62.

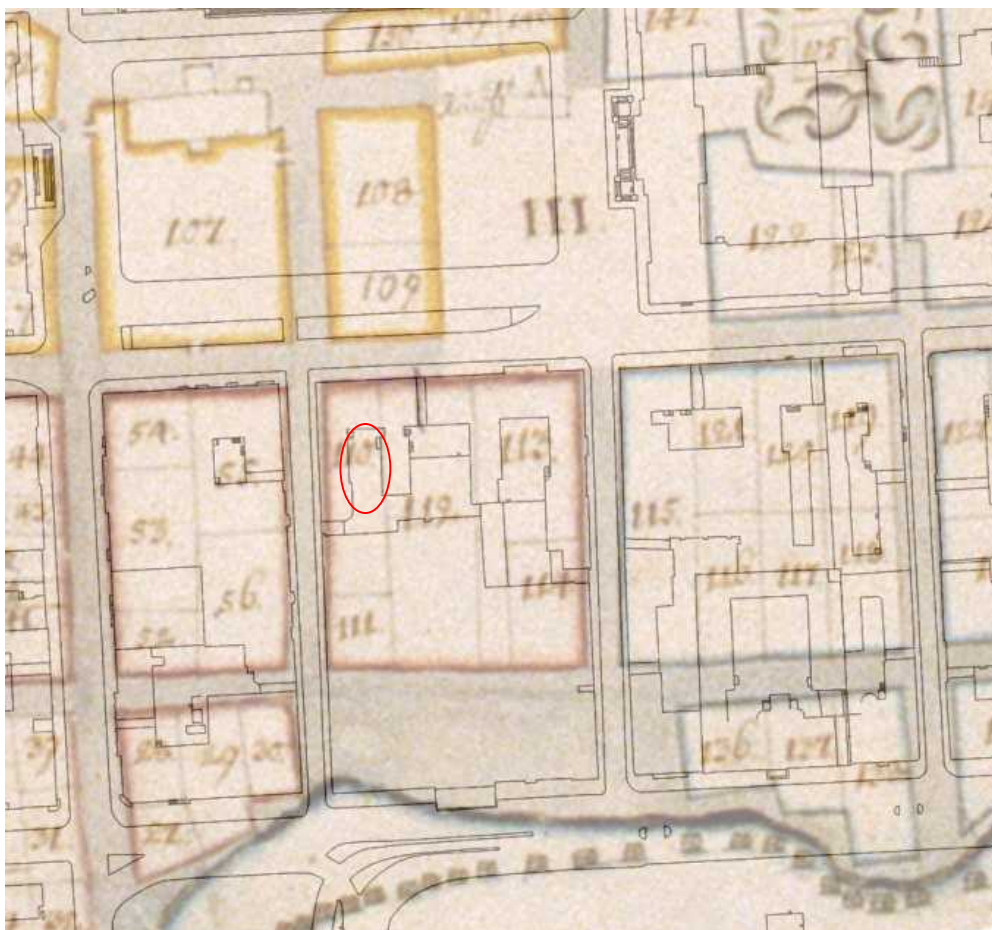
Helsingin keskusta Forssell-Avanderin kartassa vuosilta 1696/1707. Kuvan oikeassa nurkassa sijaitsee 1600-luvun maaherran residenssi (I). Sen eteläpuolella on satama laivasiltoineen. Satamasta johti Suurkatu nykyisen Aleksanterinkadun eteläpuoliskon kohdalla Suurtorille (III). Torin pohjoisosassa näkyy tornilla varustettu raatihuone. Torin länsipuolella yhden korttelin päässä on suorakaiteenmuotoinen kirkko ja sen eteläpuolella hautausmaa. Suurkadun suuntaisesti yhden korttelin verran etelämpänä on Merikatu. Suurtorin etelälaidassa sijaitsee tontilla nro 110 valvonta-alue (ympyröity). Kaupungin korttelit eli kaupunginosat on merkitty karttaan eri värein; Kluuvi keltaisella, Suo ruskealla, Kalastajamäki sinisellä ja Läntinen tulli punaisella. Valvonta-alue Helleniuksen piha sijaitsee ympyröitynä Läntisen tullin korttelin eli kaupunginosan koilliskulmassa. Riksarkivet, Ruotsi.

Osasuurennos edellisestä kartasta. Valvonta-alue sijaitsi tontin nro 110 pohjoisosassa. Tontti ei vielä ulottunut etelässä Merikadulle tai tällöin tässä kohdassa vielä olevaan aukioon saakka.

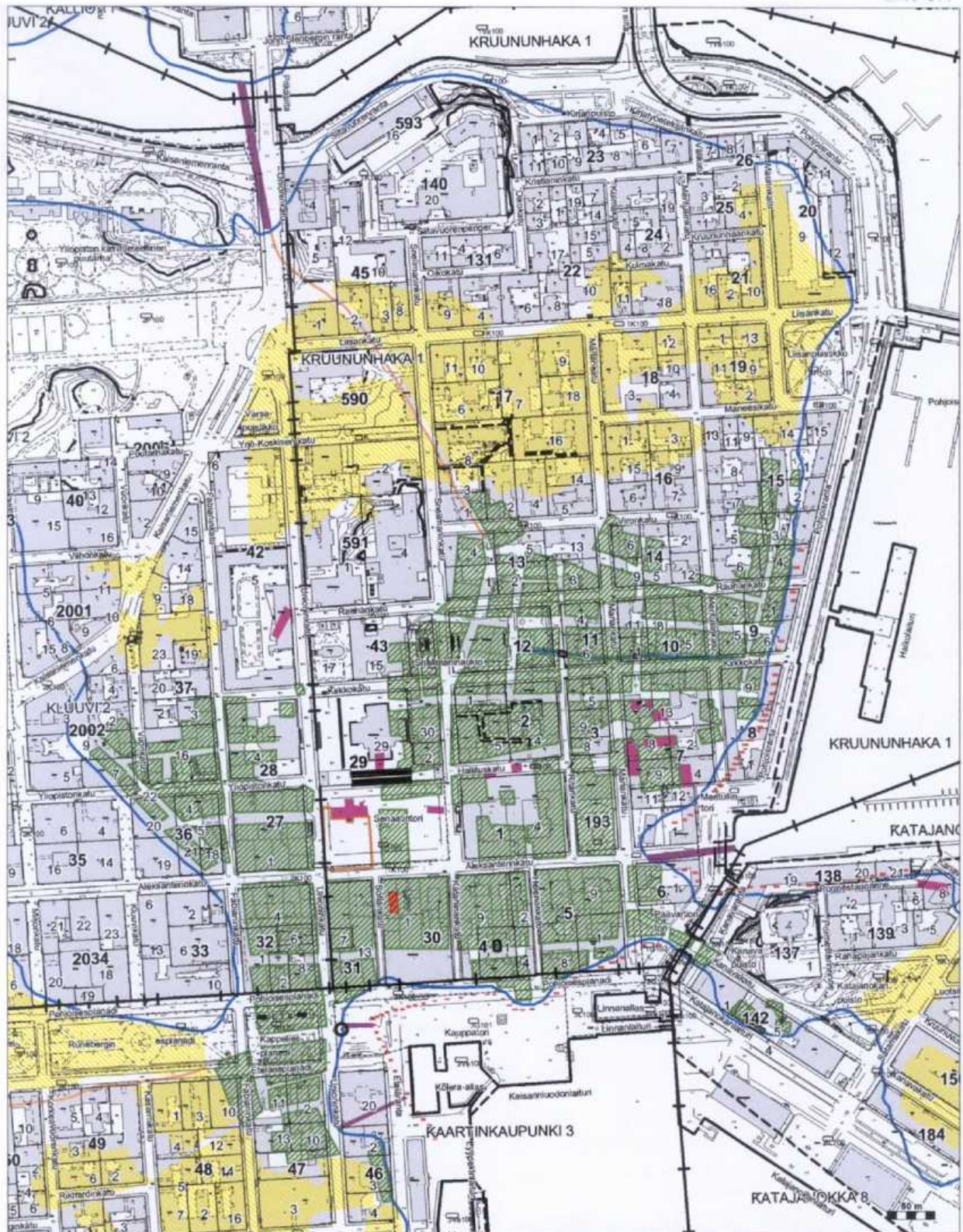
Osa Forssell-Avanderin kartasta sijoitettuna nykykarttapohjan päälle. Valvonta-alue on ympyröity. Asemointi Markku Heikkinen/HKM. Riksarkivet, Ruotsi ja pohjakartta Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Kaupunkimittausosasto.

Osasuurennus edellisestä kartasta. Valvonta-alue sijaitsee Suurkadun ja Itäisen Kirkkokadun risteuksen kaakkoispuolella olevan tontin nro 110 pohjoisosassa.

*Vuoden 2014
ilmakuva ja
vuoden
1696/1707
kartta
asemoituna
pällekkäin.
Markku
Heikkinen/HKM.*

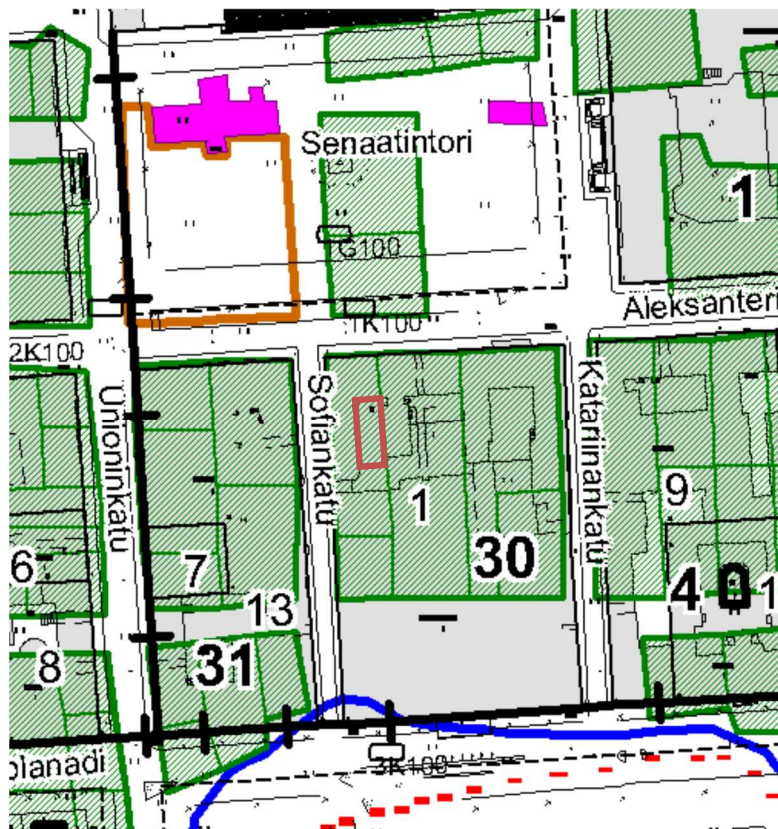
HELSINKI 1696

Forsell - Avanderin kartta vuodelta 1696/1707

	= tontti		= ranta-aitta
	= pelto		= kirkkotarhan aita
	= rakennus		= rantaviiva / oja
	= laitur / silta		= tie

Museovirasto/RHO/T.Mökkönen 2002

Forsell-Avanderin kartta sijoitettuna kantakartan päälle. Valvonta-alue on merkitty punaisella rasterilla.
Lähde: Mökkönen, Teemu 2002: Helsinki - Helsingfors. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto, Rakennushistorian osasto.

Forsell-Avanderin kartta asemituna nykykartan päälle ja valvonta-alue rajattuna. Osasuurenos edellisestä kartasta. Teemu Mökkönen/Museovirasto 2002.

Tontit ennen isovihaa

Alueen historiasta 1600-luvulla ei ole tarkempaa tietoa. Niin valvonta-alueen tontin rakennuksista kuin niiden omistajistakaan ei ole tietoja ennen edellä mainittua vuoden 1696/1707 tonttiluettelo. Helsinkiä kohtasi 5.8.1654 raivoisa tulipalo, joka tuhosi kolme neljänestä kaupungista, mahdollisesti myös tämän alueen. Valvonta-alueen ja sen ympäristön kortteli- ja tonttirakenne pysyi ilmeisesti samanlaisena kaupungin perustamisesta isovihaan saakka. Kaupungin asemakaavasta on ennen isovihaa tarkat kartat vain vuosilta 1696 ja 1696/1707. Kaupungista on vuodelta 1645 Hans Hanssonin kartta, joka on lähinnä suunnitelmakartta. Siinä vain eteläisimmät korttelit vastasivat 1600-luvun lopun tilannetta.

Valvonta-alue sijaitsi kaupungin Läntisen tullin korttelin⁷ (Wester Tull qwareret) koillisosassa lähellä kaupungin päätoria, Suurtoria. Valvonta-alueen tontti sijaitsi kaupungin päätorin Suurtorin eteläsivun keskeltä lähteneen kadun, nykyisen Katariinankadun, ja W-E -suuntaisen Suurkadun, (Konungzgathan, Stor Gatan, nykyisen Aleksanterinkadun), risteuksen lounaispuolella olevan korttelin luoteiskulmassa. Tontti ei ollut enää Suurtorin reunalla vaan Suurtorin ensimmäisen länsipuolisen korttelin eteläpuolella Itäisen Kirkkokadun (Östra Kyrkogatan, Kyrkogatan, 1700-luvulla myös

⁷ Kortteli tarkoittaa tässä kaupunginosaa.

Twärgata, vuodesta 1820 nykyinen Sofiankatu) ja Suurkadun risteuksen kaakkoispuolella.⁸

Valvonta-alue sijaitsi tontilla, joka käsitti melkein koko edellä mainitun silloisen korttelin länsisivun. Tontti oli vuoden 1696/1707 kartan mukaan tontti nro 110. Valvonta-alue oli tontin pohjoisosassa. Tontin eteläpuolella oli vielä vuonna 1707 ennen korttelin eteläpuolista Merikatu pieni tontti nro 111. Tämä tontti liitettiin myöhemmin 1700-luvun alkupuolella edelliseen tonttiin. W-E – suuntainen Merikatu (Siöögathan) sijaitsi nykyisen Leijona -korttelin eteläosassa kaupungintalon kohdalla.

Merikadulla oli useita nimiä historiansa aikana: Sjögatan, Södra Sjögatan ja Stora Sjögatan (Merikatu, Eteläinen Merikatu ja Iso Merikatu); Södra Strandgatan, Stora Strandgatan ja Nedre Strandgatan (Eteläinen Rantakatu, Iso Rantakatu ja Alempi Rantakatu).⁹

Tontin nro 110 (2482 neliökyyntä) omisti vuoden 1696/1707 karttaan liittyvän tonttiomistajaluettelon mukaan raatimies Gabriel Heikinpojan varakas kauppiaspoika Lars Försten/Forsten. Sen eteläpuolella Merikadun varressa olevan pienen tontin nro 111 omisti Johan Nyman (950 neliökyyntä). Itäpuolisen ison tontin nro 112 omisti H. Borgmästaren Johan Lauretz (4770 neliökyyntä).¹⁰

Vuonna 1707 tonttien nro 110 ja nro 111 yhteinen neliökyyntämäärä oli 3432. Se on suurempi kuin isovihan jälkeen yhdistyneiden tonttien, Eteläisen korttelin tontin nro 3, 3257 neliökyyntä vuonna 1745. Tontti on ilmeisesti kaventunut vuonna 1729 itäreunaltaan 2 ½ kyyntä eli noin 1,5 metriä. Tontti nro 2:ssa on tapahtunut ainakin tällöin tämänkoinen tontin leventyminen.

Tonttien nro 2 (Burtz) ja 3 (Hellenius) 1700- ja 1800-lukujen raja on Helleniuksen pihalla 1,5 metriä länteen Burtzin tontilla sijaitsevasta nykyistä Sumpun rakennuksesta. Helleniuksen ja Burtzin entinen viimeinen tontinraja ei mene siis Sumpun (rak. 1830) länsiseinän kohdalla.

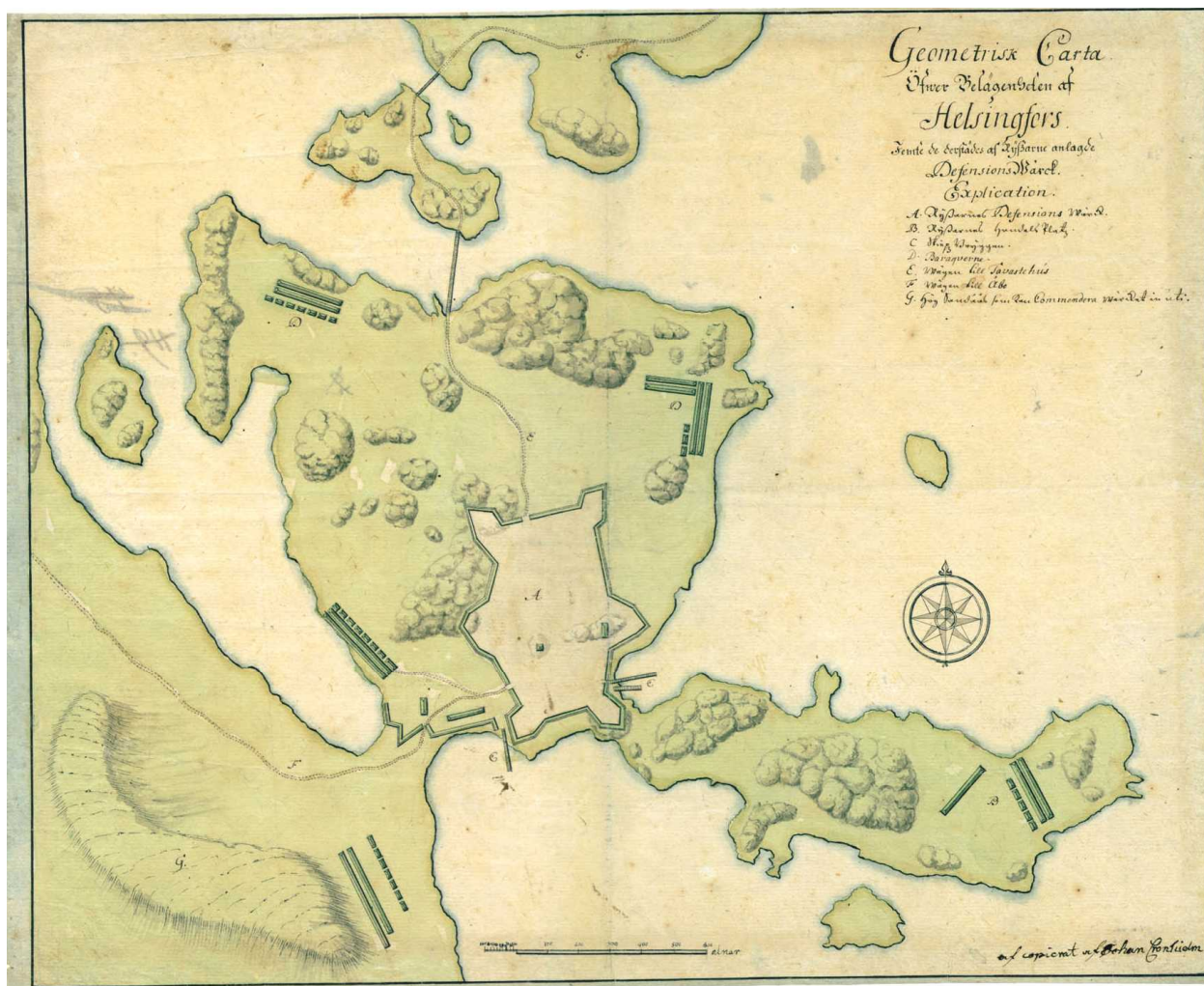
Venäläinen Helsinki

Vuonna 1713 suuri Pohjan sota saapui yllättäen Helsinkiin Venäjän kaleerilaivaston muodossa. Sota oli lähestynyt vähitellen. Viipuri oli menetetty 1710, rutto levinnyt kaupunkiin vielä samana vuonna ja Venäjän laivasto oli käynyt ensi kerran Helsingin edustalla vuonna 1712. Vuonna 1713 laivastoa johti yliamiraali Feodor Apraksin ja tsaari Pietari Suuri. Toukokuun 8. päivänä venäläiset aloittivat hyökkäyksen Helsinkiin 20 000 miehen voimalla. Parin päivän taisteluiden jälkeen vähäiset ruotsalaiset joukot perääntyivät Pitkäsillan kautta pohjoiseen. Ruotsalaisten joukkojen komentajan kenraalimajuri Karl Gustaf Armfeltin, maaherra Johan Creutzin, pormestari Henrik

⁸ Aminoff & Pesonen 1991: 32, 35 ja 137.

⁹ Aminoff & Pesonen 1992: 35.

¹⁰ *Beskrifning till Helsingfors Stadz Tompter och åkrar, såssom dhe A:o 696 äre refwadhe och Characterade. Riksarkivet. Lanmäteristyrelsens leveranser 1892/61. Kartavd., kartbok stående. Alkuperäinen Riksarkivet, Stockholm; Kopio: Berndt Aminoffin kokoelma, Tonttihistoriallinen kortisto, D. toimitteet, Dc:1 Jäljennökset ja otteet tonttikirjoista. Forssell-Avanderska tomföteckningar 1696–1707 (samt) åkerförteckning, HKA.*

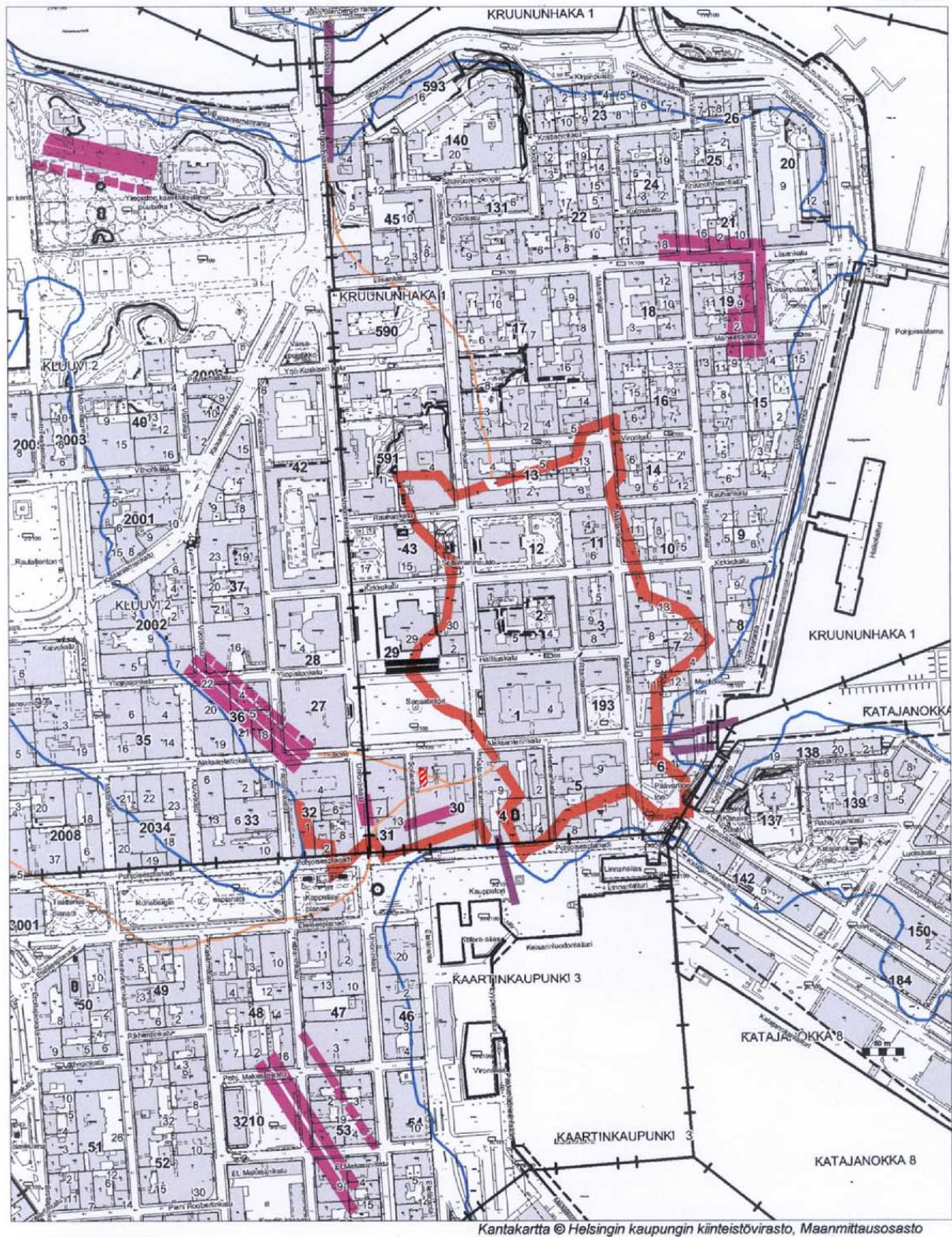
Helsinki vuonna 1721. Venäläisten linnoitus Helsingissä Uudenkaupungin rauhan jälkeen vuonna 1721. Kartassa näkyvät venäläisen linnoituksen ja parakkien lisäksi tiet, sillat, kellotapuli ja laivasillat. Muita rakennuksia ei ole merkitty. Krigsarkivet, Ruotsi.

Venäläiset perustivat myöhemmin Helsingin paikalle sotilastukikohdan, jonne varastoitujen tarvikkeiden suojaksi rakennettiin kenttälinnoitus.¹² Epätasaiseen ja kallioiseen maastoon rakennettu, kuudella bastionilla varustettu linnoitus koostui turpeella peitetyistä maavalleista, kaivannoista ja risukimpuista. Se ympäröitiin paaluvarustuksin siellä, missä maasto salli sen. Espanjalaisiksi ratsuiksi kutsuttuja tukeista ja teroitetuista paaluista koottuja rynnäkköesteitä asetettiin muihin kohtiin. Linnoitus sijoittui kaupungin itäosaan ja ulottui nykyiseltä Pohjoisesplanadilta Vironkadulle ja Snellmaninkadun länsipuolelta Mariankadun itäpuolelle. Linnoituksen ulko- ja sisäpuolella oli makasiineja ja parakkeja sekä tulipalolta säilyneitä, maaseudulta tuotuja ja hätäisesti kyhättyjä rakennuksia.¹³

Linnoituksen lounainen bastionien välinen muurista lähtevä tie jakaantui valvontaluueella kahtia.

¹² Geometrisk Carta Öfwer Belägenheten af Helsingfors jemte de derstädes af Ryssarne anlagde Defensions Wärcck 1720-t., .0406:12:016:099, Krigsarkivet, Stockholm.

¹³ Hornborg 1950: 12–15.

HELSINKI 1721

Venäläisten kenttälainnoitusta kuvaava kartta
vuodelta 1721

Museovirasto/RHO/T.Mökkönen 2002

Vuoden 1721 kartta sijoitettuna kantakartan päälle. Valvonta-alue on merkitty
punaisella rasterilla. Lähde: Mökkönen 2002.

—	= linnoitus	—	= rantaviiva
■	= rakennus	—	= tie
—	= laituri		

Isovihan jälkeinen uudisrakentaminen

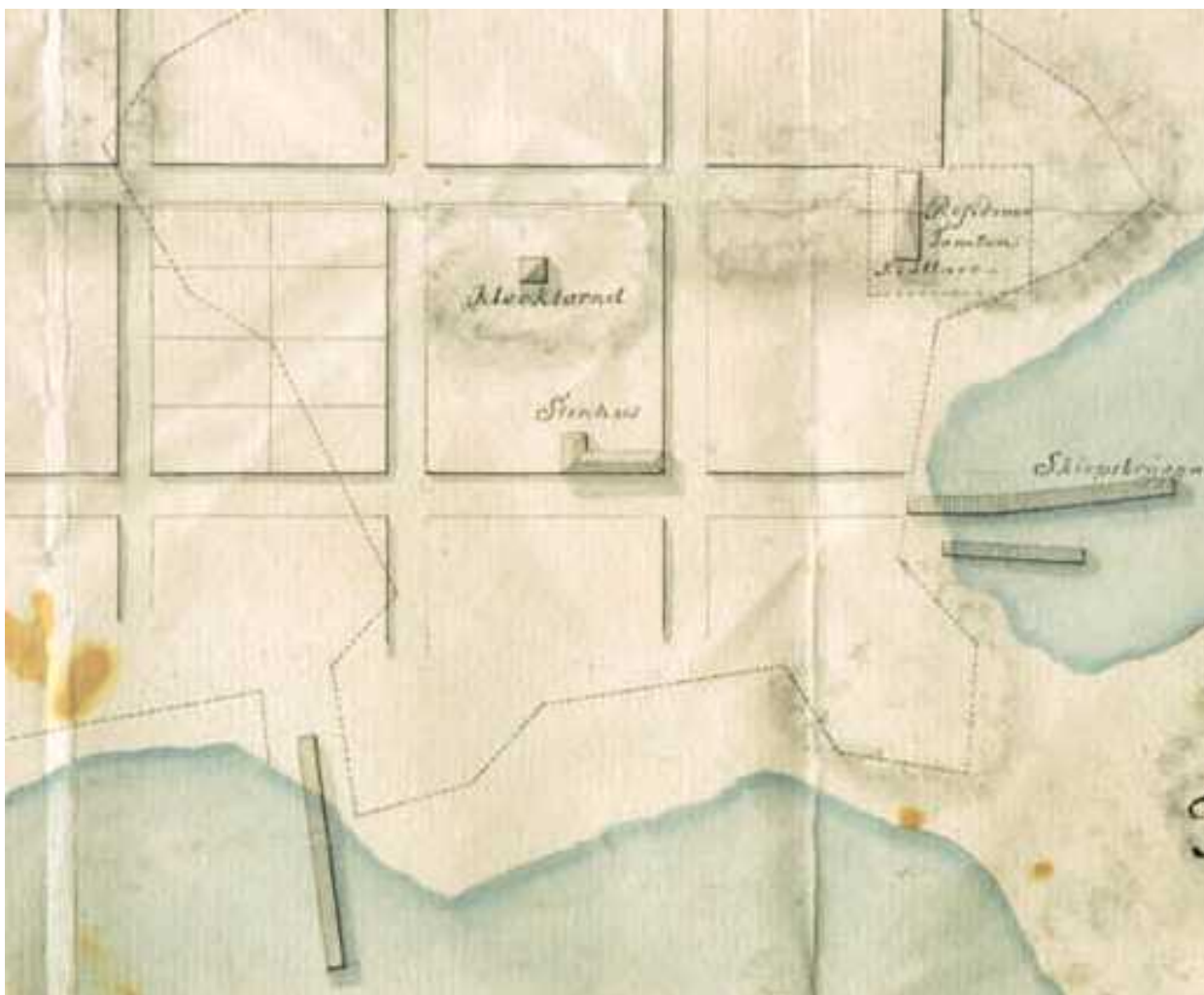
Suuri Pohjan sota päättyi Uudessakaupungissa 30.8.1721 solmittuun rauhaan. Vuoden 1710 rutosta ja pakolaisajasta selvinneet kotiin palaavat helsinkiläiset kohtasivat täysin muuttuneen kaupungin. Uuden maaherran Peter Stierncrantzin kuvauksen mukaan venäläiset olivat isovihan aikana hävittäneet linnoituksen tieltä täydellisesti kaikki kiviset holvikellarit, kivekadut ja kirkon muuratut haudat. Linnoituksen vallien kohdalla ja niiden ulkopuolella entisiä tontteja ja katuja ei pystytty enää tunnistamaan. Suurin osa rakennuksista oli tuhoutunut tai siirretty pois, ja rakennuskanta muodostui lähinnä parakeista ja purettavista hökkelistä. Kuvaus on liioiteltu ainakin kellarien osalta. Mm. kaupungin ainoa kivirakennus Burgmanin talo oli kestänyt vuoden 1713 tulipalon ja miehitysajan.¹⁴

Axel von Löwenin ruutuasemakaavaehdotus vuodelta 1723. Kartassa näkyvät myös olemassa olleet tiet, sillat, kellotapuli, laivasillat ja kaupungin ainoa kivitalo, Burgmanin talo. Venäläisten linnoitus ja parakit on merkitty pisteviivoin karttaan. Krigsarkivet, Ruotsi.

¹⁴ Maaherra Stierncrantz K. M:lle 20.12.1721; KA; Suolahti 1950: 428; Hornborg 1950: 14.

Helsingin jälleenrakentamista vaikeuttivat epätietoisuus kaupungin asemasta ja venäläislinnoituksen purkukiello. Vuoden 1723 puolustus suunnitelmassa Helsinki oli saanut varikkolinnoituksen aseman Haminan toimiessa rajalinnoituksena. Axel von Löwen laati vuonna 1723 Helsingille säännönmukaisen ruutuasemakaavan tämän suunnitelman mukaisesti.¹⁵ Kaava-alueen reunat oli jätetty avoimiksi arvattavasti mahdollisia linnoituslaitteita varten. Kaupungin umpikulmainen päätori oli sijoitettu nykyisen Säätytalon kaakkoispuolelle.

Osasuurennos edellisestä kartasta.

Von Löwenin asemakaavaa ei kuitenkaan toteutettu kaupunkilaisten toivomuksesta ja valtiovallan muuttuneiden suunnitelmien takia. Lokakuussa 1724 saatiin lupa purkaa linnoitus, kun oli luovuttu varikkolinnoituksen perustamisesta ja todettu venäläislinnoituksen hyötykäyttö mahdottomaksi. Sen purku alkoi 1725, jolloin kaupungin jälleenrakennus pääsi vasta kunnolla käyntiin.¹⁶ Linnoituksen ja korjauskelvottomien rakennusten purkamisen jälkeen kaupunki pyrittiin rakentamaan isovihaa edeltävän asemakaavan mukaan, mitä vaikeutti katuverkoston ja tonttirajojen katoaminen.

¹⁵ *Project Öfwer Helsingfors Stads Anläggning, 0406:12:016:001, Krigsarkivet, Stockholm; Lilius 1988: 83.*

¹⁶ *Hornborg 1950: 20.*

Helsinki Ruotsin ajan lopulla

Helsingin asemakaava oli 1700-luvulla lähes samanlainen kuin 1600-luvulla. Suurtorin pohjoislaidalla sijaitsi kaupungin isonvihan jälkeen vuonna 1730 valmistunut puinen raatihuone, joka purettiin vuonna 1785. Uusi kivinen raatihuone kohosi hiukan pohjoisemmaksi vasta vuonna 1804. Torin länsilaidassa oli päävartio, joka oli siirretty sinne torin koillisosasta vuonna 1751. Siirron yhteydessä tori kapeni hiukan länsireunalta. Vanhassa päävartiosta ja myöhemmin sen korvanneessa rakennuksessa oli palovahdin päävartio. Torin muilla reunoilla oli merkittävimpien porvareiden talot. Pyhän Hengen kirkon paikalle oli vuonna 1727 valmistunut Ulrika Eleonoran kirkko. Hautausmaa sijaitsi edelleen kirkon eteläpuolella. Kaupunkikuvaa hallitsivat yksikerroksiset, hirsipintaiset puutalot. Julkisivujen lautavuoraus ja punamultaus olivat vasta vähitellen yleistymässä, vaikka jo 1600-luvun lopulla mainitaan odotetun kuningasvierailun takia punamullatut kaupunkirakennukset.

Vuosisadan puolivälissä Helsingistä tuli Ruotsin neljänneksi suurin merikaupunki. Viaporin linnoituksen rakentaminen vilkastutti kaupungin kehitystä. Linnoitus toi kaupunkiin kivirakentamisen taitajia, rakennusmateriaaleja ja uusia tyyli vaikutteita. Helsingin puolitoistatuhantinen asukasmäärä kaksinkertaistui 1700-luvun loppuun mennessä.

Raati ja vaurastuneet kauppiat rakennuttivat 1750-luvulta lähtien useita kivitaloja kaupungin ainoan 1600-luvun lopussa valtioneuvostonlinnan kaakkoisnurkan kohdalle valmistuneen kivirakennuksen, entisen Torsten Burgmanin talon, rinnalle. Suurtorin etelälaitaan valmistui vuonna 1757 Sederholmin talo, joka on nykyisin kantakaupungin vanhin talo.¹⁷ Sen länsipuolella olevat kivitalot nykyiseen Unioninkatuun saakka rakennettiin vuoden 1761 tulipalon jälkeen, jolloin kuningas käski rakentaa kivitaloja tuhoutuneiden tilalle. Sederholmin talosta itään, entistä Torsten Burgmanin taloa vastapäätä, oli 1700-luvun lopussa puisia yksi- ja kaksikerroksisia asuinrakennuksia, olipa Anders Byströmin talossa vielä vuonna 1773 turvepeitteinen tuohikatto.

Burgmanin talon luoteispuolella, nykyisen Valtioneuvostonlinnan sisäpihan kohdalla, sijainneella kalliolla, Kellovuorella, oli kivinen kellotapuli 1700-luvun alusta ja sen pohjoispuolella kivinen koulutalo vuodesta 1759. Valtioneuvostonlinnan itäpuolisen Vuorikadun, nykyisen Ritarikadun, toisella puolella oli kruunun omistama puurakennus, Hallitustalo, vuodesta 1750. Siihen pohjoisessa rajoittuvalla tontilla oli vuodesta 1745 puinen kirkkoherranpuustelli eli rovastinpappila, jonka päärakennuksen julkisivu oli itään päin. Hallitustalon itäpuolelle, sen ja meren väliin muodostui tori, Packhustorget tai Guvernementsplatsen, jonka keskellä Laivasillan luona oli vuodesta 1765 tiilestä rakennettu pakka-, vaaka- ja tullihuonerakennus. Sen asemakaavaan nähden vino asema johtui suunnitelmista tehdä siitä kaupungin ympärille rakennettavan linnoitusmuurin osa. Rakennus on nykyisen kantakaupungin toiseksi vanhin kivirakennus. Sen tieltä purettiin vuonna 1736 valmistunut puinen meritullirakennus.¹⁸

¹⁷ Merisalo 1996: 266–312.

¹⁸ Hornborg 1950: 244, 259 ja 596.

Valvonta-alueen tontit 1700-luvulla¹⁹

Kaupunki rakennettiin isovihan jälkeen vanhan asemakaavan mukaisesti. Valvonta-alueen ympäristön korttelit ja kadut pysyivät entisellään kuten myös lähes tonttien rajatkin. Tontit nrot 110 ja 111 yhdistettiin Eteläisen korttelin tontti nro 3:ksi (Hellenius) ja tontista nro 112 tuli Eteläisen korttelin tontti nro 2 (Burtz). Vuonna 1707 tontit nrot 110 ja 111 olivat kooltansa yhteensä 3432 neliökyyntä ja yhdistyneenä tonttina (nro 3) myöhemmin 1700-luvulla 3288 neliökyyntä. Vastaavasti tontti nro 112 (nro 2) oli kooltansa 4770 ja 5482 neliökyyntä. Korttelin itäiset tontit 113 ja 114 olivat yhteensä 5980 neliökyyntä ja yhdistyneenä nro 1:nä (Bock) 6746 neliökyyntä. Neliökyyntärien mukaan läntisin tontti pieneni, mutta kaksi muuta kasvoivat huomattavasti enemmän kuin läntisin pieneni. Rajamuutoksia niin kortteli ja tonttien kohdalla on täytynyt tapahtua.

Helleniuksen tontin omisti ainakin 1740-luvun puolivälissä kauppias Johan Lillgren (k. 23.6.1744). Rahastonhoitaja Anders W. Hellenius osti Lillgreniin tontin vuonna 1745 4400 taalerilla. Tontin leveys oli tuolloin pohjoisessa Suurkadulla 25 kyyntä ja etelässä 25 1/3 kyyntä. Pituutta tontilla oli 121 kyyntä. Tontin koko oli 3257 1/4 neliökyyntä. Tontin mitat, erityisesti leveys, pysyivät melkein samoina tontin historian loppuajan. Vuoden 1707 luettelon mukaan tonttien nro 110 ja 111 yhteinen neliömäärä oli 3432 neliökyyntä. Yhdistyneen tontin koko oli pienentynyt. Tontti on mahdollisesti kaventunut itäosastaan 1720-luvun lopussa.

Jälkimmäinen pormestari Laurentzin (k. 22.7.1725) tontin nro 112 (Burtzin tontti) joutui huutokaupassa raatimies Henric (Hindrich) Christian Schwartzille (k. 1743 maanpaossa Ruotsissa) vuonna 1727. Tontti käsitti silloin 5280 neliökyyntä. Tontin mitat olivat; P 40, E 40, L 132 ja I 132 kyyntä eli 5280 neliökyyntä. Se oli nyt huomattavasti suurempi kuin vuoden 1707 luettelossa (4770 neliökyyntä).

Tontin koko mainitaan vuonna 1729 5482 1/2 neliökyyntä kokoiseksi. Sen mitat olivat kasvaneet leveyssuunnassa, mutta hieman lyhentynyt pituussuunnassa; N 42 1/2, S 42 1/2, L 129 ja I 129 kyyntä. Tontti oli leventynyt 1,5 metriä. Länsipuolisen tontin leveysmitoissa ei tapahdu muutoksia enää tunnetuissa lähteissä 1740-luvun jälkeen. Ilmeisesti kuolleen Lars Forstenin tontti (Hellenius) oli 1720-luvulla Synnesberg – nimisen henkilön hallussa ja joka oli myynyt sen Isaac Sunnille. Hän myi koko tontin tai kaistaleen tontista Schwartzille vuonna 1729. Jälkimmäiseen vaihtoehtoon viittaa tontin kasvu vain 202 neliökyyntällä.

Vuonna 1802 tontin koko melkein sama kuin aiemmin aikaisemmin: N 42 1/8, S 43 1/8, I 130 4/5 ja L 130 1/20 kyyntä eli 5548 9/10 neliökyyntä.

¹⁹ *Helleniuksen ja Burtzin tonttien historian kirjoittamisessa on käytetty seuraavia lähteitä: Veikko Pakkanen 1973: Helsinki. Kortteli Lejonet I/30 Pohjoispuolisko. Katariinankatu 4 – Aleksanterinkatu 20-24 – Sofiankatu 3. Rakennushistoria ja nykyasun inventointi; Helena Mattila 1998: Kauppiaskorttelista hallintokortteliksi (kirjassa Kaupungin Leijona-sydän); Arkkitehtitoimisto ark-byroo: Aleksanterinkatu 20-24/rakennushistoriallinen selvitys; Kaupunginmuseossa olleita kopioita ja kirjoituksia, jotka perustuvat mm. seuraavaan aineistoon: Aminoffin kokoelma, Tonttihuonehistoriallinen kortisto, B. Luettelot, Ba:1 Tonttikortisto omistajia koskevina tietoina 1696-1855; Bb:5 Henkilöhistoriallinen kortisto; Da:1-2 Tonttihuonehistorialliset muistiinpanot 1696-1799 ja 1800-1815; Dc:1 Jäljennökset ja otteet tonttikirjoista. HKA.*

Vuoden 1752 kartassa ei ole tontteja tai tonttinumeroita. Valvonta-alueen korttelin ja meren väliin on ilmestynyt kaksi pientä tonttia/korttelia vuoden 1707 karttaan verrattaessa. Relationsritning. Plan af Ullricasborg och Broberget samt Helsingfors stad. Allekirjoitus A. Ehrensward ja F.W. Hoppe. Alkuperäinen kartta Krigsarkivet, Stockholm. Signum: IX nr 51.

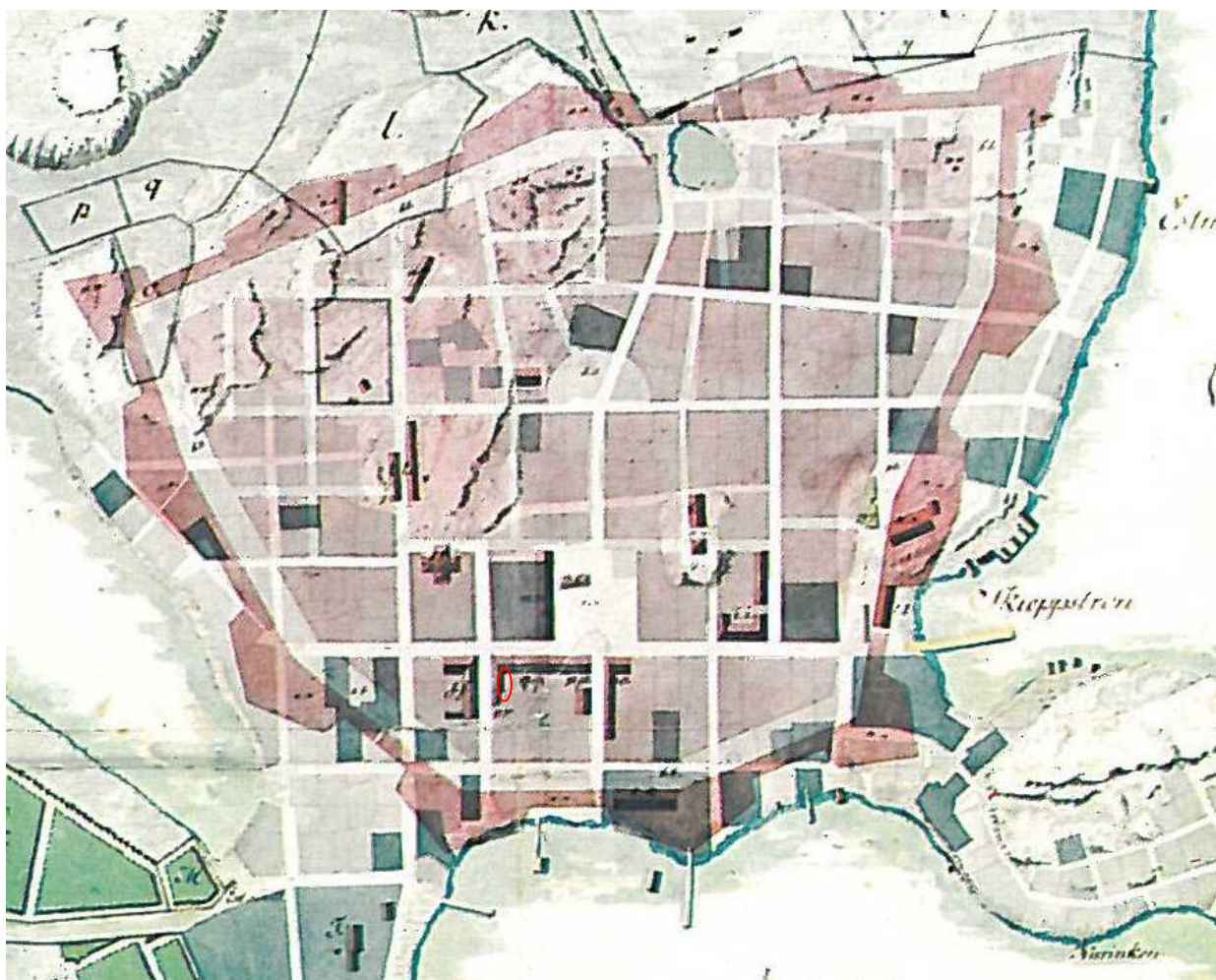
Vuoden 1761 tulipalo

9.9.1761 syttyi valvonta-alueen länsipuolella Sofiankadun länsipuolella Sunnin piipputehtaassa tulipalo, joka tuhosi täydellisesti kahdeksan kaupungin suurinta ja parhaiten rakennettua puutaloa ja muut rakennukset nykyisen Senaatintorin eteläpuolelta. Tuhoutuneille tonteille sai rakentaa kruunun vaatimuksesta vain kivitaloja. Rakennusapuna luvattiin harmaakiveä ja tiiliä niin paljon kuin tarvittiin tai linnoituksen varastoista voitiin toimittaa.

Hellenius

Vuoden 1761 tuhosi Arvid Helleniuksen (k. 1772) tontilla olleet rakennukset. Hänen allekirjoittamansa vahinkoluettelon mukaan tontilla oli ennen paloa kaksikerroksinen talo, jossa oli 11 huonetta. Se oli kaupungin edustavimpia rakennuksia ja mainitaan vuonna 1755 juuri maalatuksi. Tontilla oli muitakin tuhoutuneita rakennuksia: panimorakennus, leivintupa saunalla kahden kaksoisaitan takana, muurattu kellari kiinnirakennettuna alla, talli, navetta ylisellä, suuri heinälato ja suuri puulliiteri.²⁰

²⁰ Pakkasen mukaan Helleniuksen tontti olisi ollut kauppias Petter Schwartzin omistuksessa 1750-luvulla ja hänen leskensä olisi myynyt sen seuraavan vuosikymmenen alussa C. G. Helleniukselle. Petter (1733-

Valvonta-alue on ympäröity A.E. Geten vuoden 1763 kartassa, jossa näkyvät kruunun kivi- ja puurakennukset ja yksityisten kivrakennukset. Alimpana olevalla vaaleanharmaalla värillä on merkitty silloiset korttelit ja tontit, tummanharmaalla linnoituksen omistamat tontit, punaisella värillä suunnitellut korttelijärjestyksen muutokset ja linnoituksen muurin sijainti. Valvonta-alueita rajaa pohjoisessa ja lännessä kiviset rakennukset. Charta Öfver Helsingfors Stad Med Dess Närmaste Belägenhet. Afmätt År 1763 af A.E. Gete. Alkuperäinen kartta: Krigsarkivet, Stockholm. Signum: IX nr 57. Kuva Stenius 1969: kartta nro 40.

Tontin omistus on vaihtunut pian tulipalon jälkeen, sillä hänen poikansa Carl Gustaf Hellenius (1736-1828) aloitti kivrakennuksen rakennuttamisen uudeksi asunnokseen viimeistään vuonna 1763. Kaksikerroksinen mansardikattoinen kulmatalo, vinkkelitalo, valmistui oletettavasti vuoteen 1770 mennessä klassistisessa asussa. Siinä oli holvatut kellaritilat. Suunnittelijana oli mahdollisesti rakennusmestari Cristoffert Hillert. Kiinteistön muut rakennukset olivat puurakenteisia. Yksi piharakennuksista oli tontin etelälaidalla kulkevan Strandgatanin suuntainen.

1793) eli kuitenkin vielä kauan. Aminoffin tonttikortiston mukaan tontin omistus meni eri lailla. Schwartzin leski, mutta Henrik Schwartzin leski, myi viereisen tontin nro 2, pojalleen Nils Burtzille 1. avioliitosta.

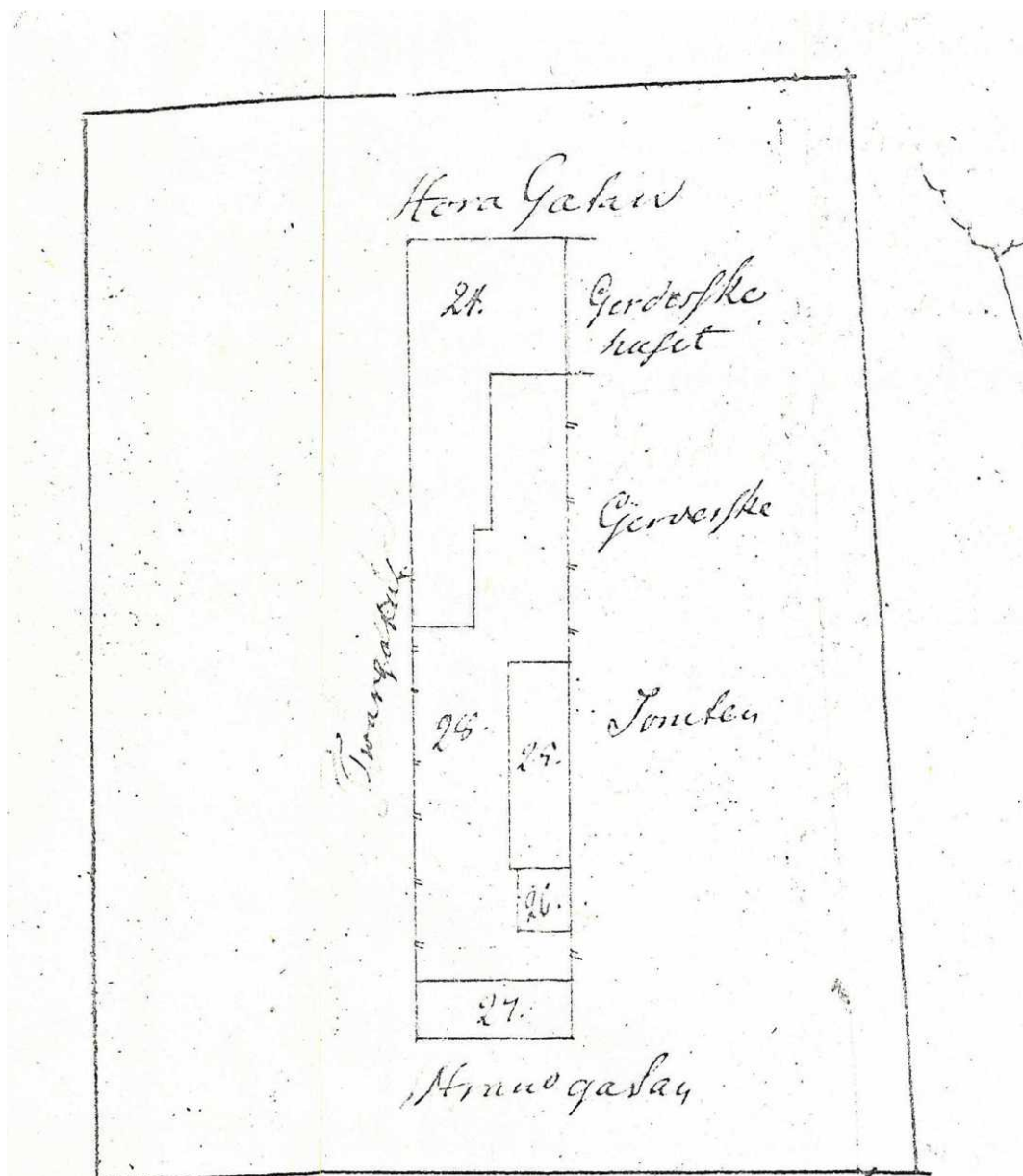
Talon rakennuttaja Carl Gustaf Hellenius (1736-1828), aateloituna af Enehielm (1772), oli Uudenmaan ja Hämeen lääninrahastonhoitaja. Hänen isänsä rahastonhoitaja Anders Hellenius oli ostanut tontin 1740-luvulla. C.G. Hellenius omisti talon 1760-luvulta vuoteen 1778.

Vuosina 1778-1834 talolla oli useita omistajia. Kongliga regale Bränvins Bränneriet omisti talon vuosina 1778-1793. Saksalaissyntyinen Helsingin oikeuspormestari August Fredric Mattens osti tontin kruununpolttimon omistussuhteen päätyttyä yleisessä huutokaupassa. Hän omisti rakennuksen kuolemaansa vuoteen 1811 saakka. Tontin koko oli vuonna 1793 3288 7/8 neliökynnärää eli käytännössä sama kuin vuoden 1745 3257 ¼ neliökynnärää (1148 - 1160 neliometriä). Tontin mitat olivat ensiksi P 25 ½, E 25, L 121 ja I 121 ja myöhemmin N 25 ½, E 25, L 129 ja I 129 kyynärää. Tontin leveys ei muutu vaan pituutta on tullut hiukanlisää.

Rakennuksen muoto näkyy Geten vuoden 1763 kartassa kun rakennustyöt olivat vasta alussa. Ainoastaan yksi tarkemmin tontin rakennuskantaa 1700-luvun lopulla kuvaileva asiakirja on löytynyt. Se on Uudenmaan ja Hämeen läänin varamaanmittari Gustaf Kurtenin vuonna 1788 laatima ”Plan Charta öfver Regale Bränneriets hus och Tomter i Helsingfors Stad och Nylands Län efter högvederbörligit Förordnande författad år 1788 af G. Kurten”. Siinä on kuvattu sekä varsinaisen polttimon alue nykyisessä Etelärannassa että laitoksen konttorirakennus Stora Gatanin varrella.

Polttimon aikana Helleniuksen kivirakennuksessa oli konttori ja kellareissa varastot. Kiinteistön muut rakennukset säilyivät entisessä talouskäytössä. Ne olivat puurakenteisia ja iältään ilmeisesti päärakennuksen luokkaa. Pakkasen mukaan Kurtenin kartasta piharakennusten lukumäärää on vaikea todeta, koska yksi kartan rakennusrajoituksista tarkoittaa samalla kertaa useita eri piharakennuksia. Yksi piharakennuksista rajoittui koko tontin leveydeltä sen etelälaitaan sivuvaan Strandgataniin.

Kartassa olevan selostus on kuitenkin melko tarkka. Sen mukaan nro 24 on konttori ja kellari kivistä, nro 25 puiset halkoliiteri ja aittoja, nro 26 puinen navetta, nro 27 rehuvarasto ja työkaluvarasto ja nro 28 kartanopiha. Kaikki ulkorakennukset sijaitsivat valvonta-alueen eteläpuolella.

G. Kurtenin kartta kruununpolttimon konttori- ja varastokiinteistöstä Stora Gatanin varrella. Nykyinen Sofiankatu on nimetty Twärgataniksi (=Poikkikatu, Ristikatu). Tavallisesti se mainittiin Itäisenä Kirkkokatuna. Numeroiden selitys: Nro 24 on konttori ja kellari kivistä, nro 25 puiset halkoliiteri ja aittoja, nro 26 puinen navetta, nro 27 rehuvarasto ja työkaluvarasto ja nro 28 kartanopiha. Kuva: Kopio/HKM (alkuperäinen Uudenmaan läänin maanmittauskonttorin arkisto).

Varhaisin löydetty dokumentti 1800-luvun alusta on puolestaan ruotsalaisen taiteilijan Wilhelm Le Moinen vuonna 1816 maalaama akvarelli vanhasta Helsingistä. Kuvan keskellä erottuvat selvästi kaikki Leijona-korttelin pohjoispään rakennukset, joista kaksi oli tuolloin vielä entisessä asussaan. Esimerkiksi Helleniuksen talosta ilmenee sen muuta rakennusrunkoa kapeampi eteläpää sekä se että talo oli mansardikattoinen.

Le Moinen akvarelli Helsingistä 1816. HKM.

Edellisestä kuvasta osasuurennos, jossa on ympäröitynä Helleniuksen talo ja sen oikealla puolella Burtzin ja Bockin talot. HKM.

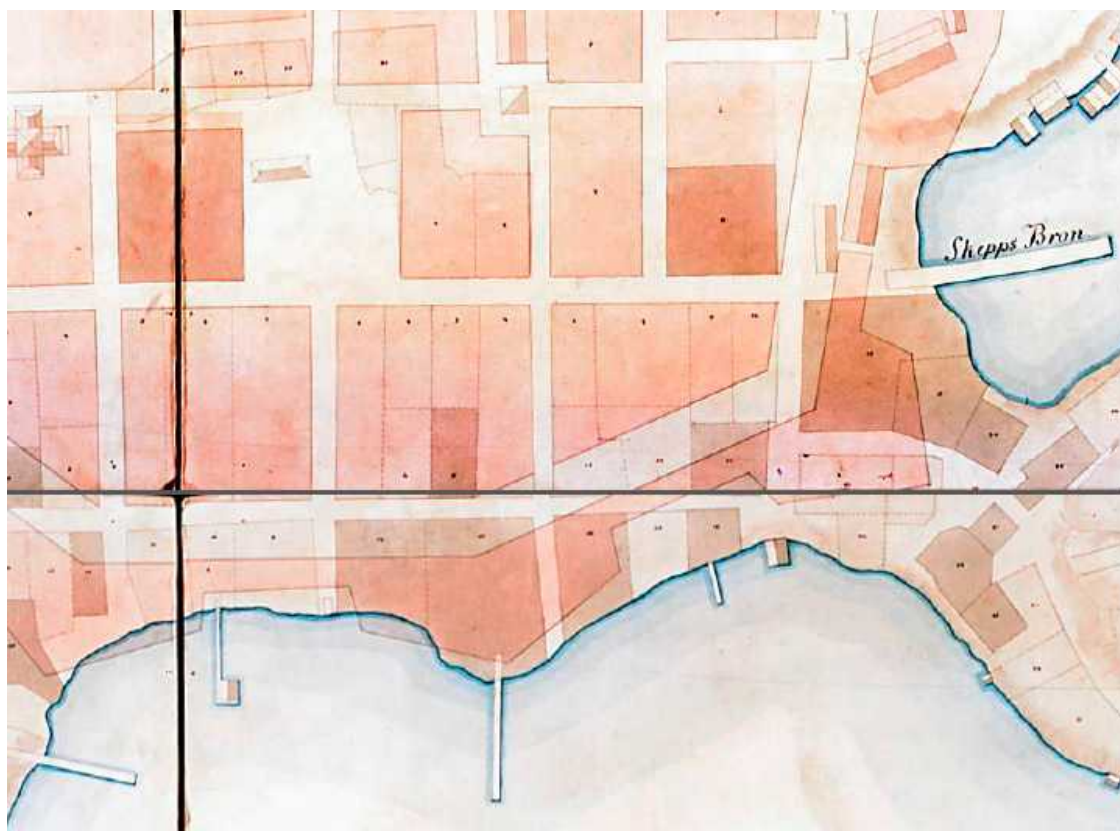
Geten vuoden 1763 kartassa, Kurtenin vuoden 1788 kartassa ja Le Moinen akvarellissa talon muoto on sama, joten sen pohjakaava on säilynyt samana valmistumisestaan 1700-luvun ajan.

Burtz

Nils Burtz (1725-1765) osti tontin nro 2 taloineen vuonna 1762 äidiltään Jeanna Christian Schwartzilta (omaa sukua Fulda), raatimies Henric Christian Schwartzin (k. 1743) leskeltä. Burtzin äidillä oli toisen aviomiehensä kanssa useita lapsia (mm. Peter Schwartz (1733-1793). Burtzin kivitalon rakentaminen alkoi vuonna 1762. Se oli ensimmäinen kolmikerroksinen kivinen asuintalo kaupungissa. Myös siinä oli holvatut kellaritilat. Se valmistui Nils Burtzin vuoden 1765 kuoleman takia vasta 1770/1775.

Henkikirjoittaja Lars Burtzin poika Nils Burtz Larsson sai porvarioikeudet 1748, jonka jälkeen hän alkoi harjoittaa kansainvälistä kauppaa. Hänellä oli kaupungissa silkkitehdas ja sittemmin palttinakutomo. Hän oli osakkaana suuressa panimossa. Hän tuli valituksi Helsingin raatimieheksi vuonna 1755. Hän hankki yksinoikeuden Vanhankaupungin myllyyn ja hankki porvareiden omistamalle panimolle maistraatilta yksinoikeuden. Kuollessaan vuonna 1765 hän oli kaupungin kunnallispuormestari. Rakennus jäi leskelle, väliskärintytär Elisabetille, omaa sukua Kyhl. Hän meni uudestaan naimisiin everstiluutnantti Jacob Gerdessin kanssa (Gerdessa Huset) ja jäi uudelleen leskeksi 1784. Ensimmäisestä avioliitosta syntyi viisi lasta, joista vain yksi eli aikuisikään saakka. Elisabeth Burtz omisti talon vuosina 1765-1806.

Tontin muut rakennukset olivat tontin eteläosassa ja iästään päätellen molemmat peräsin 1700-luvulta. Nämä olivat vanha, mansardikattoinen leivintupa sekä iäkäs aitta. Vuonna 1827 ne jouduttiin purkamaan tulevan Seurahuoneen tieltä.

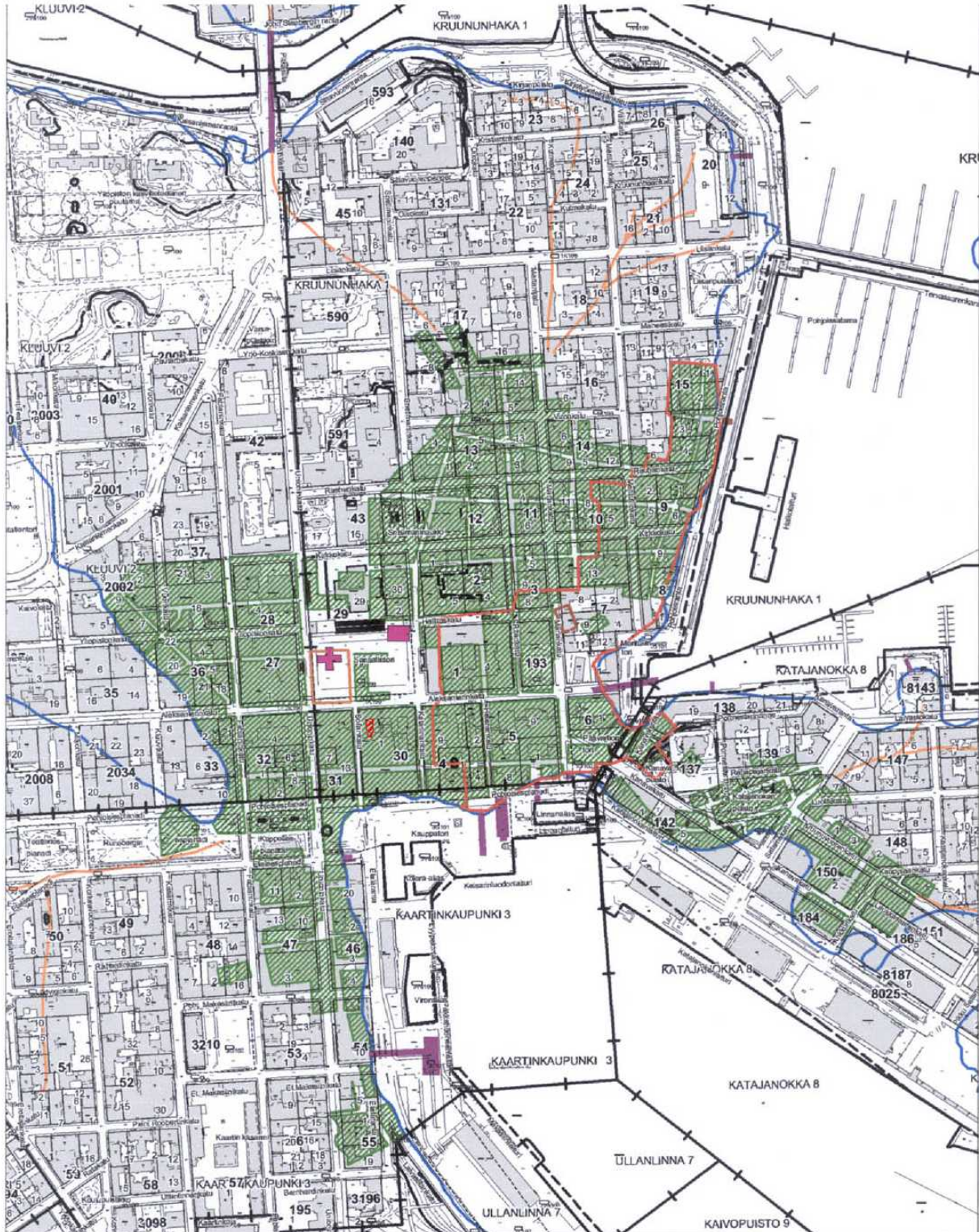
A.E. Geten suunnitelmakartan tässä versiossa näkyy tontit ja tonttinumerot. Valvonta-alueen tontti ulottuu Suurkadulta Merikadulle saakka. Geographisk karta öfver Helsingfors stad med dess närmaste belägenheter efter. A. E. Gete 1763. Kuva: HKA, Sinetti-karttarekisteri, 270 Kiinteistövirasto, Kaupunkimittausosasto / HY 7.

Helsinki Ruotsin-ajan viimeisinä vuosina (kartassa näkyy vuonna 1804 valmistunut raatihuone).

Osa edellisestä kartasta sijoitettuna nykytilanteen päälle. Valvonta-alue on ympyröity. Eteläisen korttelin tontti nro 3 ulottuu Suurkadulta Merikadulle. Se on pysynyt samanlaisena ainakin 1760-luvulta lähtien. Merikatu/Eteläinen Rantakatu sijaitsee kaupungintalon vanhan osan pohjoisosan kohdalla.

Kantakartta © Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Maanmittausosasto

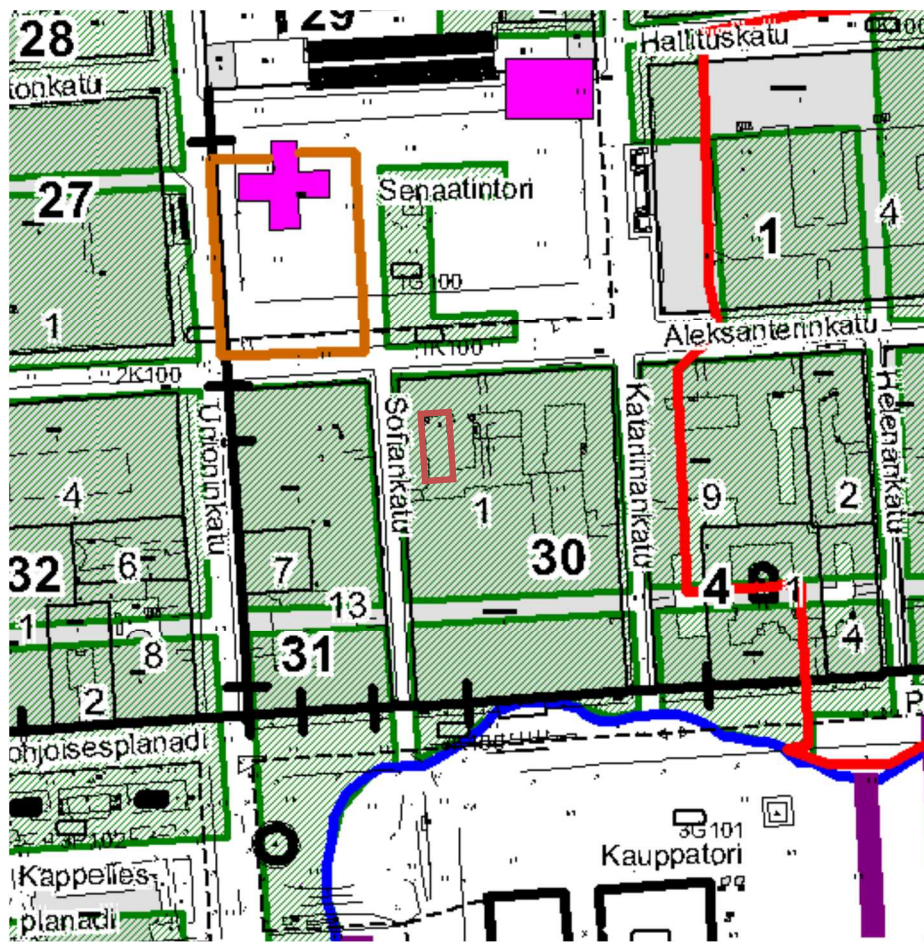
HELSINKI 1810

Kocken asemakaavaehdotus vuodelta 1810
- ehdotuksen pohjana toimiva olemassa
oleva kaupunkirakenne

Museovirasto/RHO/T.Mökkönen 2002

Vuoden 1808 tulipalovahinkoja esittävä Kocken vuoden 1810 karttaversio sijoitettuna kantakartan päälle. Valvonta-alue on merkitty punaisella rasterilla.

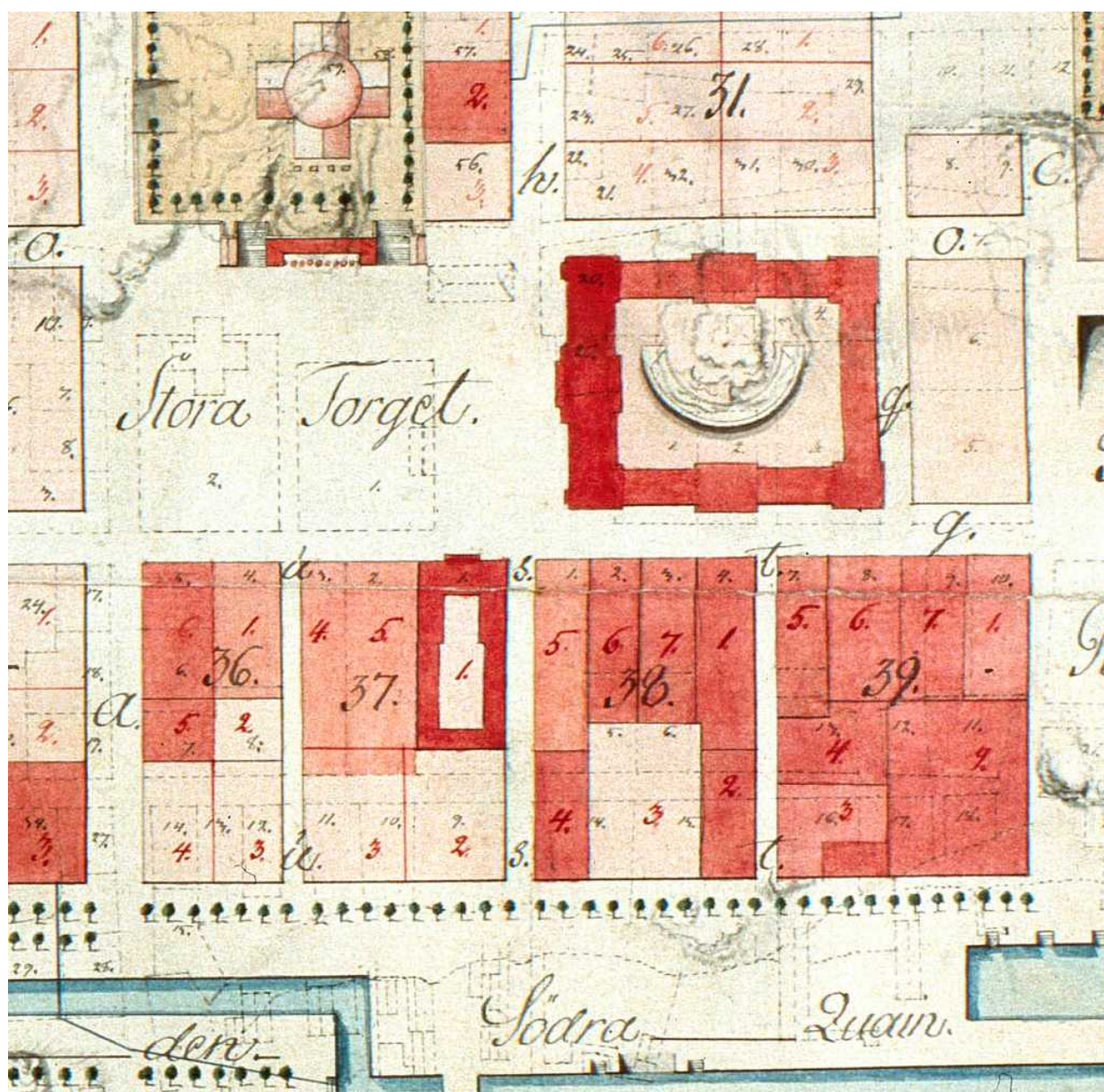
	= kortteli		= kirkkotarhan aita
	= rakennus		= rantaviiva
	= laitur		= tie
	= v. 1808 tulipalon
tuhoama alue		

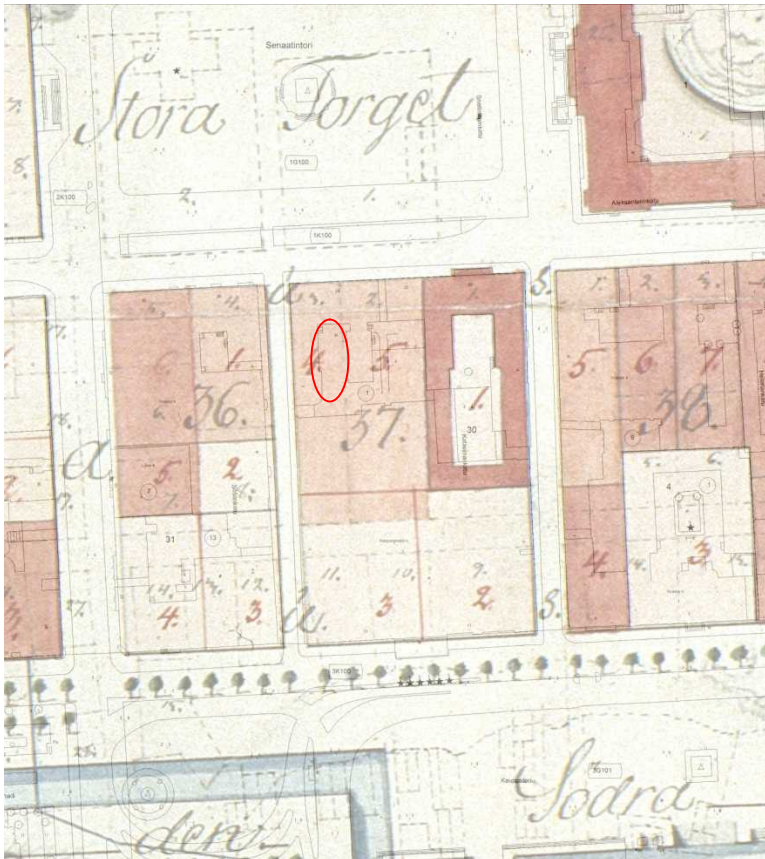
Vuoden 1810 kartta asemoituna nykykartan päälle ja valvonta-alue rajattuna. Osasuurennos edellisestä kartasta. Tässä rekonstruktiossa on käytetty myöhempää Kocken tekemää tulipalokarttaa vuodelta 1810 kuin mitä on alla. Teemu Mökkönen/Museovirasto 2001.

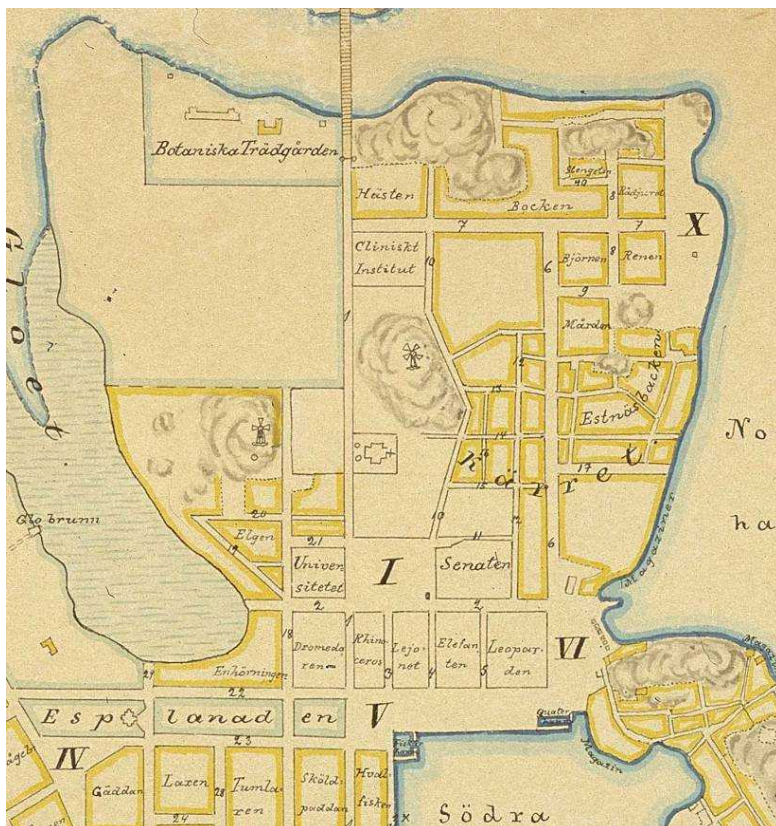
Helsinki 1809. Ilmeisesti A. Silvanin vuoden 1808 tulipalon tuhoja esittävä kartta. Tulipalo ei ulottunut valvonta-alueelle. Palaneet alueet on merkitty harmaalla. HKM.

Helsingin keskusta vuonna 1820. Mustalla katkoviivalla on Ruotsin vallan lopun kortteli- ja tonttijako ja mustalla värillä tonttinumerot. Mustalla ja punaisella yhtenäisillä viivoilla on merkitty uusi tonttijako ja punaisella numeroinnilla uusi tonttinumerointi. Helleniuksen tontin eteläosasta (vanha Eteläinen kortteli, tontti nro 3; uusi kortteli 37, tontti 4) on erotettu kapea kaistale uuteen eteläpuoliseen tonttiin (kortteli 37, tontti 3), joka sijaitsee pääasiallisesti entisten Merikadun ja rantakorttelin kohdalla. Yksityiskohta Anders Kocken laatimasta uudelleenrakentamisen edistymisestä kuvaavasta kartasta. Kansallisarkisto.

Osa edellisestä kartasta sijoitettuna nykykartan päälle. Valvonta-alue on ympyröity.

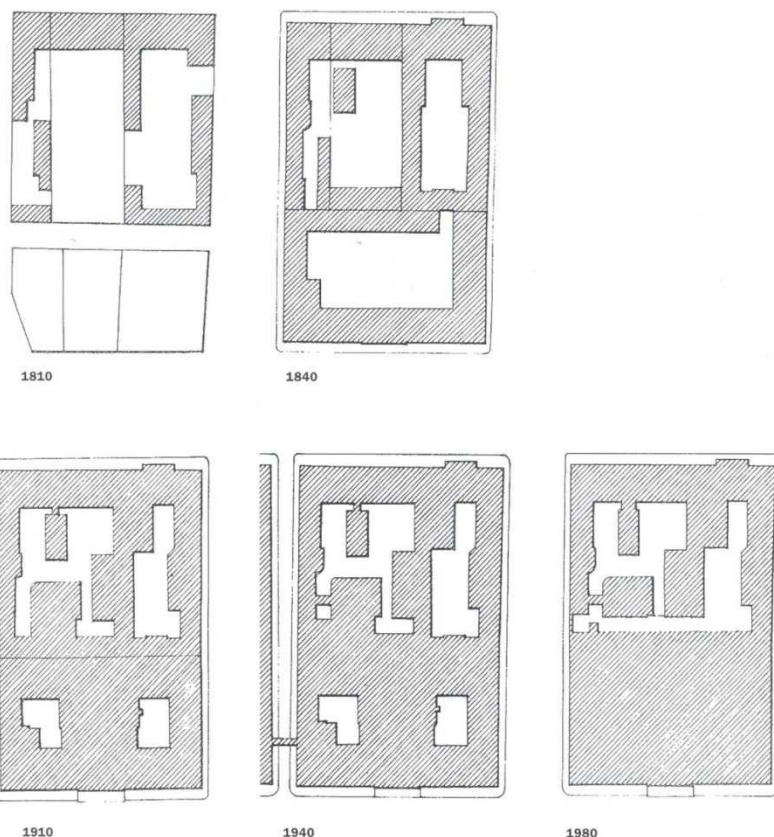

Asemakaavan todellinen tilanne Helsingissä vuonna 1833. Valvonta-alueella uudet korttelit on muodostettu ja Merikatu on kadonnut. Kärretin/Suon alueella vanha tonttijärjestys on vielä osaksi voimassa.

Tontin historia 1800-luvun alusta nykypäivään

Kaupungin kaakkoisosan tuhonneen vuoden 1808 tulipalon jälkeen Helsingille alettiin laatia pikimmiten uutta asemakaavaa. Johan Albrecht Ehrenströmin laatimassa uudessa asemakaavassa Suurkadun/Aleksanterinkadun eteläpuoliset korttelit säilyttivät muotonsa kadun etelälaidan kivitalojen ansiosta. Korttelit ulottuivat kuitenkin lähemmäksi rantaa kuin aiemmin, sillä niihin yhdistettiin Merikatu ja suurin osa Merikadun eteläpuolisista rantakortteleista. Uuden korttelin eteläraja oli kuitenkin pohjoisempänä kuin vanhan eteläisen rantakorttelin. Kortteleiden ja meren väliin jätettiin laaja katu- ja torialue, joka tehtiin osittain merta täyttämällä. Suunnitelman toteuttaminen alkoi välittömästi asemakaavasuunnitelman valmistuttua vuonna 1812. Leijona-korttelin kohdalla kaava toteutui lopullisesti vuonna 1827, kun Merikadun eteläpuolella ollut kortteli yhdistettiin siihen tonteiksi nro 2 ja 3. Merikatu ja Merikadun pohjoispuolisista tonteista otettiin kaistaleet uusiin tontteihin. Alun perin yksityistonteiksi tarkoitetuille tonteille rakennettiin 1829-33 C.L. Engelin suunnittelema Seurahuone.

Helsingin uuden asemakaavan nykykäsitteksen mukaiset korttelit ja niillä olevat tontit määrättiin numeroitavaksi erikseen entisen kaupunginosittain juoksevan numeroinnin sijaan. Etelästä pienentyneen Helleniuksen tontin numero muuttui Eteläisen korttelin tontista nro 3 Korttelin 37 tontti 4:ksi ja Burtzin tontin numero muuttui Eteläisen korttelin tontti nro 2:sta Korttelin 37 tontti 5:ksi. Uudet korttelinumerot ja niiden eläinaiheet nimet vahvistettiin 1820 uudessa palojärjestyksessä.

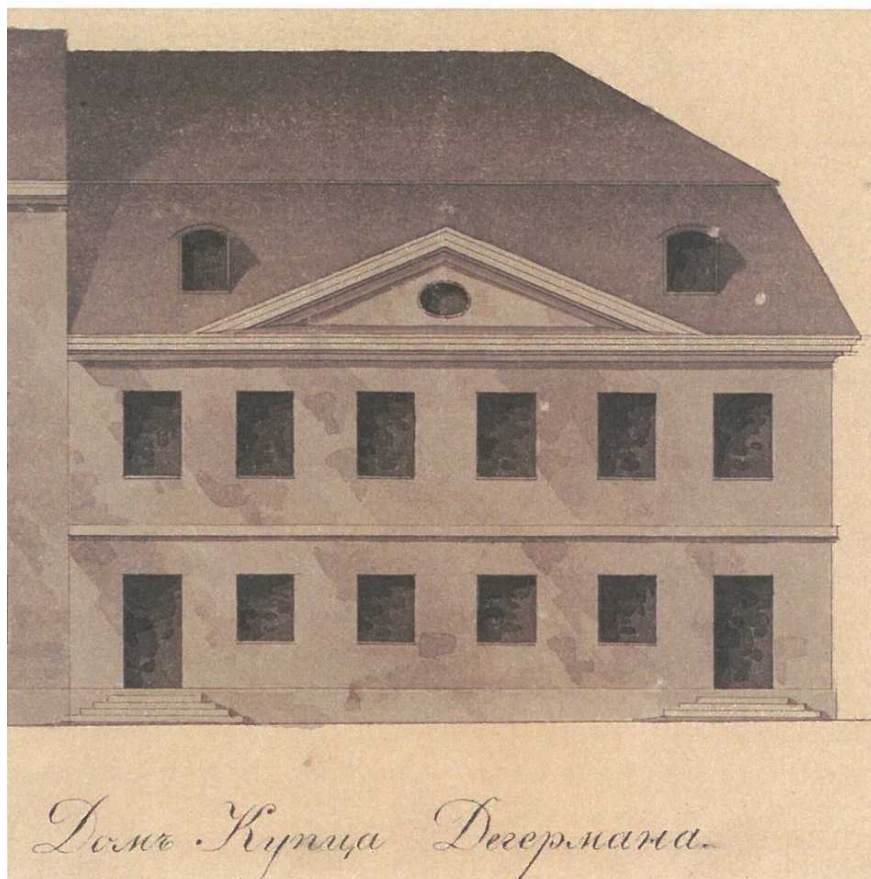

Leijonan korttelin vaiheet TKK:n historian laitoksen harjoitustyön 1980 mukaan. Korttelin vasemmassa yläkulmassa sijaitsee Helleniuksen tontti. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

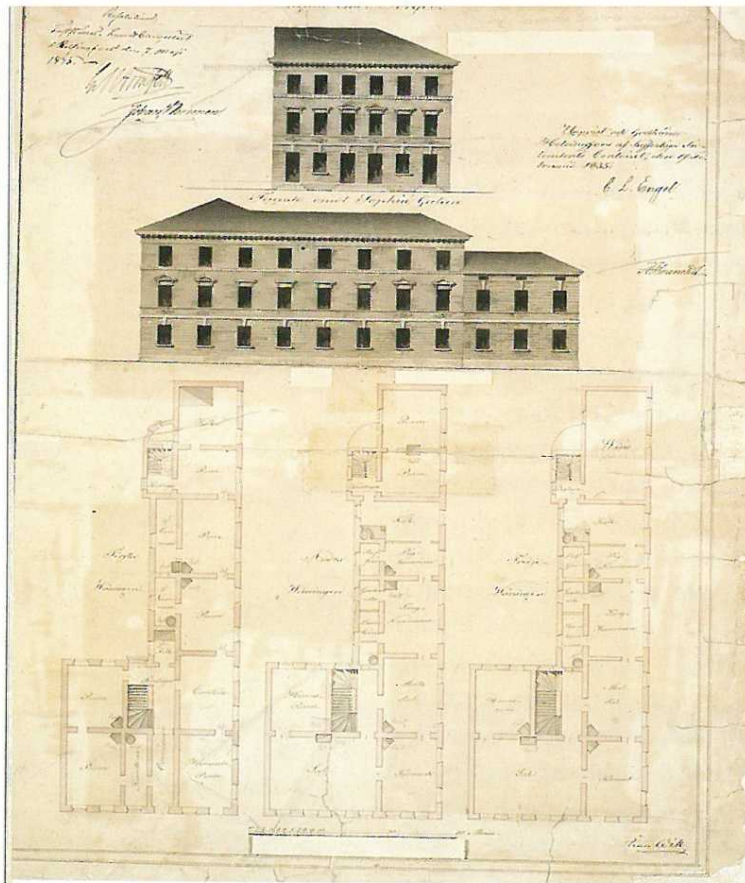
Hellenius

Oikeuspormestari August Fredrik Mattensin kuoltua 1811 talon omisti leski Eva Juljana (1777-1846). Hän hallitsi taloa 1800-luvun alkuvuodet. Hänen jälkeensä viimeistään 1820-luvun alussa sen omisti kauppias Gustaf Adolph Sederholm (1780-1867), jolta kiinteistö joutui vuonna 1827 tunnetulle ravintoloitsijalle, viktuaalikauppias Henrik Johan Degermannille (1774-1834). Vuonna 1831 talo oli kauppias Gustaf Fredrik Remanderin omaisuutta, mutta palautui sitten Degermannin omistukseen vuoteen 1834 saakka. Se huutokaupattiin vuonna 1832(?) maksamattomien velkojen takia.

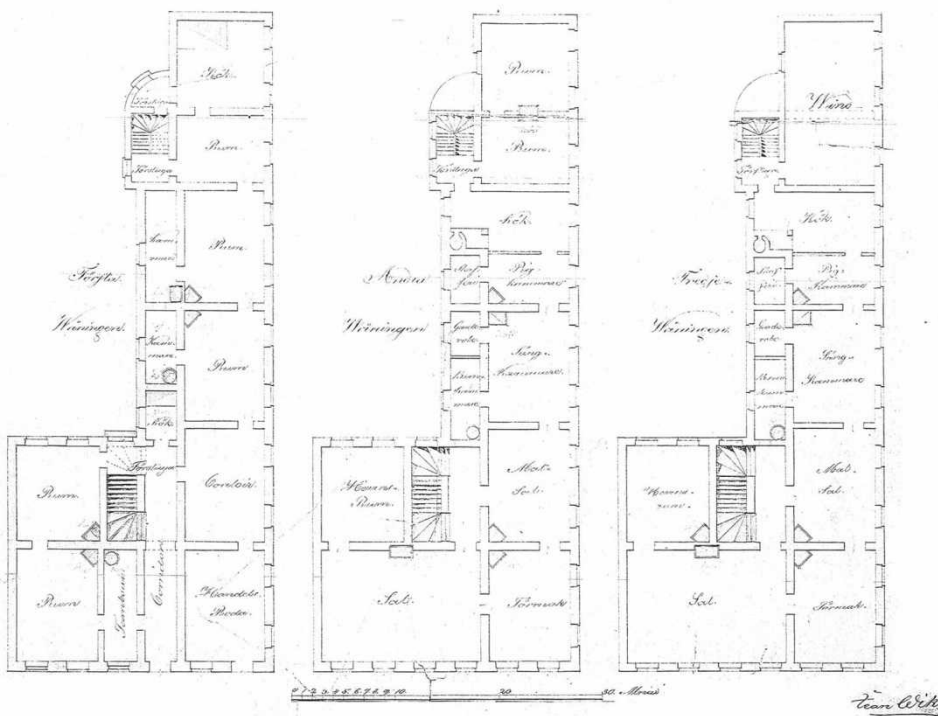
Helleniuksen talo siirtyi Donin Rostovista kotoisin oleville venäläisille, porvarioikeudet saaneille, Vasili ja Sergei Ivanovits Baranoville (Baranoff), vuonna 1834. Rakennus uusittiin vuonna 1835 Johan Wiikin suunnitelmien mukaan. Rakennusta korotettiin kerroksella ja katto muutettiin aumakatoksi uuden rakennusjärjestyksen vaatimusten mukaisesti. Sofiankadun puoleinen osa muutettiin myös kolmikerroksiseksi. Länsisiiven kapeampi eteläosa jätettiin kaksikerroksiseksi. Tähän kohtaan sisäpihan puolelle tuli uusi porrashuone, jolloin kohdasta tuli leveämpi kuin muusta siipiosasta. Porrashuone sijaitsi pihan eli valvonta-alueen lounaiskulmassa. Kohdassa oli kahdet portaat sisäänkäynteineen. Tämä länsisiiven kapeampi eteläpää porrashuoneineen purettiin ulkoseiniä lukuun ottamatta vuoden 1985-88 korjauksissa. Pihan vuoden 2014 korjaustöissä kohtaa ei muutettu. Karttojen perusteella valvonta-alueen piha-alueella ei ole sijainnut 1800-luvulla, kuten ei myöskään ainakaan 1700-luvun jälkipuoliskolla, rakennuksia. Tontin koko on ollut vuoden 1836 tulipalovakuutusasiakirjan mukaan 2709 neliökynnärää. Lyhyet sivut olivat 25 1/4 ja pitkät sivut 107 1/4 kynnärää pitkät (14,9 x 63,5 m).

*Helleniuksen talon
julkisivu
Aleksanterinkadulle
päin vuonna 1835
ennen remonttia.
KA. Kuva
selvityksestä
Aleksanterinkatu 20-
24.
Rakennushistoriallin
en selvitys.
Arkkitehtitoimisto
ark-byroo.*

Entisen Helleniuksen talon muutospirustukset. Jean Wik 1836.
HKA.

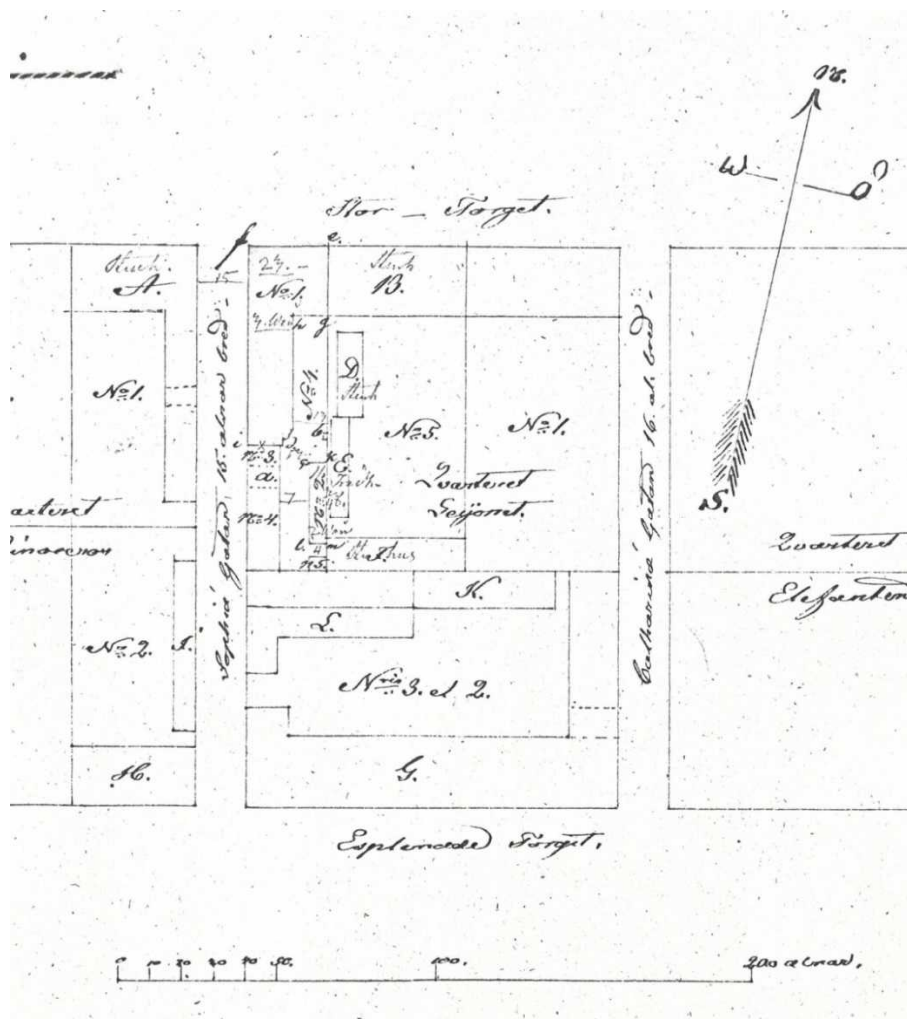

Edellinen kartta. HKR (kopio alkuperäisestä). Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu
20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

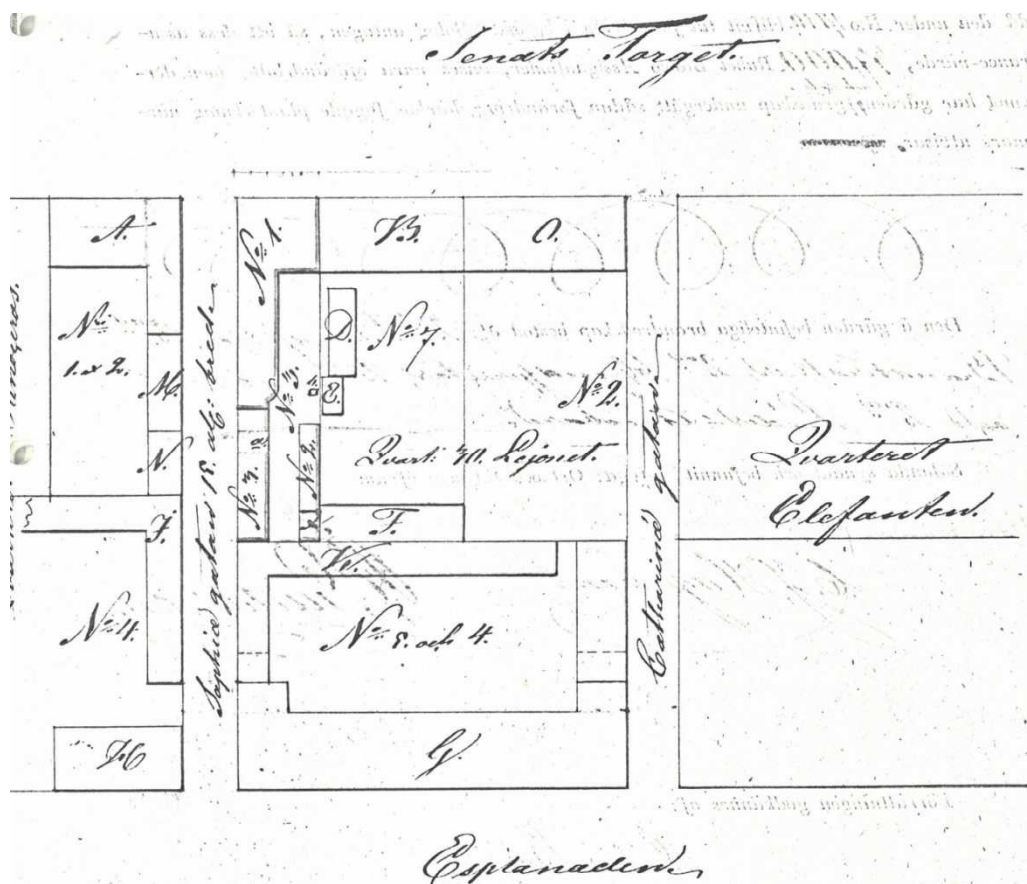
Vuonna 1835 rakennettiin ensimmäinen kivinen piharakennus tontin kaakkoiskulmaan itärajalta. Kapea kaksikerroksinen kivirakennus sijaitsi itäisen Burtzin tontin puurakennusta vastaan. Sen tieltä purettiin todennäköisesti vieläkin käytössä olleet aitat ja halkovarasto, mutta uuden kivitalon eteläpään jäi edelleen yksi 1700-luvun puurakennuksista, navetta. Se purettiin kuitenkin jo kolmen vuoden kuluttua, jolloin kivistä piharakennusta jatkettiin Helleniuksen tontin uudelle etelärajalle saakka. Tällöin katosi viimeinen tontin puurakennus. Muut kiinteistön vanhan, Strandgataniin ulottuneen tontin eteläosa puurakennukset oli purettu vuonna 1829 Seurahuoneen perustustöiden tieltä. Kaikki edellä mainitut rakennukset sijaitsivat jo valvonta-alueen eteläpuolella.

Samoin Sofiankadulle rakennettiin Helleniuksen läntisen siiven kapeamman kaksikerroksisen osan jatkeeksi kaksikerroksinen kivinen sivurakennus, jonka tieltä purettiin kaksi- ja yksikerroksinen puurakennus vuosina 1837 ja 1838. Niiden välissä oli sijainnut porttikäytävä pihalle. Uusi porttikäytävä tuli vanhaa hiukan pohjoisemmaksi Helleniuksen siipirakennuksen eteläpään nykyiselle kohdalleen. Porttikäytävä näkyy vuoden 1865 muutossuunnitelmassa, mutta Pakkasen mukaan se on peräsin vasta noin vuodelta 1910. Matalan siipirakennusosan ja uuden sivurakennuksen julkisivu yhdenmukaistettiin tuntematon suunnittelijan toimesta (mahdollisesti Wiik). Nämäkin rakennukset sijaitsivat valvonta-alueen ulkopuolella.

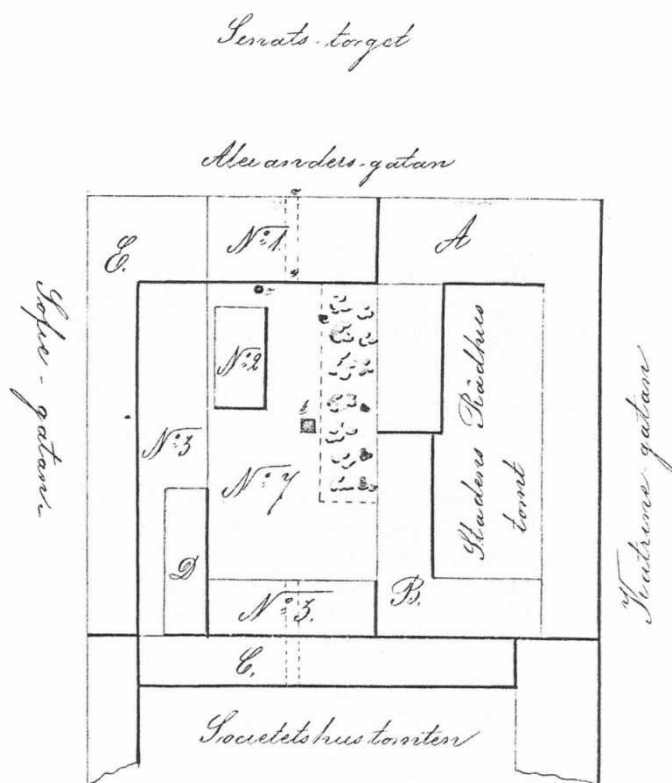
Sumpun lounaispuolella alemman pihan alueella on vuosien 1836 ja 1841 karttojen mukaan sijainnut kaivo (ks. kartat s. 46-47).

Helleniuksen rakennukset vuonna 1836 palovakuutuksen mukaan. Valvonta-alueella ei ole muita rakennuksia kuin nykyiset. Sumpun lounaispuolella valvonta-alueen rajalla on ollut kaivo (b) ja sen itäpuolella Burtzin puolella pitkä puinen ulkorakennus. HKM.

Helleniuksen rakennukset vuonna 1841. Tontin lounaisosan kaksi puurakennusta on purettu ja tilalla on kivirakennus. Tontin kaakkoisnurkan kivitaloa on jatkettu tontin etelärajalta. Kaivon itäpuolella Burtzin tontilla oleva puurakennus on lyhentyneyt. HKM.

Burtzin tontin palovakuutusasiakirjan kartta vuodelta 1886. Nro 2 on yksikerroksinen leivin- ja varastorakennus, sittemmin vankilarakennus Sumppu (rak. 1830), nro 3 on pääosin yksikerroksinen kivirakenteinen talli (rak. 1836), jonka läpi kulkee käytävä Seurahuoneen pihalle. Päärakennuksessa on vastaavassa kohdassa porttikäytävä torille. Pihan koillisosassa on puutarha ja kaivo sen länsipuolella. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

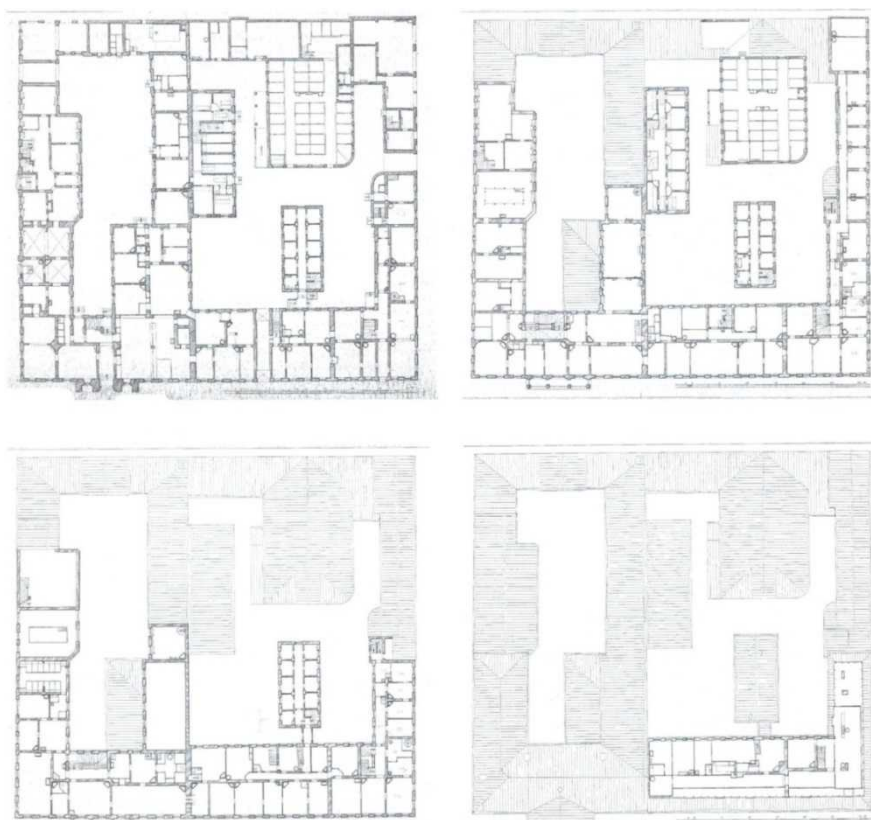
Edellisen veli kauppias Vasili Ivanovits²¹ omisti talon 1848-1878 ja hänen poikansa Vasili, Alexander ja Ivan Vasiljevits Baranov (ja myöhemmin Alexanderin kuoltua tyttäret) omistivat talon 1878-1883 ja Vasili yksinään 1883-96. Muurarimestari Alexander Ärt omisti talon vielä lyhyesti ennen kuin hän myi sen kaupungille. Helleniuksen talon käyttö muuttui kun se tuli kaupungin omistukseen vuonna 1896. Burtzin ja Helleniuksen tontit yhdistettiin yhdeksi tontiksi nro 22 vuonna 1899. 110 cm paksuun kaksoisseinään puhkaistiin aukkoja luultavasti jo vuonna 1896 mutta viimeistään vuonna 1906. Rakennukset otettiin poliisin ja sen ratsuosaston käyttöön 1890-luvulla.

Rakennuksessa tehtiin useasti muutostöitä 1800-luvun lopulla; mm. ikkunoita ja ovia muutettiin. Valvonta-alueen piha-alueella muutostöitä ei tapahtunut paljontaan ennen 1980-luvun korjaustöitä. Pihan luoteiskulmassa oli portaikko, jossa oli alun perin sisäänkäynti länteen siipirakennukseen. Sisäänmenoaukko muutettiin vuonna 1952 menemään pohjoiseen pääsiipeen. Burtzin puolella pihaa tapahtui enemmän muutoksia, joista on alempana tarkempia tietoja. Tontin eteläpäässä valvonta-alueen ulkona Helleniuksen ja Burtzin tonteille valmistui 1907 poliisin hevostalli, jonka tieltä purettiin suurimmaksi osaksi itäinen piharakennus. Tontin eteläosassa tapahtui muitakin muutoksia ajan kuluessa kuten tallien muuttaminen osittain autotalliksi 1940-41, mutta ne eivät kuulu tämän raportin valvonta-alueeseen. Vuonna 1965 tontin etelärajan rakennuksista purettiin 12,5 metriä levyinen osa kaupungintalon saneerauksen tieltä.

Helleniuksen talossa liiketoiminnan harjoittaminen on ollut vilkkaampaa kuin naapuritaloissa samassa korttelissa. Rakennus oli 1700-luvun lopussa väkiviinaa valmistavan yhtiön omistuksessa ja silloin se oli kokonaan myyntikonttorina ja varastoina. Varastot sijaitsivat kellareissa. Päärakennuksessa oli 1820-luvulla kirjakauppa, tanssikoulu ja majoituspalveluita kadunvarsirakennuksissa. Sofiankadun puolella toimivat 1830-luvulla kahvila ja vähittäiskauppa kulmahuoneistossa. Talossa toimi 1870-luvulla lopussa ja 1900-luvun alussa vaatekauppa, vesihuoltoliike, vähittäistavarakauppa, suutari räätäli, kahvila ja lihakauppa.

Vuonna 1926 Helleniuksen ja Burtzin taloja korotettiin pihan puolelta vielä yhdellä kerroksella. Laajennus tapahtui vain 3-kerroksissa osissa ja siten että vain etelään päin oleva pihafasadi muuttui 4-kerroksiseksi.

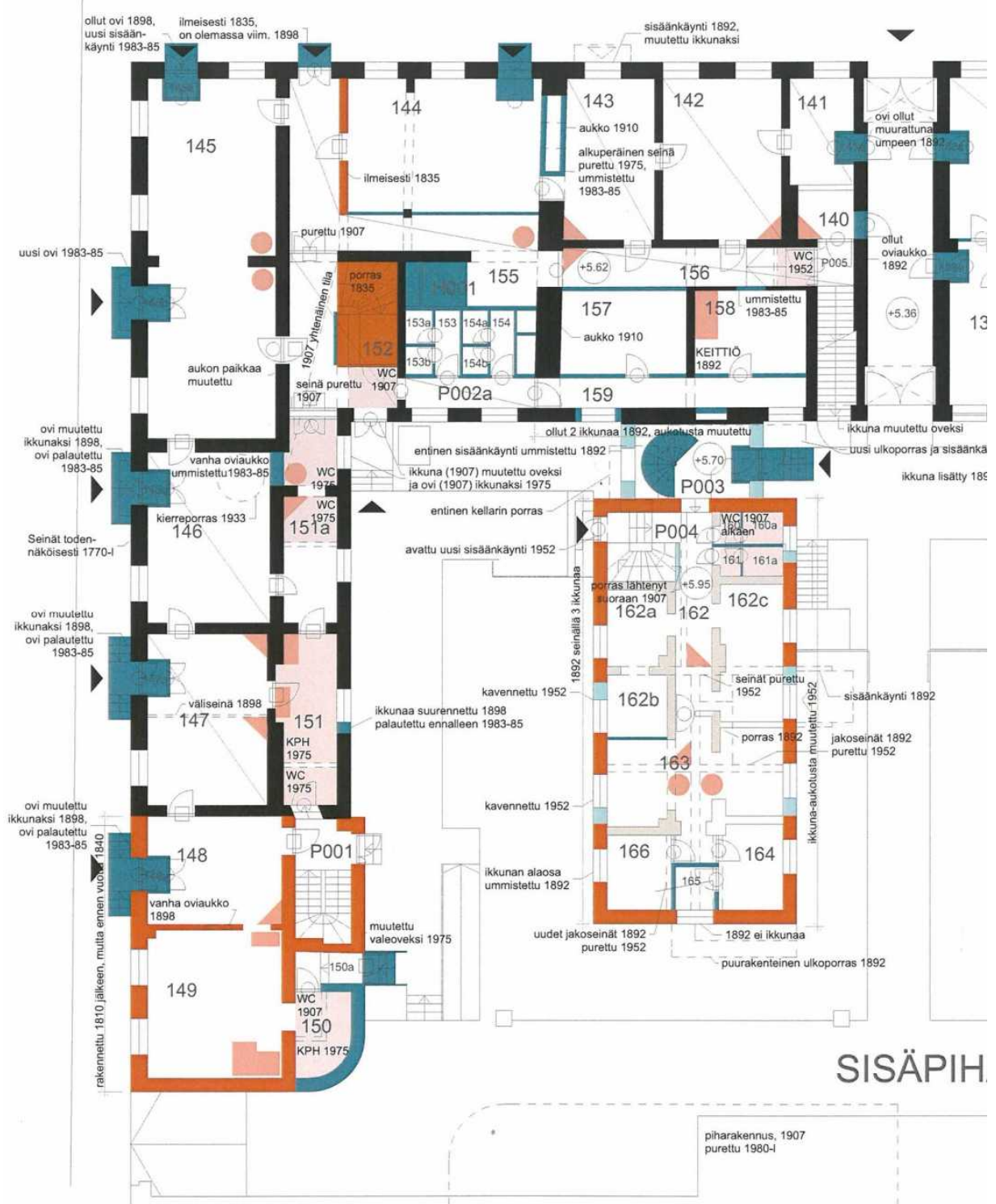
²¹ Helena Mattilan mukaan talo olisi jäänyt Sergei Ivanovitsin ja sittemmin hänen lapsiensa haltuun. Toisesta lähteestä lapsien isännimet viittaavat että tämä rakennus jäi Vasilin ja hänen lapsiensa haltuun.

Kaupungintalokorttelin pohjoisosan rakennukset vuonna 1933. Gunnar Taucherin piirustukset 1-4. kerrokset. Pohjoinen on alareunassa. Originaalikuva HKR. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

Aarno Ruusuvuori voitti vuosina 1960-61 järjestetyn suuren suunnittelukilpailun kaupungin omistamien vanhojen kortteleiden 30 ja 31 nykyaikaistamiseksi. Hänen ehdotuksensa perustui ns. radikaaliin saneeraukseen molemmissa kortteleissa. Käytännössä tämä tarkoitti korttelin 30 (=Leijona -kortteli)sisäosien laajamittaista purkamista ja korvaamista kokonaan uusilla rakenteilla, koska näitä vanhoja rakennuskokonaisuuksia ei katsottu ehyinä säilyttämisen arvoisiksi.

Aarno Ruusuvuoren ns. radikaalin saneerauksen periaatteen mukaan tehtyjä kaupunkitalokorttelin suunnitelmia alettiin toteuttaa syksyllä 1965, jolloin Helleniuksen ja myös Burtzin ja Bockin eteläosasta purettiin lähes kaikki vanha pois tieltä 12,5 metrin leveydeltä. Helleniuksen Sofiankadun puolen sivurakennuksesta säilyi vain kadunpuoleinen julkisivu. 1. korjausvaiheen työt valmistuivat vuoteen 1970 mennessä.

Helleniuksen rakennusten ajallinen kerroksellisuus kellareissa. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

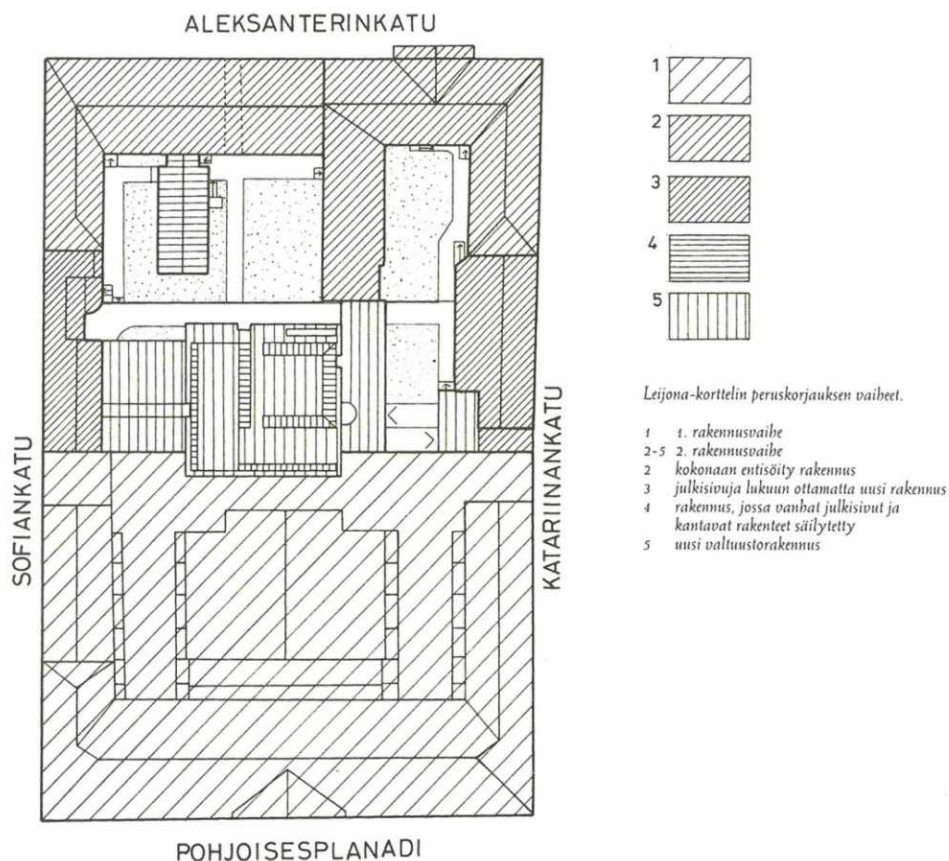
Ruusuvuoren 2. korjausvaihe käsitti vuosina 1985-1988 korttelin keskelle rakennettavan valtuustosalin ja Aleksanterinkadun kolmen entisen kauppiaskivitalon peruskorjauksen ja restauroinnin. Aarno Ruusuvuoren alkuperäinen suunnitelma 1960-luvun alusta olisi jättänyt vain pääasiassa talojen julkisivut ja joitakin arvokkaiksi koettuja rakenneosia. Korjaaminen tehtiin kuitenkin Ruusuvuoren ja kaupunginmuseon yhteistyönä

entistävänä peruskorjauksena. Helleniuksen ja Burtzin talot palautettiin vuoden 1835 asuun.

Valvonta-alueen ulkopuolella sijaitseva Sofiankadun puoleinen sivurakennus purettiin osittain kaupungintalon muutostyön ensimmäisessä vaiheessa ja rakennettiin uudelleen muutostyön toisessa vaiheessa. Sen ulkoseinä Sofiankadulle jäi vain jäljelle. Rakennuksen perustukset havaittiin 1. vaiheen peruskorjauksen yhteydessä arveluttaviksi ja kellarit täytettiin tässä vaiheessa hiekalla.

2. saneerausvaiheessa valvonta-alueella Helleniuksen siipirakennuksen kapean eteläosan sisäpihan puoleinen kaareva yksikerroksinen osuus purettiin ja rakennettiin kokonaan uudelleen. Samoin Helleniuksen siipirakennuksen eteläinen kapeampi osa porrashuoneen kohdalla purettiin ulkoseiniä lukuun ottamatta 2. kerroksen kohdalla. Muissa Helleniuksen pihan rakennusten pihan puoleisissa rakenteissa ei tapahtunut muutoksia. Piha muutettiin kuitenkin kokonaan asfalttipihasta kivipuutarhaksi, jonka eri osissa oli mukula- ja laattakiveystä. Pihan korkeussuhteet pysyivät lähes entisellään, mutta eteläistä alapihan pintaa laskettiin niin paljon että ennen yhtenäiset pihat olivat nyt eri korkeuksilla. Pihan eteläosaan tehtiin sen takia portaat, kulkuluiska ja pengerrystä. Helleniuksen pihan eteläosaa kaivettiin alapihan alle tulleen autotallin ja siipirakennuksen eteläosan perustusten vahvistamisen takia runsaasti. Pihan rakennustöistä ei ole kuvamateriaalia kaupunginmuseossa kuin alla olevat kuvat pihan lounaisosasta.

Hellenius ja Burtz siirtyivät peruskorjauksen jälkeen poliisilaitokselta kaupunginkanslian toimitiloiksi ja alakerrros kauppatiloiksi.

Leijona-korttelin peruskorjauksen vaiheet. HKM.

Helleniuksen pihan eteläosa ennen vuosien 1985-88 remonttia, ilmeisesti 1970-luvun lopussa. Vasemmalla on autotalli ja porttikäytävä Sofiankadulle. Kaareva rakennuksen kohdalla oli vuoden 1835 muutospirustuksissa suunniteltu kaarevaa rakennusta, mutta vain yläpuolen ikkunan linjalle ulottuvana. 1800-luvun myöhemmissä piirustuksissa sen koko oli kuvan mukainen.

Sama kohta vuonna 2014. Maanpintaa on laskettu alapihan laatakivien kohdalla paljon vuosien 1985-88 remonttia edeltävästä tilanteesta. Edellisen kuvan kaareva rakennus purettiin remontissa kokonaan, joten kuvassa näkyvä on uudisrakennus. Sen takana oleva Helleniuksen siipirakennuksen kapeampi ja matalampi osa purettiin suurimmaksi osaksi ulkoseiniä lukuunottamatta 2. kerroksen tasossa. Portikongista etelään sijanneesta sivurakennuksesta säilyi vain Sofiankadun puoleinen julkisivu.

Sumpun eteläpää vuonna 1984. Takana oikealla näkyy Petsamo.

Sama kohta v. 2014. Vuoden 1984 maanpinta näyttäisi olevan suunnilleen Sumpun mukulakivetyksen korkeimman kohdan korkeudella. Petsamo on purettu taustalla. HKM.

Leijnakorttelin 2. vaiheen työmaa v. 1986. Kuvassa oikealla on Helleniuksen vuonna 1835 rakennettu porrashuone ja sen takana ja keskellä vielä 1760-luvun alkuperäistä Helleniuksen siipirakennuksen kapeampaa ja matalampaa eteläpäätä, jonka edestä on purettu kaareva 1-kerroksinen rakennus. Vasemmalla on vuonna 1838 rakennettu sivurakennus, joka on purettu Sofiankadun puoleista ulkoseinää lukuunottamatta nykyisen porttikäytävän kohdalla. HKM.

Työmaa 1986. Oikealla on Helleniuksen siipirakennuksen kapeampi eteläosa ja keskellä sivurakennuksen julkisivu Sofiankadulle päin. HKM.

*Työmaa vuonna 1986.
Edellinen tilanne. HKM.*

*Työmaa vuonna 1986.
Edellinen tilanne.
Vasemmalla on porttikonki
Sofiankadulle ja oikealla
Helleniuksen
siipirakennuksen eteläosan
kapeampi osuus. HKM.*

*Työmaa 1986. Vasemmalla
on 1. saneerausvaiheen
aikaisia uudisrakennuksia.
HKM.*

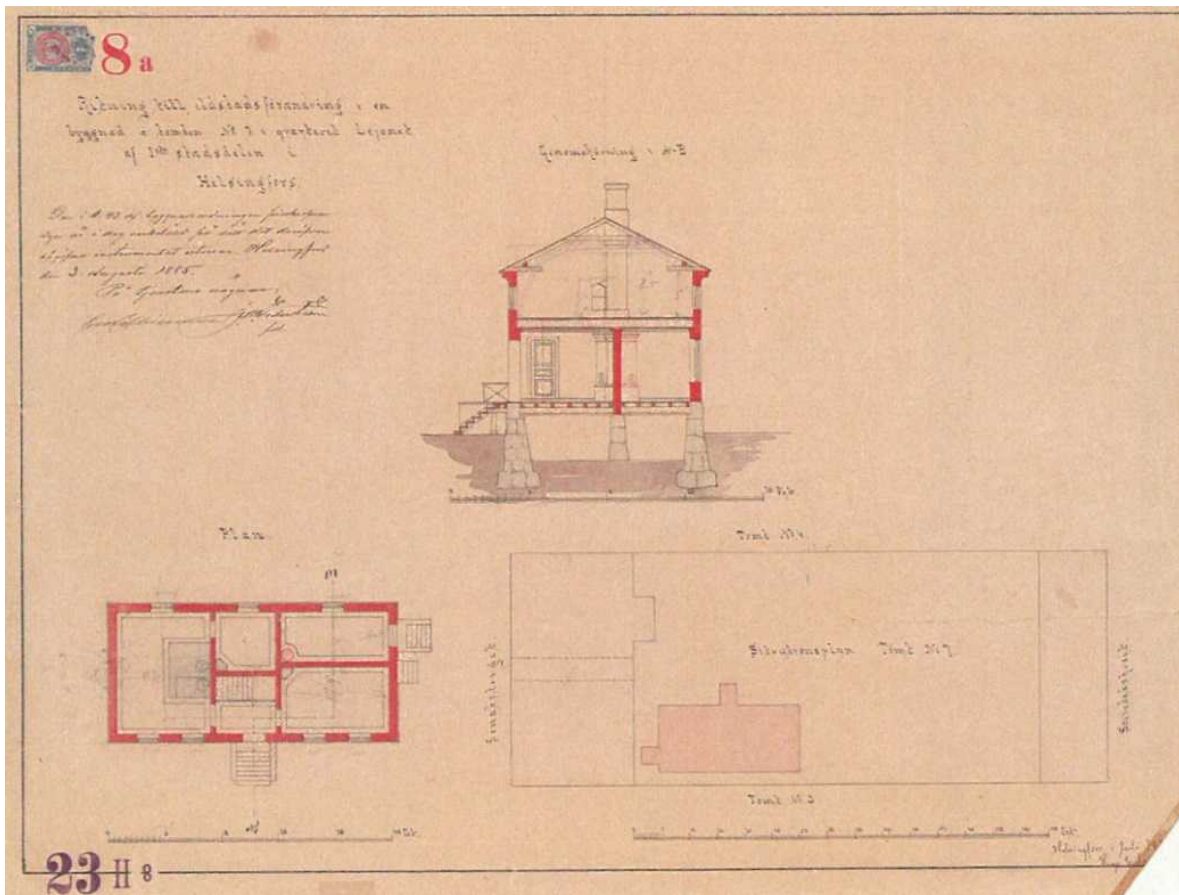
Burtz

Burtzin talon omisti vuosina 1806-1835 kauppaneuvos Carl Wilhelm Lindeberg (1768-1834) , joka oli kaupungin suurin laivanvarustaja. Hän oli kaupungin varakkaimpia kauppiaita ja omisti mm. Ullanlinnan laivaveistämön vuodesta 1828. Hänen leskensä Anna Helena Lindeberg piti taloa kuolemaansa saakka. Edellisten vävy senaatin oikeusosaston esittelijäsihteerin Gustav Johan Krook omisti talon vuosina 1850-1872 ja hänen poikansa esittelijäsihteerin Carl Gabriel Krook vuosina 1872-1887. Kolmas sukupolvi Krookkeja, kirjailija Carl Johan Maximilian Krook omisti talon vuosina 1887-1892 eli siihen saakka kunnes se päättyi Helsingin kaupungin omistukseen Krookin konkurssin myötä.

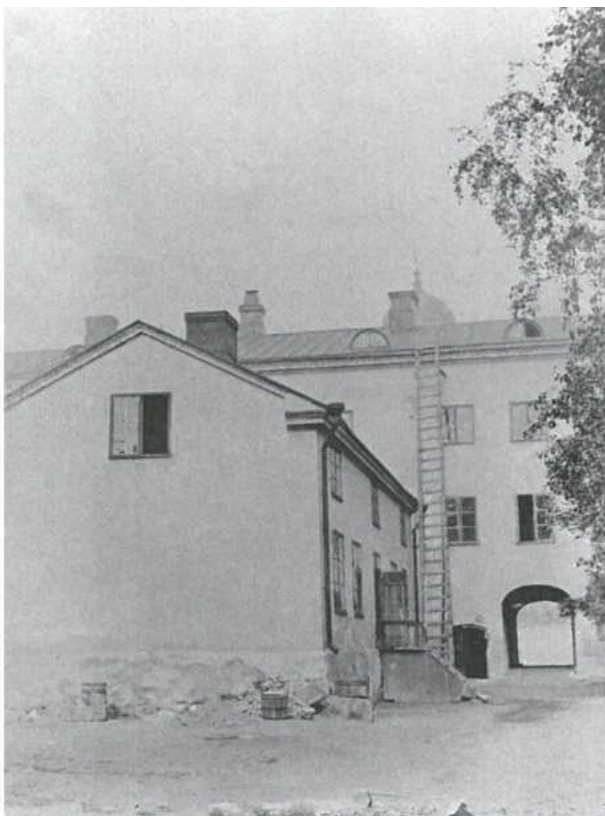
Tontin koko oli 1800-luvun rakennusteknisten inventaarioluetteloiden (1843,1886 ja 1896) mukaan 42 x 110 kyynärää (24,9 x 65,2 m) eli 4620 neliökyyneä.

Päärakennus korjattiin ainakin torifasadin osalta Jean Wiikin suunnitelmien mukaan vuonna 1836 korttelin yhtenäisen torifasadin aikaansaamiseksi.

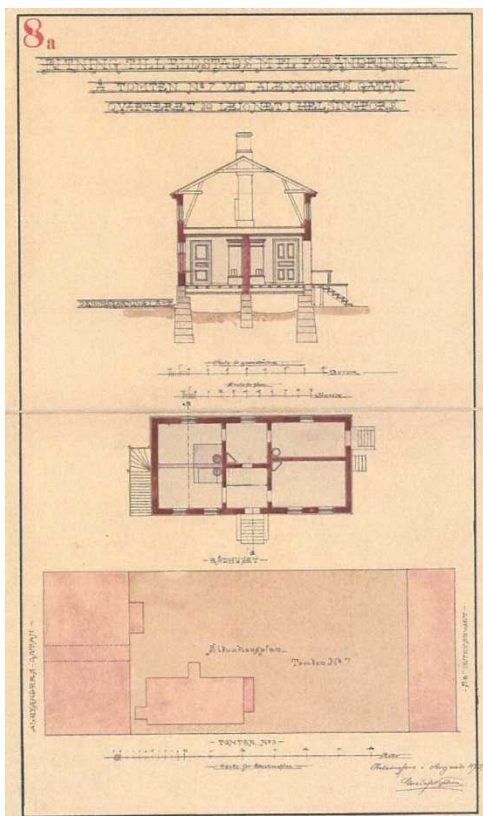
Tontin puiset talousrakennukset korvattiin kivisillä. Burtzin tontin länsireunalle, mutta ei kuitenkaan kiinni tontinrajassa, valmistui vuonna 1830 vaatimaton yksikerroksinen kivirakennus, joka oli leivintupa-varastorakennus. Rakennuksessa oli kappaholvattu kellari (ei suunnitelman mukaan, ks. piirrokset s. 58-59) paksuilla korkeilla kivijaloilla, jotka ulottuivat korkealle maanpinnan yläpuolelle. Rakennuksessa oli erittäin tilava ullakko. Sen pohjoissivun länsipäässä oli portaikko ja sisäänkäynti 1. kerrokseen ja keskellä portaat lattianalaiseen tilaan/kellariin. Itäisivulla oli portaat ja sisäänkäynti rakennukseen. 1800-luvun lopulla rakennuksen eteläisivuun lisättiin puuportaikko ja tästä ulkoneva puinen 2-osastoinen vedenheittosuoja. Molemmat rakenteet purettiin vuonna 1906/1907. Rakennukseen tehtiin muutospiirros vuonna 1892 ja siinä pohjoispään sisäänkäynti 1. kerrokseen on suljettu. Rakennus siirtyi samana vuonna kaupungille. Vuodelta 1907 on muutospiirros talousrakennuksen muuttamiseksi varsinaiseksi kaksikerroksiseksi vankilarakennukseksi. Vankilana sitä oli jo käytetty aiemminkin. Rakennus yhdistettiin yhdyssillalla 3. kerroksesta (ullakko) päärakennukseen. Sen pohjoispäähän tuli uudet suuret portaat ja niiden alla oli portaat kellariin Helleniuksen pihan suunnasta. Suunnitelmissa rakennuksessa oli holvattu kellari, joka on tehty ehkä vasta tällöin. Vuonna 1911 Sumpun kellarista tehtiin poliisin arkisto, jolloin multapermanto muutettiin betoniseksi ja sen päälle ilmeisesti laotalattia vuonna 1952. Vuonna 1919 rakennusta korotettiin vielä kerroksella ja ylhäällä 3. kerroksessa oli kulkusilta päärakennukseen. Rakennuksessa oli edelleen poliisivankila. Vuonna 1952 rakennettiin Sumpun ja päärakennuksen väliin koko rakennuksen korkuinen porrashuone, jolloin kellarin vanha kellariportaikko poistettiin. Kellari muutettiin arkistosta varastoksi (ilm poliisien puutyöhuone) ja sinne tehtiin toinen portaikko rakennuksen itäisivulle pihalta käsin. Samalla avattiin uusi sisäänkäynti 1. kerrokseen Sumpun länsisivun pohjoispäähän Helleniuksen pihan puolelle.

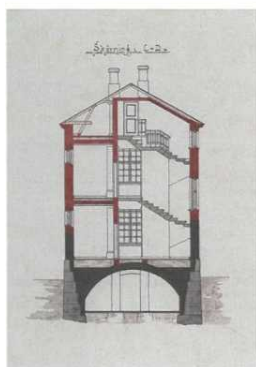
Tontin länsireunan piharakennus. Suunnitelma vuodelta 1885. HKA. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

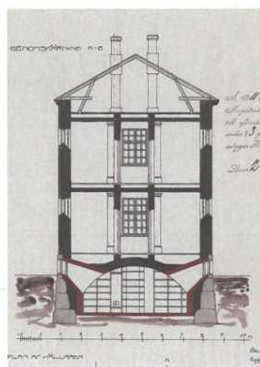
Lättinen piharakennus, tuleva Sumpu, n. v. 1885. HKM

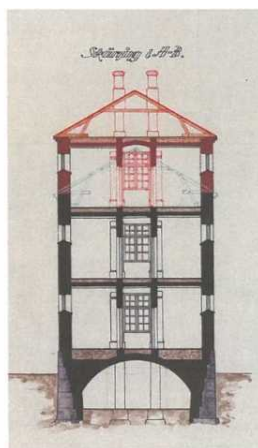
Piharakennuksen muutospiirros vuodelta 1892. Pohjoispäädyn länsipäässä on portaat rakennukseen, mutta sisäänkäynti on suljettu. Sen eteläpuolella on portaat kellariin, joka tämän mukaan ei ole edelleenkään holvattu. Itäseinällä on portaat ja eteläosassa on puuportaat. HKA. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

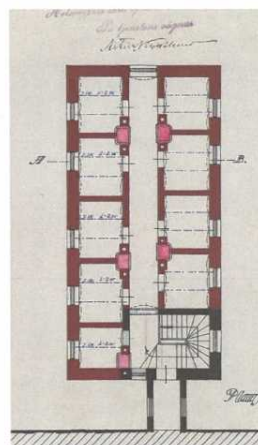
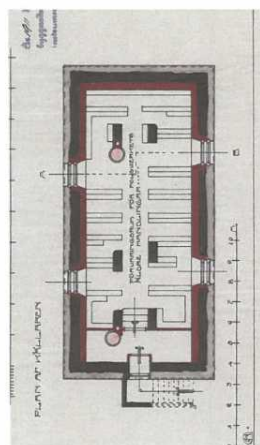
Waldemar Aspelinin suunnitelma Sumpun muuttamisesta kaksikerroksiseksi on vuodelta 1907. Osa piirustuksesta. HKA.

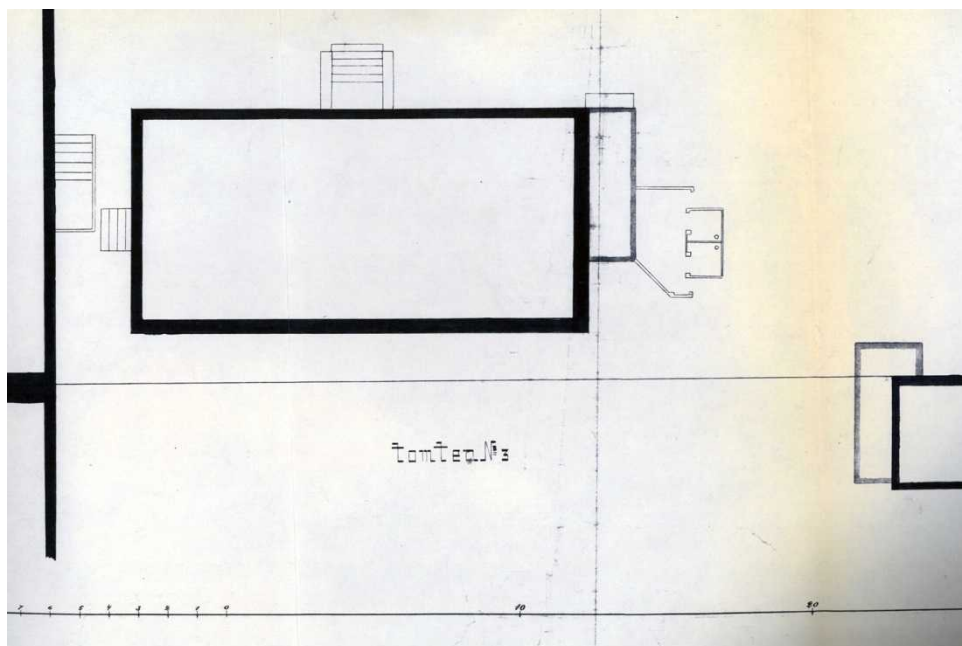
Karl Härd af Segerstad / 1911 Sumpun kellarista tehtiin poliisin arkisto. HKA.

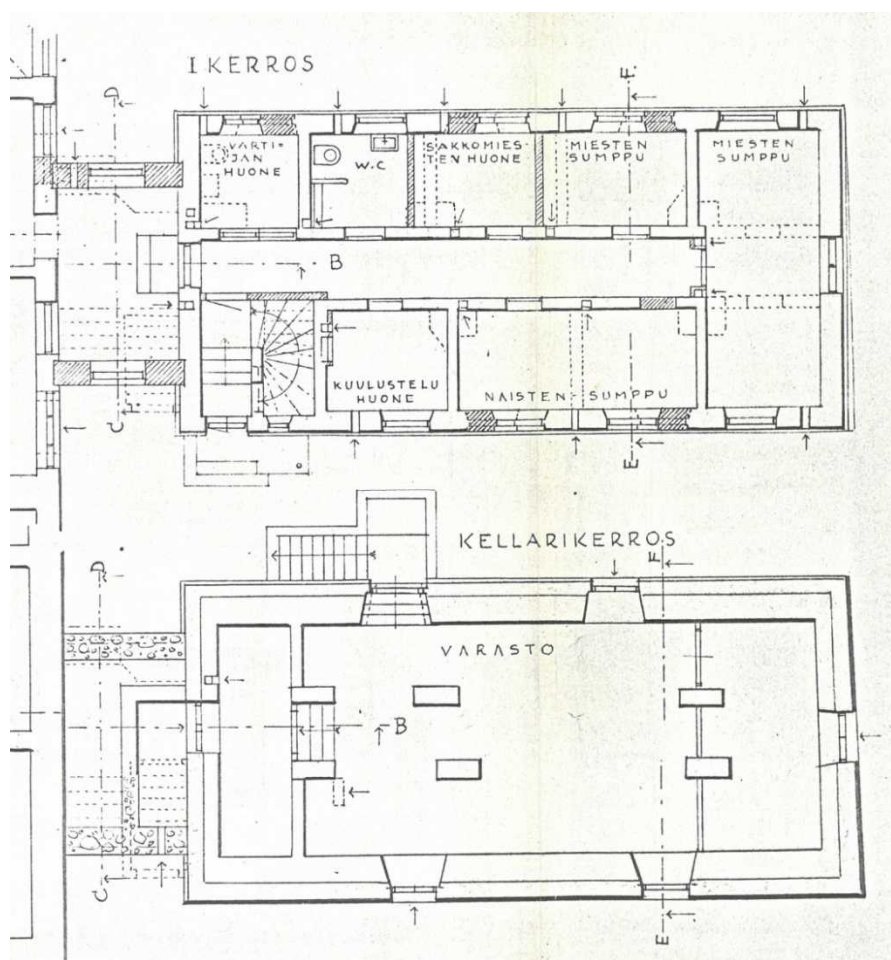
1919 Sumpua korotettiin kerroksella. HKA.

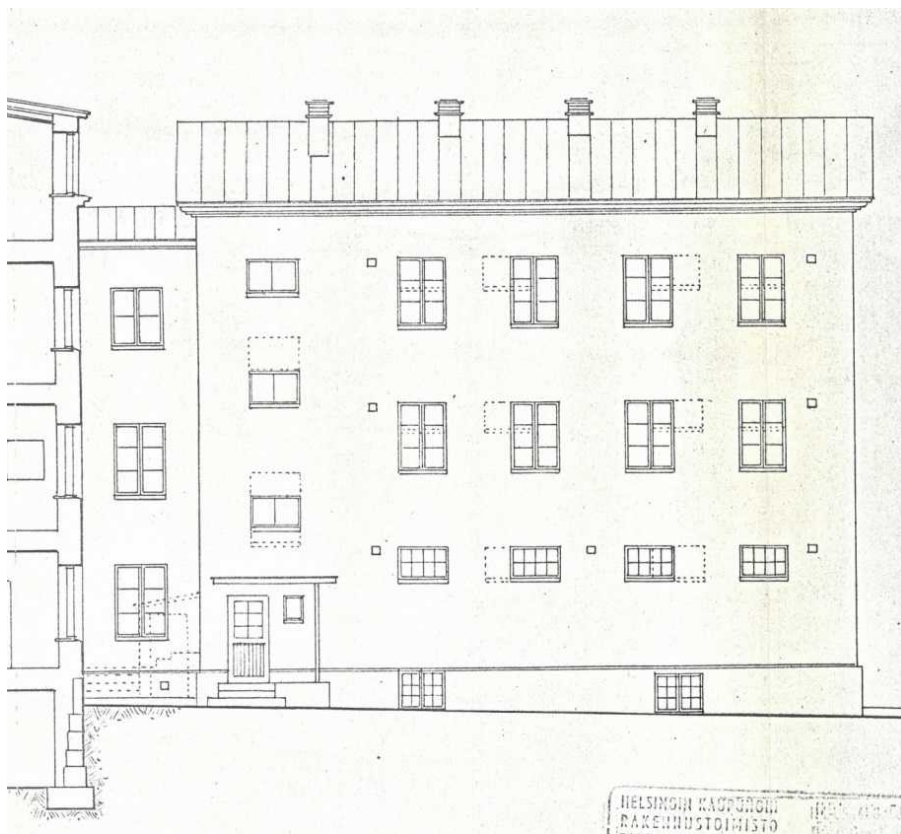
Piharakennuksen muutossuunnitelmia vuosilta 1907, 1911 ja 1919. Vasemmalla rakennuksen muuttaminen kaksikerroksiseksi, keskellä ylhäällä ja alhaalla kellarin muuttaminen arkistoksi ja oikealla ylhäällä ja alhaalla rakennuksen korotus 3-kerroksiseksi. Kuva selvityksestä Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Arkkitehtitoimisto ark-byroo.

Vuoden 1903 piirros, jossa näkyy Sumpun eteläosan puuportaat ja kaksi vedenheittopaikkaa. Itäseinällä on portaat rakennukseen ja pohjoispäässä on portaat kellariin/talon alle. Pohjoinen on vasemmalla. Kopio. HKM.

Vuoden 1952 suunnitelmissa näkyy vanha portaikko kellariin Helleniuksen pihan suunnasta ja sen päälle suunniteltu uusi liitososa. Kellariportaikko näkyy vuoden 1907 suunnitelmista lähtien tällä kohtaa. Kopio. HKM.

Edellinen tilanne katsottuna lännestä päin. Kuvassa näkyy kellariportaikon katerakenteet. Kopio. HKM.

Pihan perälle valmistui vuonna 1836 vasten tontin etelärajaa yksikerroksinen talousrakennus (ks. kartat s. 46-47), joka oli sisustettu talleiksi ja halkovarastoksi. Sen läpi meni porttiharjo Seurahuoneen pihalle samassa linjassa torille menevän porttiharjon kanssa kunnes se jouduttiin vuonna 1887 sulkemaan ja muutamaamaan varastotilaksi. Se purettiin vuonna 1965 Leijonakorttelin 1. peruskorjauksen alussa.

Länsisivun leivintupa-varastorakennuksen eteläpäästä lähti etelään tontin rajalla 1-kerroksinen kapea ja pitkä puurakennus. Se saattoi olla peräsin jo 1700-luvulta, koska Burtzin talolla ei ennen vuotta 1830 ollut varsinaisia pihapiirin sivurakennuksia. Tätä puurakennusta lyhennettiin vuoteen 1841 mennessä noin kolmannekseen alkuperäisestä koostaan. Vuonna 1844 sitä ei enää ollut olemassa.

Ainakin vuodesta 1843 alkaen Burtzin tontin itärajalla sijaitsi aidattu pienoispuutarha, kooltaan vain noin 18 neliometriä. Kuitenkin siinä kasvoi jo tuolloin puita ja pensaita. Helsingiläisen kuvaajan E. Hoffersin vuonna 1866 ottama kuva kertoo puiden olleen tuolloin jo useiden metrien korkuisia, koska ne peittivät miltei koko pihan itäosan näkyvistä. Vuoden 1886 kartta ja n. vuoden 1885 valokuva osittavat sisäpuutarhan itäosassa olleen ison puita kasvava osa. Vuonna 1896 puustoa ei enää ollut; ilmeisesti ne hävitettiin rakennusten siirryttyä kaupungin haltuun 1892. Puutarhan keskiosan länsireunassa oli kaivo.

Noin vuoden 1885 kuvassa vasemmalla näkyy Burtzin itäisivulla oleva puutarha/puisto ja kaivo. Ttaustalla näkyy alun perin vuonna 1836 tontin etelärajalle rakennettu piharakennus, jonka keskellä oli porttikäytävä takana näkyvälle Seurahuoneen pihalle. HKM..

Burtzin talo otettiin poliisin käyttöön vuonna 1892, kun sen omistus oli siirtynyt kaupungille. Bock ja Burtz yhdistettiin samaksi tontiksi vuonna 1892.

Vuonna 1905 valmistui tontin itärajalle Bockin piharakennuksen seinään vastaan 1-kerroksinen lisärakennus, Poliisivankila. Vuonna 1947 silloin kaksikerroksista rakennusta, Petsamoa, korotettiin kahdella kerroksella ja ulotettiin viereisen Bockin yksikerroksisen piharakennuksen länsisiiven päälle.

Vuosien 1985-88 saneerauksessa edellinen rakennus purettiin ja autoja täynnä oleva asfalttipiha muutettiin kivipuutarhaksi. Pihan pohjoisosassa on laattakivetty alue, josta johtaa laattakivetty käytävä alapihalle ja Senaatintorille. Eteläosassa käytävän molemmin puolin ovat mukulakivetyt alueet. Kaakkoisosassa kasvaa kolme puuta. Burtzin piha on korkeammalla, kuten Helleniuksen piha, kuin alapiha. Alapihan pintaa on laskettu vuoden 1985-88 saneerauksen yhteydessä.

Burtzin päärakennukseen tuli remontin jälkeen alakertaan kauppoja ja Sumpun kellariin ja alakertaan ravintola Savotta. rakennusten yläkerrokseen tuli kaupunginkanslian tiloja.

Helleniuksen ja Burtzin pihojen tulevaisuus

Kolmen kauppiastalon, Helleniuksen, Burtzin ja Bockin, pihat rakennettiin 1980-luvun saneerauksen yhteydessä kivipuutarhoiksi. Nykyisten korjausten tarkoituksena on tehdä näistä pihoista kaupunkilaisten yhteisiä tapahtumatiloja. Tavoitteena on monikäyttöinen, helppokulkuinen ja huoltokelpoinen ympäristö. Pihojen kävelyreitit Sofiankadun,

Edessä on Helleniuksen ja taempänä Burtzin pihojen eteläosat ja niitä yhdistävä käytävä (alapiha) ennen remonttia. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

Illustraatiokuva Helleniuksen ja Burtzin pihoista ja portaista: Suunnitelman mukaan pihat tasoitetaan ja noppakivetään. Leveä portas ja kulkuluiska tulee yhdistämään Helleniuksen ja Burtzin pihat alempana sijaitsevaan korttelin läpi menevään kulkureittiin. Helleniuksen piha toteutettiin syksyllä 2014. Portaat ja Burtzin piha toteutetaan vuonna 2015. ArkkitehditNRT.

4. AIEMMAT ARKEOLOGISET HAVAINNOT LEIJONA-KORTTELIN POHJOISOSASSA JA LÄHIYMPÄRISTÖISSÄ

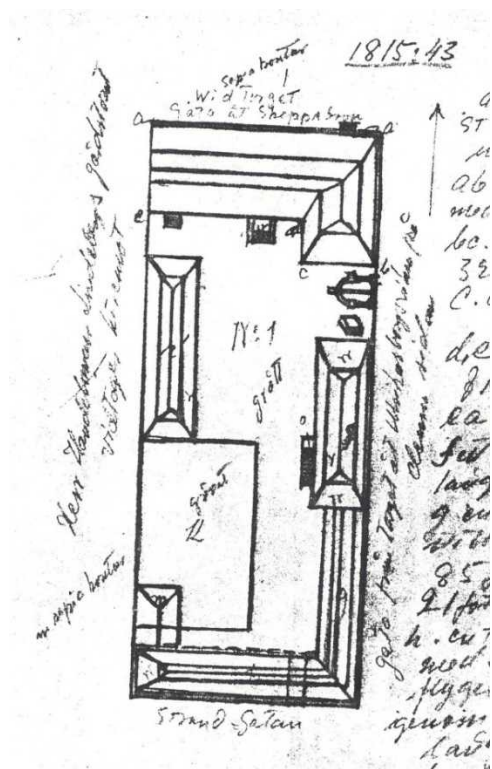
Kaupunginmuseon vuoden 1980 Leijona-korttelin pohjoisosan suojelutasoselvityksen tutkimusohjelmassa mainitaan myös arkeologiset kaivaukset, jotka oli tarkoitus suorittaa pääasiallisesti ennen rakennustöitä. Nämä eivät kuitenkaan toteutuneet silloin.

Leijona-korttelin pohjoisosassa tehtiin tai sovittiin tehtäväksi jonkinlaisia arkeologisia tutkimuksia/valvontoja Kaupungintalokorttelin 2. peruskorjausvaiheen, korttelin pohjoisosan rakennuksien, vuosien 1985-1988 remonttien yhteydessä. Rakennusviraston tekemän 2. peruskorjausvaiheen suunnittelutyön yhteydessä kantavien seinien perustuksia kaivettiin esiin talvella 1984-1985 Katariinankadun puolella Bockin itäsiivessä ja pihasiivessä. Museovirastolta haetun luvan mukaan kaupunginmuseo ehdotti että samalla dokumentoidaan vanhoja kerroksia kaivaustöiden yhteydessä talosuunnitteluosaston mittausjaoksen toimesta kaupunginmuseon johdolla. Minkäänlaista raporttia ei ole kuitenkaan löydetty kaupunginmuseosta. Ainoastaan on löydetty 11 värikuvaa, jotka esittävät Bockin samaa itäsiiven tilaa R 120 vuonna 1984 edellämainitun tutkimuksen aikana. Kuvien mukana olevassa lapussa viitataan ”piirustuksiin ja kuviin kortteli 30 kaivauksista ja löydöistä ja diihin”, mutta piirustuksia ja mahdollista raporttia, ei ole löydetty. Museossa on runsaasti luetteloimattomia dioja vuosien 1985-88 rakennusten korjaustöistä, mutta niissä on vain kolme arkeologiaan liittyvää diaa Bockista. Burtzista on Sumpun, nykyisen piharakennuksen, kohdalla yksi dia, jonka kuvatekstissä puhutaan leivintuvasta ja 1700-luvun pihakiveyksestä. Sumpu oli alun perin leivintupa, joten teksti viittaa luultavasti siihen. Kuvassa näkyvä kuoppa on ilmeisesti rakennuksen ulkopuolelta, sillä Sumpussa on kellarit. Mahdollisia asiaan liittyviä papereita HKR:n tai muiden virastojen arkistoista ei lähdetty etsimään tämän kertomuksen puitteissa.

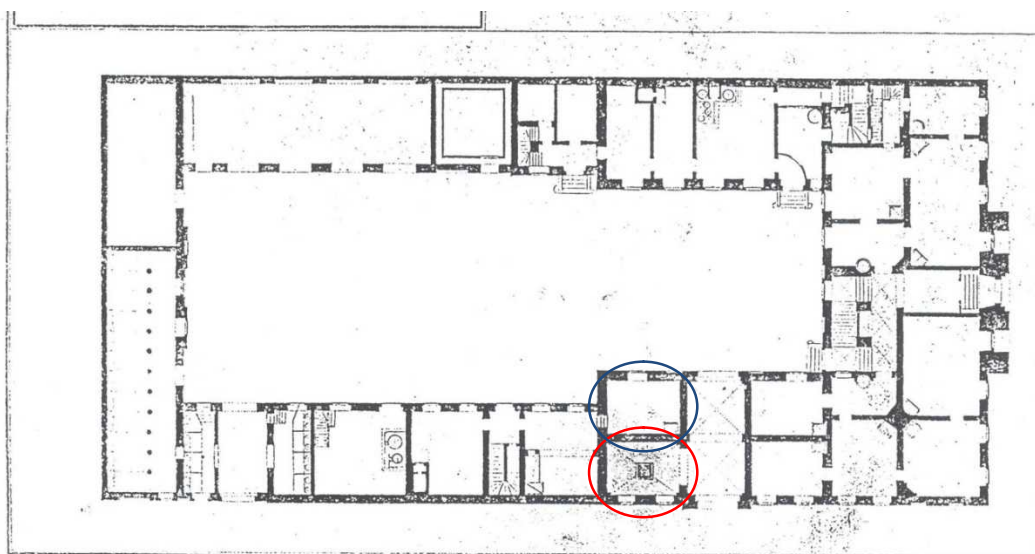

Burtzin tontin puolella Sumpun (nyk. sisäpihan rakennus) kohdalla ollut kuoppa, jonka kuvatekstissä puhutaan leivintuvasta ja 1700-luvun pihakiveyksestä.

Bockin Katariinankadun puoleisen siiven 1. kerroksen pihan puoleisesta huoneesta puulattian alta tuli vuonna 1984 esiin vanhaa tontin pihakiveystä. 1700-lukujen kivirakennusten, Aleksanterinkadun kulmatalon ja Katariinankadun sivurakennuksen, välissä oli ollut pihan avoin kivetty tila, jonka pohjoisosassa oli ollut portti kadulle ja eteläosassa kaivo lähellä katua. Avoin tila täytettiin vuosina 1816-1819 kellarittomalla rakennuksella, jolloin pihakiveys (4,47 m mpy) jäi noin 115 cm puulattian alle. Bockin nykyinen piha oli vastaavssa kohdassa korkeudella 5,00 m mpy. Kiveyksen kohdalle rakennettiin vuosina 1985-88 yhdyskäytävä kellaritasoon.

Asemapiirros vuodelta 1815 esittää Bockin tonttia ja mansardikattoisia rakennuksia ennen muutosta empireasuun. Pohjoisessa ja idässä on kivirakennukset ja länsi- ja eteläosassa puiset rakennukset. Kivirakennusten välissä nykyiselle Katariinankadulle johtavan portin eteläpuolella näkyy kaivo. Aminoffin kokoelma. Kopio HKM.

Pohjapiirustus, jossa kivirakennusten väliin on tehty kivirakennus. Kaivo ja portti ovat jääneet kivirakennuksen sisään. Nykyisin umpeen rakennetun porttikongin eteläpuolella on pihan puolella tila R 120 (sininen ympyrä) ja sen itäpuolella kadun puolella on kaivuhuone (punainen ympyrä) ja sen keskellä kaivo. Orig. Åkerfeldtin kokoelma. Piirros Nro 221. MV/RHo. Kopio HKM.

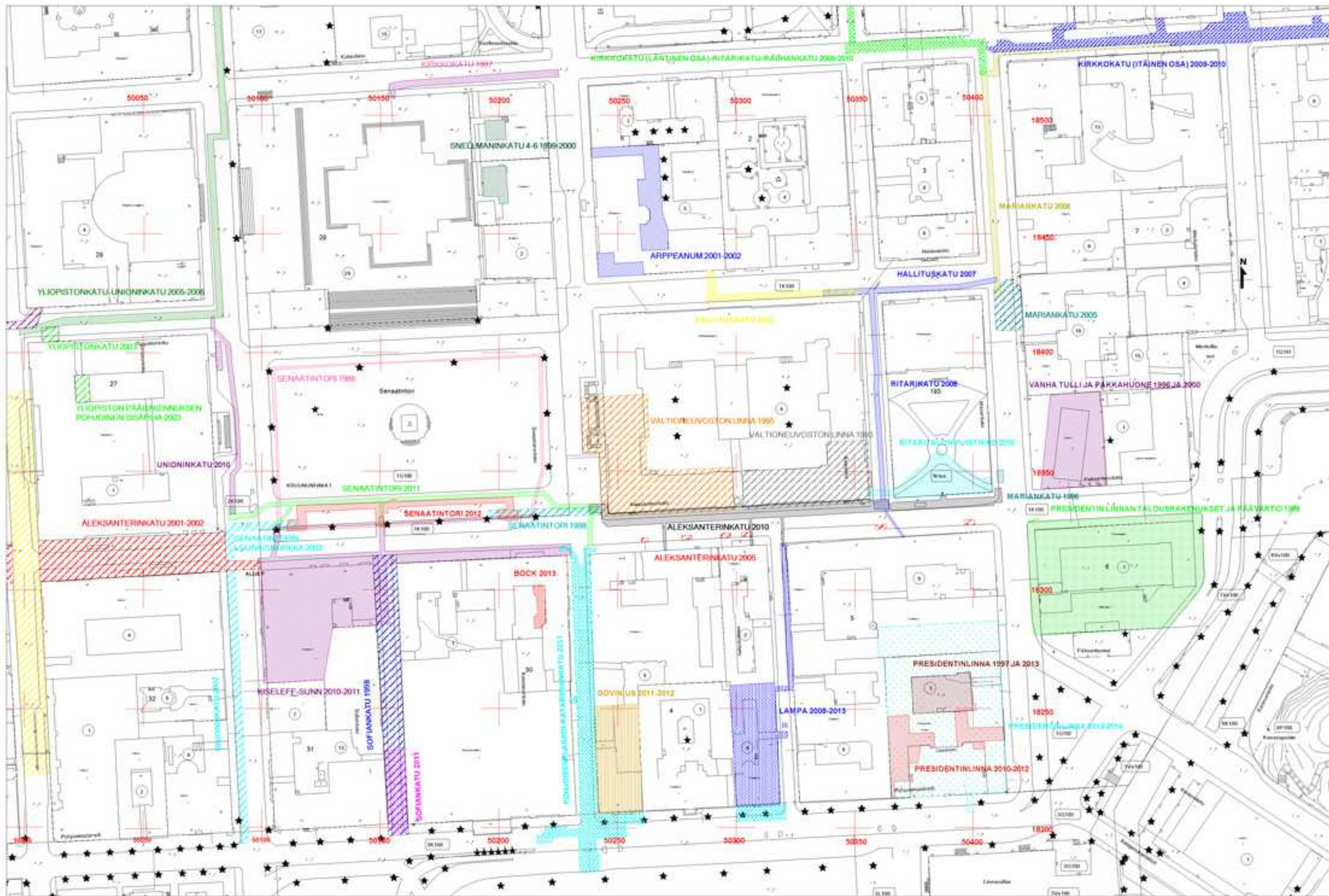
Bockin remontissa puretussa läntisessä sisäsiivessä on myös lattian alapuolisista rakenteista dia, mutta ei muuta tietoa.

Remontin yhteydestä museoon talletettiin vuonna 1986 muutamia löytöjä, mutta niiden tarkemmat löytökohdat eivät ole tiedossa. Esineet olivat 1700-luvun puolivälin sinikuvioisia fajanssilautasten paloja ja punasaviastioiden paloja (XLV:635-641). Kaupungintalon aikaisemman remontin yhteydessä vuodelta 1967 etelämpää museossa on nuorempaa esineistöä (XLV:317:1-29); posliinilautasten ja lasipullojen paloja.

Vuonna 1998 valvottiin Sofiankadun kunnallistekniikan uudistamista ja museokadun rakentamista aivan tämän raportin valvonta-alueen länsipuolella. Vanhat kerrostumat olivat vähäisiä kadulla. Aikaisemmin samana vuonna kadun länsipuolella Sunnin talossa sijaitsevan kahvila Engelin wc:n korjauksessa oli löydetty kellariholvin päältä paljon liitupiippuja, jotka liittyivät paikalla olleeseen Sunnin piipputehtaaseen (1758-1761).

Vuonna 2011 Katariinankadun koko kunnallistekniikka koko kadun pituudelta ja leveydeltä uudistettiin. Samoin Aleksanterinkadulla tehtiin aiemmin vuonna 2011 Kiseleff-Sunnin remontin yhteydessä Leijona-korttelin jalkakäytävän levennys ja kunnallistekniikan uudistaminen jalkakäytävän alapuolella (Kiseleff-Sunn 2010-2011). Töitä valvottiin kaupunginmuseon toimesta virkatöinä (ks. kaivauskertomukset). Katariinankadun valvonnassa tuli esiin syvästä kaivannosta uudempia kaapeli-, viemäri- ja putkilinjoja ja 1800-luvun kiviviemäri ennen luonnollisia hiekka- tai savikerroksia, mutta ei vanhoja katukiveyksiä. Vain muutamassa kohdassa tuli esiin vanhempien kulttuurikerroksien alaosia. Aleksanterinkadun jalkakäytävän kohdalla oli vain putkia ja kaapeleita sekoittuneessa hiekassa. Noin 80 cm syvyydessä oli puhdas luonnollinen hiekka.

Lähistöllä (ks. kartta s. 68) on tehty myös muita kaivauksia ja valvontoja kaupunginmuseon ja museoviraston toimesta 1990-luvulta lähtien. Lähimmät tutkimusalueet ovat sijainneet Katariinankatu-Pohjoisesplanadilla, Aleksanterinkadulla, valtioneuvostonlinnassa, presidentinlinnassa, Lampan talossa 2009-2013 ja Goviniuksen talossa 2011-2012 ja Senaatintorilla 2011 ja 2013 (ks. asianomaiset kaivauskertomukset tai lyhyet yhteenvedot valvonnoista/kaivauksista esim. kertomuksesta *Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Kirkkokatu – Ritarikatu – Rauhankatu, Hallituskatu, Unioninkatu, Sofiankatu ja Pohjoisesplanadi – Katariinankatu 2009-2011. Historiallisella kaupunkialueella (1640-) tehtyjen katualueiden kunnallisteknisten töiden arkeologinen valvonta.*)

Helsingin kaupunginmuseon ja Museoviraston aiemmat arkeologiset tutkimukset Helsingin keskustan alueella. HKM. Mittakaava 1:1500.

5. ARKEOLOGISET HAVAINNOT

Helleniuksen pihan arkeologinen valvonta katsottiin tarpeelliseksi, koska tunnettujen lähteiden perusteella aina pihana olleella alueella saattoi kuitenkin olla säilyneenä vanhoja rakenteita ja kulttuurikerroksia huolimatta myöhemmästä voimakkaasta rakennustoiminnasta.

Kaupunginmuseo kartoitti (ks. **kartta 1; kuvat 1-10**) pihan (21,8x8,8 m) ennen korjaustöitä elokuussa ja valvoi etupäässä syyskuun puolivälistä lokakuun alkuun pihan maankaivutöitä. Valvonnan aikana pihan maanrakennustöiden tarvitseman kaivaussyvyyden lisäksi kaivettiin arkeologisesta tarpeesta kaksi syvempää koekuoppaa, avattiin matalampi laaja alue tavoitekaivaussyvyyttä syvemmältä ja tehtiin pieniä koepistoja koekuoppiin tai muualle. Koekuopista ja avatuista alueista piirrettiin profiileita tai tehtiin kerroshavainnot. Samoin muistiinpanot tehtiin kaikista maankaivaustöistä.

Pihalta purettiin pois käytävien laattakivet, kivipuutarhan vaikeakulkuinen mukulakivetys ja pihan eteläosan kulkuluiska. Samoin poistettiin pihan eteläosan koristeomenapuu. Tilalle tuli lähes samoille korkeuksille tasaisempi noppakiveys, jolle tehtiin parempi pohjustus kaapimalla maata pois koko pihan alueelta keskimäärin 30 cm.

Pihan koko pinnan kaapimisen lisäksi kaivettiin syvemmälle osassa pihaa (**kartat 2 ja 8**). Pihan pohjoispuoliskon keskiosaan asennettiin 180 cm:n syvyyteen kaksi sadevesiviemärikaivoa, joista lähti etelään pihan keskilinjalla N-S – suunnassa noin 130 cm:n syvyydellä sadevesiviemäriin. Sadevesiviemärikaivoon yhtyi pihan koilliskulmasta tuleva lähemmäksi maanpintaa, 40 cm syvyyteen, asennettu kapeampi sadevesiviemäriputki. Syvempään etelään menevään sadevesiviemäriputkeen yhtyi pihan lounaiskulmasta ja kaakkoskulmasta matalammalle kaivetut kapeammat sadevesiviemäriputket noin 70 cm:n syvyydellä. Rakennusten seinien luokse tuli enintään 50 cm:n syvyydelle sähkökaapeleiden keltaisten suoja-putkien kapeita kaivantoja. Suoja-putket yhtyivät isommaksi ryhmäksi pihan eteläosassa keskisen viemäriputken kohdalla, jonne tuli sähkökaapelikaivo. Pihan luoteiskulman sisäänkäyntiin tehtiin metallirakenteinen kulkuluiska W-E – suunnassa Helleniuksen seinän viereen. Pihan koilliskulmaan tuli uudet graniittiportaat Burtzin seinään avattavaan ravintola Savotan uuteen kesäsisäänkäyntiin. Sen perustukset vaativat syvempää kaivamista.

Pihan eteläosaan jyrkempään rinnekohtaan tehtiin tilapäinen puinen kulkuluiska, sillä kohdalle tulevat Burtzin pihalle saakka ulottuvat leveät W-E – suuntaiset portaat ja luiska rakennetaan vasta seuraavassa työvaiheessa vuonna 2015. Nykyinen korttelin pihoja yhdistävä käytävä (alempi sisäpiha, alapiha) liittyy edellä mainittuihin suunnitelmiin, mutta täällä säilytetään graniittilaatoitus.

Pihan mukulakivet ja pohjoisen poikittaisen käytävän laattakivet poistettiin aluksi parissa vaiheessa Sumpun eteläseinän linjalle saakka. Pihan länsiosan laattakivet poistettiin hiukan myöhemmin vaiheittain. Pihan kiveyksen alapuolisen kerroksen kaapiminen alkoi pihan pohjoisreunasta. Tarvittavien kaapeliputkien, sadevesiviemäriputkien ja kaivojen kaivannot ja asennukset tehtiin myös pohjoisesta etelään päin. Pihan pohjustustyöt tehtiin lohkoittain pohjoisesta etelään päin. Kaavitun maan päälle ja täytettyjen kaivantojen päälle laitettiin suodatinkangas, jonka päälle tuli erilaisia soria ja hiekkaa

ennen uutta noppakiveystä. Kankaan alle laitettiin styroksilevyt viemäriputkien kohdalle. Viemäriputkiin tuli myös sähkölämmitys. Noppakiveys tuli lopussa yhdellä kertaa. Näitä jälkimmäisiä työvaiheita ei seurattu tarkemmin.

Pihan topografia oli ennen remonttia melko tasaista viettäen hyvin loivasti etelään ja lounasta kohti (**kartta 1**). Pihan koilliskulma oli korkeudella 5,29 m mpy ja luoteiskulma korkeudella 5,10 m mpy. Vastaavissa kohdissa korkeudet olivat maankaapimisen jälkeen 4,65 ja 4,75 m mpy. 64 cm syvyysero ensimmäisessä kohdassa johtuu kohdalle tulleen uuden portaan tarvitseman perustuskuopan kaivamisesta. Jälkimmäisessä kohdassa syvyysero oli 35 cm. Kohtaa kaivettiin myöhemmin seinän vierellä hiukan syvemmälle sähkökaapeliputken takia. Välittömästi näiden kohtien eteläpuolella pihan entisen pihatason ja kaavitun maanpinnan korkeusero oli noin 30 cm. Pihan keskiosassa poistettiin kiviä ja hiekkaa noin 25 cm. Pihan eteläosa oli ennen portaita, kulkuluiskaa ja pihan nopeampaa laskeutumista korkeudella 4,75-4,88 m mpy ja täällä kiveystä ja alapuolista hiekkaa poistettiin yhteensä noin 30 cm. Lounaisen portaan pohjoispuolella ja tämän kohdan itäpuolella hiekkaa laitettiin jo lisää.

Uuden pihan korkeus mitattiin marraskuun lopussa. Uusi pihataso (**kartta 9; kuvat 139-143**) sijaitsi pohjoisessa korkeudella 5,20-5,32 m mpy ja etelässä korjausalueen eteläreunassa korkeudella 4,86-4,90 m mpy. Se oli pihan koillisosassa uusien portaiden ja Sumpun portaiden edessä 7 ja 10 cm korkeammalla. Pihan länsi- ja itäsivut rakennusten seinien luona olivat samoilla korkeuksilla kuin ennen. Uusi kiveys ulottui etelässä Sumpun hiukan eteläseinän linjan eteläpuolelle. Pihan lounaisosassa portaiden kohdalla piha kohosi noin 20 cm. Kulkuluiskan ja sen itäpuolella pihan kohoaminen oli 50 cm:n luokkaa. Tämän kohdan itäpuolella pihan kaakkoiskulman pohjoisempi kaivo oli kallistettu uuden pihapinnan suuntaisesti ollen 6 cm alempana. Eteläisempi kaivon kansi oli entisellä korkeudellaan. Kaivojen ympärillä kiveys oli kansien tasolla kun aiemmin se oli noin 5 cm alempana. Pihan pinta kallistui kaikkialta pihan kaakkoisosassa olevaa puuta kohden.

Työmaan ulkopuolella pihan lounaiskulma oli portaiden ja kulkuluiskan eteläpuolella korkeudella 4,14 m mpy ja kaakkoiskulma 4,20 m mpy. Korttelin alempana sijaitseva eteläisempi tasainen graniittilaatoitettu alapiha, jonka alla on autotalli, sijaitsee korkeudella noin 4,12 m mpy.

Pihan pohjoisosa

Pihan pohjoisosan kiveyksen poistamistyöt alkoivat 11.9 valmistelevien töiden jälkeen. Itäpuolisen Sumpun kapean yhdysosan, koko rakennuksen korkuisen porrashuoneen, ja Helleniuksen luoteisnurkan portaikon välistä poistettiin kiveys ja kaavittiin alapuolista hiekkaa pois jonkin verran (**kartta 2; kuvat 11-18 ja 28-29**). Esillä ollut yhtenäinen ruskea hiekka oli hyvin uutta täyttöhiekkää. Alueen keskellä olleen W-E –suuntainen sadevesikourun betonikouru poistettiin. Sadevesikourun eteläpuolella alueen keskellä oli metallinen kansi, joka oli GEO-piste.

Pihan pohjoisosasta on poistettu mukulakivet, laattakivet ja betoniset sadevesikourut ja jonkin verran mukulakivien alapuolista hiekkaa. Edessä näkyy laattakivikäytävän alitse mennyt sadevesiviemäriputki. Kuvaussuunta NE. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:11.

Sumpun kapeamman porrashuoneen eteen oli tulossa pohjoiseen Burtzin taloon menevä portaikko. Pihan pohjoisseinän itäisin ikkuna suurennettiin oviaukoksi ja sen eteen tehtiin graniittinen portaikko, joka vaati syvemmän kaivannon tekemistä portaikon betoniperustukselle. Täällä 20 cm pihatason alapuolella ruskean hiekan alla oli paksu asfaltti (6-10 cm), joka piikattiin rikki. Sen pinta nousi Sumpun porrashuoneen vieressä voimakkaasti ja sen pinnalla oli bitumikermiä. Burtzin seinän ja kapeamman porrashuoneen kivijalat maan alla olivat tasaista betoniseinää.

Asfaltin alta tuli sekoittunut rakennusjätekerros (tiilimurskaa, laastia, hiekkaa), jossa oli ajallisesti sekalaista esineistöä: liitupiippujen varsipaloja, piiposliinia, posliinia, vanhempaa fajanssia, vihreiden lasipullojen kylki-, pohja- ja kaulapaloja, kirkasta ja vihreää ikkunalasia, uunikaakelin pala ja eläinten luita. Tallennetut löydöt ovat löytöluettelossa liitteessä 5 numeroilla KM 40341:1-12.²² Alueen löydöistä poistetut esineet ovat Poistetut löydöt -luettelossa liitteessä 6 numeroilla 1-8. Löytöjen poistamiskriteerinä oli Helleniuksen pihalla esineen nuori ikä ja kerrosten sekoittuneisuus. Sekoittuneista kerroksista poistettiin luetteloinnin jälkeen pääsääntöisesti uudemmat esineet, mutta säilytettiin vanhemmat esineet. Vanhoissa kerroksissa otettiin talteen kaikki esineistö.

Rakennusjätekerroksen alta paljastui pian Sumpun itseinän suuntainen kivrivi, jossa näkyi kolmen ison lohkotun kiven yläpinnat. Ne olivat noin 40 cm pihatason alapuolelta. Kivet (30-42x50 cm) ulottuivat Sumpun kapeamman porrashuoneen puoliväliin saakka. Jo ennen viimeisen pidemmän kiven (85x35x35 cm) pohjoispäätä siitä lähti itään päin 73 cm pitkä tiiliseinä. Se sijaitsi 118 cm pohjoisseinästä etelään ja se oli kahden pitkittäisen tiilen levyinen eli 29 cm. Sumpun betoniseinän sisällä osittain oleva tiiliseinän ylin tiili oli 24 cm pihatason pinnasta (5,23 m mpy, jyrkästi seinän vierellä nouseva pihanpinta 5,48 m mpy). Tiiliseinää oli esillä kaivussyvyyden pohjalle saakka

²² Löytöluettelossa (liite 5), Museoviraston löytöluettelossa (erillinen luettelo) ja poistettujen löytöjen luettelossa (liite 6) pihan pohjoisosa on lyhenteellä PP.

yhteensä viisi tiilikerrosta eli lähemmäs 60 cm. Tiilirakennetta oli myös rakenteen sisäpuolella Sumpun porrashuoneen seinän suuntaisesti sen juurella ja itse rakennuksen pohjoisseinän juurella. Tiilet olivat kooltansa 26,5x12,5x7,5 cm. Rakenteen sisällä oli isoja irtonaisia kiviä noin 67 cm pihatason alapuolella. Kohtaan tuli rännikaivo, mutta dokumentoitua tilannetta syvemmälle ei kaivettu.

Sumpun porrashuoneen vieressä sijainnut entisen kellariportaikon tiili- ja kivirakenteita. Isoin kivi rakenteen kulmasta on poistettu. Kuvaussuunta S. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:16.

Löydetty rakenne oli todennäköisesti sivujen 60-61 piirroksissa näkyvä kellariportaikko Sumpun kellariin, josta on suunnitelmapiirustus vuodelta 1907. Portaikko tuli Helleniuksen suunnasta. Tämä on purettu, täytetty ja sen päälle osittain rakennettu vuonna 1952 Sumpun rakennusta kapeampi, mutta koko rakennuksen korkuinen porrashuone.

Pohjoisen lohkon itäosaan tavoitekaivaussyvyyden alapuolelle tehtiin **koepisto 1 (kartat 2 ja 6; kuvat 19-20)** Se sijaitsi 290 cm itäseinästä ja 135 cm pohjoisseinästä. Kuoppa oli yläosastaan noin 40 cm kokoinen. Kuoppa kaivettiin alueen tavoitesyvyyden saavuttamisen jälkeen ja kuoppaa pystyttiin kaivamaan tästä tasosta 98 cm:n syvyydeksi. Koepistosta saatiin esiin vain vaihtelevia hiekkakerroksia, joissa ei ollut esinelöytöjä. Ylempänä oli paksusti vaaleampaa sekoittunutta hiekkää, joka muodostui hiukan erivärisistä kerroksista. Alempana oli kaksi tummempaa hiekkakerrosta, joista ylemmässä oli tiilimurskaa. Alimpana oli jälleen vaaleampi hiekkakerros, joka ei ollut kuitenkaan puhdasta hiekkää. Koepiston pohja oli 130 cm pihatason alapuolella eli korkeudella 3,68 m mpy. Koepiston yläreunan korkeudella ollut kaavittu maanpinta sijaitsi korkeudella 4,66 m mpy. Yläpuolelta oli poistettu rakennusjätekerrosta ja puhdasta uutta täyttemaata ja pihakiveystä noin 32 cm, sillä piha oli ollut kohdalla noin korkeudella 5,08 m mpy. Koepisto 1 sisälsi seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

- 0-20 *sekoittunut ruskeanoranssi hiekka*
- 20-33 *tummanharmaa hiekka, savinen*
- 33-58 *vaaleanharmaa hiekka, tiiliä*
- 58-98 *harmaanruskea sekoittunut hiekka, sisälsi tiiltä*

Koepisto 1:n itäseinä, jossa näkyi erilaisia hiekkakerroksia. Luonnollista hiekkakerrosta ei tavoitettu. Kuvaussuunta E. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:20.

Pihan luoteiskulman portaikon itäpuolella oli metallinen nostin, joka oli betonikaukalossa. Rakenne poistettiin korjaustöissä. Tämän kohdan ympäristöstä pihan poistettujen kivien alta otettiin talteen vihreän lasiastian pala, pullon pala, pienen lyijylasitetun punasavikulhon suureunapala ja piiposliiniastian pala. Nämä löydöt on luetteloitu edelliseen pihan pohjoisosan kohtaan.

Pihan pohjoisosaan kaivettiin 30 cm levyinen ja pihan pinnasta noin 40 cm syvä kaivanto (**kuvat 24-27**) koilliselle sadevesiviemäriputkelle pihan koilliskulmasta pihan keskilinjalle saakka, jossa se kääntyi lounaaseen. Kaivannon yläosassa oli samaa yhtenäistä vaaleata täyttöhiekkää kuin koepisto 1:n yläkerrokset ja alempana tummempaa hiekkää (sis. tiilimurskaa).

Luoteisnurkan portaikon edusta käytävän laattakivien, niiden melko paksun laskusorakerroksen ja rakennusjätterroksen kaapimisen jälkeen. Kuvaussuunta N. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:21.

Seuraava kaavittava alue sijaitsi pihan luoteiskulman portaikon edustalla eteläpuolella (**kartat 2 ja 7; kuvat 21-23 ja 87-88**). Yläosan täyttöhiekkakerroksen alta tuli pihatasosta noin 30 cm kaivamisen tavoitesyvyyteen saakka ilmeisesti melko uutta rakennusjätekerrosta, jossa oli hiekan lisäksi erittäin runsaasti tiilimurskaa ja laastia. Tämän kohdan ja sen eteläpuolelle Helleniuksen siipirakennuksen seinän viereen kaivettiin sähkökaapeleiden suojaputkille syvempi kaivanto (50-60 cm). Suojaputket olivat 40 cm maanpinnasta portaiden edessä. **Havaintopiste 3** oli 85 cm korkea seinän vieressä. Sen pohja oli korkeudella 4,18 m mpy ja pihan entinen pintataso noin korkeudella 5,02 m mpy. Havaintopiste 3 sisälsi seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

0-5 *punertavanruskea hiekka*
 5-12 *savi*
 12-30 *punertavanruskea hiekka*
 30-60 *ruskeankellertävä hiekka*
 60-76 *sekainen tumma hiekka, takana on kivijalka*
 76-84 *kivijalka*
 Entinen pihataso

*Havaintopiste 3 Helleniuksen seinän vieressä.
 Kuvaussuunta W. Kuva:
 Markku Heikkinen.
 HKM/Helsinki, Hellenius
 2014:88.*

Pohjoisen lohkon eteläpuolella W-E – suuntaisen käytävä kohta oli seuraava kaavittava osuus (**kuvat 30-32**). Täällä oli laattakivien alla syvälle niiden pohjustukseen kuuluvaa pienirakeisempaa sorakerrosta. Sen alta tuli länsipuoliskossa tavoitesyvyyteen saakka ilmeisesti melko uutta rakennusjätekerrosta, joka tuli edelliseltä alueelta. Sumpun portaiden edessä oli tummaa maata, joka muualta tehtyjen havaintojen perusteella liittyy viimeiseen pihan mukulakiveykseen ennen pihan asvaltointia. Portaat on tehty vuonna 1952. Kohtaan ei tehty syvempiä kaivantoja kuin länsiosan läpi mennyt edellä mainittu sadevesiviemäriputkien kapea ja matala kaivanto (**kuva 27**).

Sumpun koilliskulman portaikon edustalla oli tummempaa maata, joka erosi etualan ilmeisesti melko uudesta rakennusjätterroksesta. Kuvaussuunta E. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014 32.

Pohjoinen koekuoppa

Heti ensimmäisenä varsinaisena valvontapäivänä tehtiin 100x200 cm:n kokoinen **pohjoinen koekuoppa** pihan keskiosaan (**kartat 2-4; kuvat 33-65**) syvemmälle kaivettavien sadevesiviemärikaivojen kohdalle. Se sijaitsi mukalakivalueella N-S -suuntaisen sadevesiojan itäpuolella pihan suuntaisena eli hiukan eri suunnassa kuin pääilmansuunnat. Kuopan luoteisnurkka oli pihan pohjoisseinästä 6,5 metrin päässä ja länsiseinästä 4,0 metrin päässä. Länsipuolella oleva käytävä oli korkeudella 4,93 m mpy ja kohdan mukalakiveys korkeudella 5,00 m mpy. Niiden välissä oleva kourun pohja oli vastaavasti alempana korkeudella 4,77 m mpy.

Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta mukalakiveyksen vaalean laskuhiekkakerroksen poiston jälkeen. Esillä on tumma kerros, jossa on irtonaisia mukalakivä (kartoitustaso 3). Kuvaussuunta SE. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:35.

Mukulakivien vaalean laskuhiekan alta paljastui todennäköisesti 1980-luvun rakennustöistä johtuva tumma multainen sekoittunut hiekkakerros, jossa oli vanhemman mukulakiveyksen irtokiviä (kartoitustaso 3). Mitän oikealla puolella on sijainnut vesikouru. Kuvaussuunta S. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:36.

Pihan mukulakiveyksen alla oli kivien laskuhiekka noin 15 cm pihatason alapuolella (kartoitustaso 2). Vaalean laskuhiekan (6-9 cm) alta noin 23 cm pihatason alapuolelta tuli esiin tumma multainen hiekkakerros (18-26 cm), jossa oli runsaasti irtonaisia mukulakiviä (kartoitustaso 3). Luonnonpyöreät kivet olivat läpimitaltaan 10-20 cm. Kyseessä oli havaintojen perusteella viimeisin pihakiveys ennen pihan asvaltointia. Kiveys on ilmeisesti rikottu viimeistään vuosien 1985-88 remontissa.

Vaaleassa kerroksessa oli etupäässä uutta esineistöä, mutta myös muutama vanha esine; pieni rautatanko, muovia, Marlboro-aski, kirkasta ikkunalasia, vihreä ikkunalasin pala, vihreitä ja kirkkaita pullolasien paloja, vihreä-valkoinen muoviastiapala, piikivi, piiposliiniastioiden paloja, fajanssiastian pala ja lasittamattomien punasaviastioiden paloja (kerros 2, poistetut löydöt liite 6: 18-27).²³ Tummassa maassa oli edelleen etupäässä uutta esineistöä: muovia, vihreä-valkoinen muoviastian pala, piiposliinia, liitupiippujen varsipaloja, vihreätä ikkunalasia, kirkkaita lasiastioiden paloja, eläinten luita ja rautanaula (kerros 3, poistetut löydöt liite 6: 28-34). Näiden kerrosten vanhaa esineistöä ei säilytetty.

Edellä mainitun kerroksen alta tuli konekaivuun jälkeen esiin kuopan pohjoispuoliskosta kolme erilaista kerrosta 41-48 cm pihatason alapuolelta (kartoitustaso 4). Luoteisosassa oli sekoittuneempi vaalea hieno hiekkakerros, jossa oli tummia läikkiä ja tiilimurskaa. Koillisosassa oli vaalea laastinen hiekkakerros. Kuopan eteläpuoliskolla oli yhtenäinen sekoittunut harmaa laastinen täyttöhiekkakerros, jossa oli myös tiilimurskaa. Kaksi

²³ Löytöluettelossa (liite 5), Museoviraston löytöluettelossa (erillinen luettelo) ja poistettujen löytöjen luettelossa (liite 6) pohjoinen koekuoppa on lyhenteellä PKK.

viimeistä olivat uudempia kerroksia, mutta kuitenkin vanhempia kuin viimeinen pihakiveys ennen pihan asfaltointia. Pohjoisempi oli niistä vanhempi. Luoteiskulman hiekkakerros oli todennäköisesti vanhin kerros.

Pohjoisen koekuopan pohjoispuoliskon koillisnurkassa oli vaalea täyttöhiekkakerros. Kuopan luoteisnurkassa oli siitä eroava sekoittuneempi kerros (tiiliä, tummaa maata), jonka alta tuli laakakiviä. Kuopan eteläpuoliskossa oli sekoittunut, mutta yhtenäinen täyttökerros, joka oli ensimmäistä kerrosta nuorempi kerros (kartoitustaso 4). Kuvaussuunta E. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:39.

Seuraavassa vaiheessa kuoppaa syvennettiin edelleen pääasiallisesti koneellisesti keskimäärin 75 cm (kartoitustaso 5). Koekuopan luoteisosassa ja koko kuopan pohjoisen seinän osuudelta oli vanhoja ohuita kerroksia, jotka leikkautuvat eteläpuolella jyrkästi niiden läpi kaivetun kaivannon ja sen täyttömaiden takia. Kuopan luoteisnurkassa oli muutamia laakakiviä (4,59 m mpy), joiden alta ei kaivettu. Isoin kivi oli kooltansa 55 x 35 cm ja 15 cm paksu.

Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta kun tumma palokerros on tavoitettu. Vanhat ohuet kerrokset sijaitsevat kuopan pohjoisosassa ja niiden läpi kaivetun kaivannon uudemmat täyttömaat kuopan keski- ja eteläosissa. Kuvaussuunta W. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:52.

Kuopan länsiprofiilin yläosassa oli kivien laskuhiekan alla tummempaa maata ennen kuopan pohjalla ollutta täyttöhiekkää. Kyseessä oli heti profiilin takana ollut valotolppien kaapelilinjan kaivannon täyttömaat. Kyseinen kerros näkyy myös koekuopan

pohjoisprofiilin länsiosassa. Kerroksessa näkyy mm. styroksia. Kaapelilinja tuli esiin koekuopan pohjoispuolella myöhemmin pohjoisella laajennusosalla. Samassa kohtaa sijaitsi myös sadevesikouru.

Koekuopan pohjoisosan ylemmät ohuet kerrokset kaivettiin kerralla koneellisen kaivamisen yhteydessä. Keskimäärin 110 cm pihapinnasta alaspäin tuli esiin musta palokerros korkeudella 3,83-3,94 m mpy. Palokerroksen päällä oli seuraavat kerrokset pohjoisprofiilin keskellä alhaalta ylös (cm):

0-4	<i>tumma nokinen hiekka</i>
4-10	<i>vaaleahko oranssinruskea hiekka</i>
10-15	<i>harmaa hieno hiekka, vähän nokea</i>
15-23	<i>vaaleanharmaa hiekka</i>
23-25	<i>harmaa hieno hiekka</i>
25-42	<i>vaaleanruskea pilkullinen hiekka</i>
42-44	<i>oranssinruskea hiekka</i>
44-50	<i>vaaleanharmaa hiekka</i>
50-54	<i>harmaa hiekka</i>
54-61	<i>ruskea hiekka</i>
61-80	<i>vaalea pilkullinen hiekka, yläpuoli laastisempi</i>
80-95	<i>tumma hiekka sotkuinen (viimeisen pihakiveyksen mukulakiviä ennen asvaltointia, muovia, styroksia, tiiltä)</i>
95-97	<i>vaalea kivenlaskuhiekka (pihan korjauksessa puretun mukulakiveyksen)</i>

Aivan palokerroksen päältä (löytöluettelon krs 4 on heti kartoitustaso 5:n palokerroksen yläpuolinen kerros) saatiin löytöinä seuraavanlaista esineitä: liitupiippujen ohuita varsikatkelmia, kahden fajanssiastian palaa, vihreä ikkunalasin pala, lasipullon pala ja eläimen luu. Löydöt (KM 40341:13-17) olivat selvästi vanhempia, kaupunkiajan alkupuolelta, kuin aiemmat löydöt. Löydöistä poistettiin kivi, punasavipala ja rautanaula (poistetut löydöt liite 6:35-36).

Pohjoisen koekuopan pohjoispuolisko kaivettuna alaosan tummaan palokerrokseen saakka (kartoitustaso 5). Pohjoispuoliskon kohdalla oli useita kapeita hiekkakerroksia, jotka katkesivat etäpuoliskon uudempien täyttökerrosten takia. Luoteisnurkassa oli muutamia vanhempia laakakiviä, joiden alta ei kaivettu. Tumman palokerroksen alapuoliset kerrokset kaivettiin kerroskaivauksena. Kuvaussuunta N. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:41.

Palokerros ja sen alapuoliset kerrokset kaivettiin yksikkökaivauksena. Palokerroksessa (löytöluettelon krs 5 on kartoitustaso 5:n alapuolinen kerros eli palokerros) oli hiukan löytöjä (KM 40341:18-27); vanhempaa fajanssia (useimmat samasta astiasta), sulanut lasipala, vihreä ikkunalasin pala, lasitettujen punasaviastioiden paloja, eläinten palaneita luita ja palamaton luu, kalan luu ja tiilen päätypala, joka oli kooltansa 10,5x4 cm. Poistettujen luettelossa on kivi (liite 6:37).

3-9 cm paksun tumman palokerroksen alla oli 8-19 cm paksu tummanharmaa savinen kerros (kartoitustaso 6), jossa oli muutama palanut kivi. Kerroksessa oli eläimen hammas ja luita, pieniä palaneita luita, vihreä ikkunalasin pala, ilmeisesti retusoitu vihreän lasiastian/pullon pala, ulkopinnalta lyijylasitetun majolika-astian pala, liitupiipun koristeltu varsikatkelma ja tiilenpala (löytöluettelon kerros 6 on kartoitustason 6 alapuolinen kerros, KM 40341:28-35).

Sen alla oli 2-9 cm paksu harmaa nokinen hiekka (kartoitustaso 7), jossa oli muutama löytö: eläinten luita ja liitupiipun varsikatkelma (löytöluettelo kerros 7, KM 40341:36-38).

Sen alla uusi 12-24 cm tummanharmaa nokinen hiekka (kartoitustaso 8), jossa oli pieniä tiilihippuja seassa. Kerroksesta tuli muutamia lasitettuja punasaviastioiden ja/tai -kaakeleiden paloja, vihreiden ikkunalasin paloja (yhdessä reunapaksunnos), liitupiippujen varsikatkelmia, eläinten palamattomia ja palaneita luita ja hammas (löytöluettelo kerros 8, KM 40341:38-44).

Sen alla (kartoitustaso 9) oli vuorostaan tummanruskea tahmainen hiekka (7-15 cm), jossa oli orgaanista ainesta joukossa (puujätettä pinnalla) ja palaneita nyrkinkokoisia

kiviä. Löytöinä otettiin talteen eläinten luita, tiilenpaloja, liitupiippujen varsikatkelmia, vihreitä ikkunalasien paloja, runsaasti eläinten luita, nikamia ja hampaita (löytöluettelo kerros 9, KM 40341:45-50). Ruskea väri johtui pinnalla olleesta puujätteestä. Alempana kerros oli tummempaa. Kerroksesta poistettiin yksi talteen otettu kivi (poistetut löydöt liite 6:38). Alimpana oli vaalea luonnollinen hiekka/siltti noin 170 cm entisen pihapinnan alapuolelta (kartoitustaso 10). Vanhoiksi luettavia kerroksia oli yhteensä vanhemmasta pihakiveyksestä puhtaaseen hiekkaan 155 cm.

Lähikuva koekuopan pohjoisprofiilista kun pohjoispuoliskon pohjan puhdas hiekka on saatu esiin. Kuvaussuunta N. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:61.

Vanhojen kerrosten eteläpuolella oli nuorempia täyttömaita, jotka käsittivät valtaosan koekuopan alueesta. Vanhojen kerrosten läpi on kaivettu kerran, tai useammin, syvä kaivanto/kaivantoja, jonka kiemurteleva pohjoisraja meni SW-NE -linjassa. Täyttökerroksissa on erotettavissa useampia kerroksia. Kerrokset sijaitsivat viimeisen pihakiveyksen ennen pihan asfaltointia jäännösten alla.

Ylimpänä oli kivienlaskuhiekka, sen alla vanhan mukulakiveyksen tumma hiekka ja irralliset mukulakivet. Niiden alla oli pohjoisimpana vaaleampi 80 cm korkea pilkullinen hiekka (yläpuoli laastisempi), joka esiintyy myös pohjoisprofiilin yläkerroksissa. Siitä löytyi iso lasipullon alaosa (poistetut löydöt liite 6:48). Sen eteläpuolella ja yläpuolella on sitä nuorempi vaaleampi karkeampi tiilimurskaa ym. sisältävä kerros (n. 50 cm), jonka päällä oli ohuempi ojamainen tummempi ruskea-, laasti- ja tiilikkerros. Tälle oli vastine länsiprofiilissa. Itäprofiilin eteläosassa (n. 40 cm) ja eteläprofiilissa ja myös

länsiprofiilin eteläpuoliskossa on sitä nuorempaa harmaata karkeata täyttökerrosta (tiilimurskaa, laastia). Länsiprofilissa tätä viimeksi mainittua kerrosta oli 120 cm. Tiili- ja laastikerroksesta tuli vain vähän löytöjä. Talteen otettiin vain cafe-au-lait(?) –paloja (KM 40341:51). Kerroksen löydöistä poistettiin sen ajoituksen perusteella useimmat löydöt luetteloinnin jälkeen: liitupiippujen varsipalat, vihreän lasipullon iso pohjapala, ruskeat ja vihreät lasipullojen palat, väritön/vaalea tasolasipala, piiposliiniastioiden palat, fajanssiastian palat, eläinten luut, rautanaulat ja laastipala (poistetut löydöt liite 6:39-47).²⁴ Kaikkien edellisten alla itäprofilissa on edellisiä vanhempi ruskea laastinen läikikäs (vaaleampaa hiekkaa) täytekerros (50 cm), jonka pohjoisosassa oli laastittomampi vyöhyke. Kerroksen yläpinta laskee voimakkaasti pohjoiseen päin. Tästä kerroksesta tuli pari piiposliiniastian palaa ja fajanssiastian pala (poistetut löydöt liite 6:49-50).²⁵

Koekuopan itäprofiili, jossa näkyy lähes ainoastaan vanhojen kerrosten läpi kaivetun kaivannon/kaivantojen niitä uudempia täyttömaita. Kuvaussuunta E. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:49.

Koekuopan lounaisnurkkaan tehtiin **koepisto 2** edelliseen kerrokseen. Tarkoituksena oli löytää uudempien täyttökerrosten kaivannon pohja. Puhtaan vaalean hiekkamaan rajaa seurattiin alaspäin pohjoista etelään kapealla kaistaleella. Koepiston pohja (2,68 m mpy) oli lopussa 232 cm syvyydellä pihatason mukulakiveystä laskettaessa ja aivan pohjalta oli nyt myös puhdas hiekka (2,99 m mpy). Muilla koepiston seinämillä oli alin ruskea läikikäs laastinen täyttömaakerros. Täyttökerrosten alla ei ollut laisinkaan vanhoja kerroksia vaan suuri kaivanto/kaivannot oli kaivettu kaikkien vanhojen kerrosten läpi ja täytetty edellisillä kerroksilla. Myöhemmin havaittiin kaivettaessa pohjoisen koekuopan kohdasta etelään päin sadevesiviemärikaivantoa ja eteläistä koekuoppaa, että laasti-, tiilimurska- ja hiekkakerros ja alin kerros jatkuivat kaivannon kohdalla aina pihan länsiseinän kellarioven linjalle saakka. Täältä ne vaihtuivat vuosien 1985-88 remontin täyttömäihin. Tiili- ja laastimäärä lisääntyi vain etelään päin mentäessä.

²⁴ Löytöluettelossa (liite 5), Museoviraston löytöluettelossa (erillinen luettelo) ja poistettujen löytöjen luettelossa (liite 6) tämä kerros on merkitty SW/SW-nurkka.

²⁵ Poistettujen luettelossa (liite 6) tämä kerros on merkitty SE-nurkka.

Pohjoinen laajennusosa

Pohjoisen koekuopan kohdalle ja sen pohjoispuolelle tuli sadevesiviemärikaivot. Pohjoisen koekuopan pohjoispuolelle avattiin sen vuoksi lisää aluetta, pohjoinen laajennusosa, koekuopan kaivamisen jälkeen (**kartat 2 ja 5-6; kuvat 66-76**). Epäsäännöllisen kokoinen alue oli kooltansa 2,6x2,6 metriä ja keskimäärin 35-40 cm syvä. Alue kaivettiin koneella ja siivottiin dokumentointikuntoon käsin. Talteen poimittiin vihreän ja kirkkaan lasipullon kaulaosa, fajanssiastianpala, lasittamattomia uunikaalipaloja ja rautalenkki (poistetut löydöt liite 6:51-55), jotka poistettiin luetteloinnin jälkeen.²⁶

Pohjoinen laajennusosa. Vasemmanpuoleisen keltaisen sähkökaapelin suojaputken takana näkyy pihan vanhempaa säilynyttä mukulakiveystä. Latan kohdalla profiilissa olevassa tummassa kohdassa on ollut valotolppa. Oikeanpuoleisen kaapelin suojaputken länsipuolella havaittiin kaivettaessa kapealti vanhempaa pihakiveystä. Oikealla näkyy pohjoinen koekuoppa ja sen laakakivet. Kuvaussuunta E. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:67

Alueen keskiosan läpi meni pihan käytävän entisten valotolppien välinen N-S – suuntainen kaapeli keltaisissa suojaputkissa 3,9 metriä itään pihan länsiseinästä. Laajennusosan pohjoisreunassa se kääntyi itään. Sitä varten tehty kaivanto ja valotolpan kohta näkyi niiden kohdalla kuten myös pohjois- ja itäprofiileissa. Konekaivettaessa havaittiin että N-S – suuntaisen kaapelilinjan länsipuolella oli säilynyt hiukan vanhaa viimeisintä pihakiveystä ennen pihan asfaltointia. Kiveystä olikin säilynyt paremmin alueen koillisosassa pihan entisen roskalaatikkoalueen kohdalla. Sitä oli avatulla alueella jäljellä W-E – suuntaisena 140x50 cm. Pohjoispuolella se loppui W-E – suuntainen laattakivikäytävän eteläreunaan. Käytävän pohjustuksen perustustyöt sorakerroksineen olivat tuhonneet kiveyksen: Lännessä ja etelässä valotolppien kaapelointi oli tuhonnut kiveyksen. Kiveys näytti jatkuvan ehjänä itään päin korkeudella 4,87-4,91 m mpy. Se sijaitsi 15-20 cm pihatason alapuolella. Kivet olivat harmaanruskeassa hieman sotkuisessa hiekassa, joka oli 10-15 cm paksu. Alempana oli ohuiden hiekkakerrosten alla rakennusjätekerros, joka paljastui myöhemmin paikalliseksi paksuksi hyvin laastipitoiseksi kerrokseksi (vrt. kuva 72 ja 82). Eteläisen koekuopan tapaista rakennusjätekerrosta ei kuitenkaan ollut laajennusosalla. Alueen lounaisosan eteläprofiilissa olleesta kivestä saatiin alueen lounaisosan pihakiveyksen korkeus (4,80 m mpy), joka vastasi koilliskulman kiveyksen korkeustasoa kun otetaan

²⁶ Löytöluettelossa (liite 5), Museoviraston löytöluettelossa (erillinen luettelo) ja poistettujen löytöjen luettelossa (liite 6) pohjoinen laajennusosa on lyhenteellä PL.

huomioon pihan laskeutuminen etelään päin. Mukulakivien koot olivat esim: 28x18x16, 15x9x7 cm.

Pohjoisen laajennusosan pohjoisprofiili vanhemman pihakiveyksen kohdalla. Latan vasemmalla puolella tummassa maassa on ollut valotolpan paikka. Vrt. kuva s. 84, jossa on sama kohta syvemmälle kaivettuna. Kuvaussuunta N. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:72.

Alueen pohjatasossa oli ruskeaa hiekkaa (vähän tiilenpaloja). Keskellä aluetta oli vaaleanruskeaa hiekkaa, jossa oli tiilenmuruja ja laastia. Tällä kohtaa menivät sähkötolppien kaapelit. Sen eteläpäässä oli lisää yhdessä kerroksessa olevia isompia laakakiviä, jotka liittyivät pohjoisen koekuopan luoteiskulman laakakiviin. Ne muodostivat yhdessä 60x80 cm kokoisen rakenteen. Kivet sijaitsivat noin 45 cm pihatason alapuolella eli alempana kuin vanhempi pihakiveys, jota ei ollut kohdalla. Syynä oli valotolppien kaapeli, joka sijaitsi heti kivien päällä. Liittyivätkö kivet valotolppien kaivamiseen vai oliko kyseessä todennäköisemmin jokin vanhempi rakenne jäi avoimeksi kysymykseksi. Kyseessä saattoi olla vanhempi pihakiveys. Kivien erikorkuisuus ja hajanaisuus eivät viitanneet kuitenkaan tähän suuntaan.

Sadevesikouru meni alueen länsiosan poikki N-S – suunnassa.

Alueen länsiprofiiliin tehtiin **koepisto 3** kerrospaksuuksien selvittämiseksi (**kartta 6**). Koepiston yläosassa oli ohuita vaaleita, harmaita ja kellertäviä hiekkakerroksia, jotka harmaantuivat alempana. Ylin kerros oli käytävän laattakivien perustussorat ja jonka alapuolella oli vanhan pihakiveyksen sekoittunut kerros. Kerrokset olivat samanlaisilta kuin pohjoisen koekuopan pohjoisosan vanhat kerrokset. Kuopan pohja oli 165 cm pihatason alapuolella (3,33 m mpy) ja pohjalla oli vaalea luonnollinen hiekka. Profiilin pinta oli korkeudella 4,98 m mpy. Kohdalta oli poistettu dokumentointivaiheessa vain pihan laattakiveys (3 cm), joka on ollut korkeudella 5,00 m mpy. Vanhoiksi luettavia kerroksia oli 137 cm. Koepisto 3 käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

- 0-8 *puhdas vaalea hiekka*
- 8-65 *harmaa hieno kostea hiekka (löytöjä)*
- 65-70 *vaaleanharmaa hiekka*
- 70-77 *tummanharmaa hiekka*
- 77-84 *vaaleanharmaa hiekka*
- 84-90 *vaaleankellertävä pilkullinen hiekka*
- 90-100 *keskiharmaa hiekka*

- 100-110 vaalea hiekka
 110-114 harmaa hieno hiekka
 114-135 ruskeanharmaa hiekka
 135-137 tumma raita
 137-140 vaalea karkea hiekka
 140-145 tumma, multainen hiekka, jossa ollut mukulakiviä (vanhan mukulakiveyksen jäännökset)
 145-165 karkea hiekka, pientä kivimursketta (käytävän laattakivien pohjustussora)

Koepisto 3. Kuvaussuunta W.
 Kuva: Markku Heikkinen.
 HKM/Helsinki, Hellenius
 2014:74.

Alimmasta sekoittuneesta kerroksesta väliltä 8-65 cm tuli liitupiipun varsikatkelma, pesän katkelma ja pari palanutta eläimen luuta (KM 40341:52-53).

Itäinen laajennusosa

Edellisen alueen koillisosassa oli saatu esiin vanhaa pihakiveystä. Sen levinneisyyden selvittämiseksi avattiin aluetta koneellisesti 2,4 metriä itään päin ja 2,0 metriä kaakkoon (**kartat 2 ja 5; kuvat 77-81**).

Ehjää kiveystä oli aikaisemmin esiin saadun kiveyksen itäpuolella vain 120 cm pituisella ja 20-40 cm kapealla alueella. Pohjoispuolella käytävän perustussorat ja etelässä valotolppien sähkökaapelin kaivanto olivat tuhonneet kiveyksen. Kauempaan etelässä oli tummaa mullansekaista hiekkaa, jossa oli harvakseltaan mukulakiveyksen irrallisia kiviä. Kohta on tuhottu pihaa asfaltoitaessa tai pihan vuoden 1985-88 korjauksissa.

Tämän kerroksen korkeudella aiemmassa vaiheessa, Sumpun portaiden edessä tämän kohdan pohjoispuolella, oli huomattavasti tummempi kivetön kerros.

Lähempänä Sumpua oli vaaleankeltaista hiekkaa, ruskeaa hiekkaa (tiiltä, pieniä kiviä) ja Savotan portaan betoniperustusta.

Kiveyskerroksesta tuli hyvin sekalaista esineistöä; piipaloja, liitupiippujen varsipaloja, erilaista uudempaa keramiikkaa, keramiikkalevyjä, vihreä ja kirkas pullolasipala (kirkaassa palassa kirjaimet ..OR..) ja nauloja (poistetut löydöt liite 6: 9-17).²⁷

*Itäinen laajennusosa.
Pihakiveyksen
levinneisyyden
selvittämiseksi avattiin sen
itä- ja kaakkoispuolelta
aluetta kiveykseen tai sen
jäännöksiin saakka.
Kuvausuunta E. Kuva: Heini
Hämäläinen. HKM/Helsinki,
Hellenius 2014:78.*

Viemärikaivot

Pohjoisen koekuopan ja pohjoisen laajennusosan kohdalle tuli sadevesiviemäreiden kaksi kaivoa (**kartta 2 ja 7; kuvat 82-86**). Kohdalle kaivettiin läpimitaltaan kolmen metrin kokoinen kuoppa arkeologisten tutkimusten jälkeen. Kuoppa oli 1,8 metriä syvä pihatasosta laskettaessa (n. 3,23 m mpy). Kuopan kaivamista ei oltu valvomassa. Valmiin kuopan seinät puhdistettiin ja luoteisnurkasta ja koillisnurkasta dokumentoitiin profiilien kerrokset. Koillisnurkkaa syvennettiin **havaintopisteen 2** kohdalla 20 cm puhtaan maan esille saamiseksi. Puhdasta hiekkaa ei kuitenkaan tavoitettu pienessä kuopassa, mutta muualla kuopan pohjalla oli vaalea puhdas hiekka. Puhtaan hiekan yläpinta vaihteli paljon, sillä länsiprofiilin pohjoispäässä se oli korkeudella 3,24 m mpy, mutta se kohosi eteläosaan korkeuteen 3,92 m mpy. Samoin pohjoisprofiilissa puhdas maa kohosi omituisessa muodossa ylemmäksi.

Luoteisnurkan **havaintopiste 1:n** kuopan pohja oli korkeudella 3,23 m mpy, profiilin yläpinta 4,73 m mpy ja poistettu pihataso n. 5,00 m mpy. Havaintopiste 1 käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

²⁷ Poistettujen löytöjen luettelossa (liite 6) itäinen laajennusosa on lyhenteellä IL.

- 0-4 *puhdas hiekka*
- 4-25 *tummanharmaa (org., eläinten luita)*
- 25-45 *vaaleanharmaa ei yhtenäinen hiekka*
- 45-75 *vaaleanharmaa sekoittunut hiekka, kiviä, tiiliä*
- 75-78 *hieno vaalea hiekka*
- 78-108 *vaaleanharmaa sekoittunut hiekka, vaaleita läikkiä*
- 108-143 *keskiruskea, tiilihippuja*
- 143-153 *mukulakiviä sekoittuneessa hiekassa*

Koillisnurkan **havaintopiste 2:n** kohdalla kuopan pohja oli korkeudella 3,06 m mpy, profiilin pinta 4,79 m mpy ja poistettu pihataso n. 5,00 mm mpy. Havaintopiste 2 käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

- 0-12 *ruskea savensekainen hiekka (sis. orgaanista ainesta)*
- 12-31 *tumma hiekka*
- 31-40 *vaaleanharmaa hiekka*
- 40-61 *tummanharmaa hiekka*
- 61-68 *oranssinruskea hiekka*
- 68-76 *keskiharmaa hiekka*
- 76-87 *vaalea hiekka*
- 87-139 *vaaleanharmaa hiekka*
- 139-142 *ruskea kerros*
- 142-162 *kellertävä. hiekka*
- 162-173 *tumma sek. hiekka ja sora*

Kahta sadevesikaivoa varten kaivettu kuoppa pohjoisen koekuopan ja pohjoisen laajennusosan kohdilla. Havaintopiste 2 sijaitsee latan kohdalla koilliskulmassa ja havaintopiste 1 vastakkaisessa luoteisnurkassa. Kuopan pohjalla on luonnollinen vaalea hiekka. Latan vasemmalla puolella näkyy pohjoisen laajennusosan säilyneen pihakiveyksen alla ollut laastikerros. Kuvaussuunta NE. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:82.

Molempien havaintopisteiden kerrokset olivat melko erilaiset kuin pohjoisen koekuopan pohjoisprofiili ja pohjoisen laajennusosan länsiosan koepisto 3:n kerrokset, joissa oli melko yhteneväisesti runsaasti ohuita kerroksia. Havaintopisteiden alaosien tummille kerroksille oli vastinetta pohjoisen koekuopan pohjoisessa profiilissa.

Havaintopisteen 2 pohjoispuolella pohjoisprofiilissa näkyy kuinka vanhan ehjän mukulakiveyksen alla oleva tiili- ja laastikerros painuu syvälle maan sisään (vrt. kuvat 72 ja 82).

Kuopan lounaisnurkassa puhdas hiekka nousee voimakkaasti. Latta on havaintopiste 1 kohdalla. Koepisto 3 on sijainnut kuopan lounaisnurkan kohdalla. Kuvaussuunta W. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:83.

Pihan keskiosa

Pihan keskiosan (**kartat 2 ja 8; kuvat 90-94 ja 104-112**) itälaidalle Sumpun seinän juurelle kaivettiin syvempi sähkökaapeleiden suojaputkien kaivanto. Samoin Helleniuksen pihan länsiosasta tuli kaarevassa kaivannossa kaapeleiden suojaputket pihan keskiosaa kohden noin 40 cm syvässä kaivannossa.

Sumpun länsiseinän keskiosassa tuli esiin kaapelilinjan kohdalta plastiikka 10 cm maanpinnan (4,96 m mpy) alapuolelta. Sitä oli Sumpun sileä betoniseinää vastaan 30 cm korkeudelta. 40 cm:n syvyydessä (4,56 m mpy) plastiikka taittui menemään 75 cm seinästä ulospäin tasossa. Pihan kaakkoisosassa pohjoisemman rasvanerotuskaivon kohdalla plastiikka oli tasossa 35 cm (4,59 m mpy) kaivon yläpinnan (4,94 m mpy) alapuolella ja eteläisen jätevesikaivon (4,90 m mpy) pohjoispuolella 41 cm (4,49 m mpy). Sumpun seinän pinnassa oli musta kerros, bitumia.

Pihan itäsivu rasvanerotuskaivon pohjoispuolella. Sumpun seinän juurella oli seinää vasten 30 cm korkeudelta ja 40 cm:n syvyydessä 75 cm leveydeltä plastiikka. Plastiikan takana seinässä oli tasainen betonisilote. Kuvaussuunta S. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:92.

Keskilinjän kaivanto pihan keskiosassa pihan entisen kulkuluiskan alkuun saakka, jota ennen rakennusjätekerrokset vaihtuivat tasalaatuisiksi täyttöhiekoiksi. Kuvaussuunta S. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:108.

Sadevesiviemärikaivojen kohdalta kaivettiin suoraan etelään 1,2 metriä leveä ja 1,3-1,4 metriä syvä viemäriputkikaivanto, keskilinjän kaivanto (**kartat 2 ja 8; kuvat 105-115**), pihan eteläosaan saakka. Sen putki oli 20 cm läpimitaltaan. Kaivannon profiileissa näkyi vain rakennusjätettä aiemmin tehdyn **eteläisen koekuopan** eteläpuolelle saakka. Kerros oli samaa kuin pohjoisen koekuopan eteläosassa. Vanhasta mukulakivipihasta ei ollut enää merkkiäkään irtokivinä tai tummana maakerroksena kuin muutamassa kohdassa. Vanhoja kulttuurikerroksia ei ollut ainakaan kaivamisen tavoitesyvyydessä kuin linjalla olleessa eteläisen koekuopan kapealla vyöhykkeellä. Eteläisen koekuopan eteläpuolella hiukan ennen lännestä tulevan sadevesiviemäriputken kaivannon liittymäkohtaa kerrokset muuttuivat. Kohdassa oli iso kivi ja pari isoa betonimöykkyä, jotka jouduttiin piikkaamaan rikki. Täyttömaa muuttui tasalaatuisiksi ruskeaksi täyttöhiekaksi. Tässä meni eteläpuolen vuoden 1985-1988 rakennustyömaan syvempien maanrakennustöiden pohjoisraja.

Eteläinen koekuoppa

Pihan keskiosaan tehtiin tulevan N-S – suuntaisen viemäriinjan kohdalle ennen sen kaivamista **eteläinen koekuoppa (kartat 2 ja 7; kuvat 95-104)**. Se oli kooltansa 1x1 metriä ja 160/146 cm syvä ja se sijaitsi pihan kivilaatoitetun käytävän ja alempana sijaitsevan sadevesikourun kohdalla. Se kaivettiin koneellisesti.

Yleiskuva eteläisestä koekuopasta. Havaintopiste 4:n vanhoine kerroksineen sijaitsee kuopan oikeassa nurkassa ja havaintopiste 5 vasemmassa nurkassa. Eteläprofiilin alaosa on erilaista kuin paljon rakennusjätettä sisältävä yläosa ja muut profiilit. Kuvaussuunta S. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:99.

Kuopan länsi-, etelä- ja itäprofiileissa näkyi rakennusjätekerroksia (hiekkä, tiilimurskaa, laastia). Etelä- ja itäprofiilissa oli alempana vähemmän rakennusjätettä sisältävä kerros.

Koekuopan lounaisnurkassa oli säilynyt lähes pihatasonsa saakka 135 cm korkeudelta vanhoja kulttuurikerroksia. Niitä oli profiilin yläosassa 52 cm:n ja alhaalla 95 cm:n leveydeltä. Kyseisen kohdan **havaintopiste 4:ssä** kuopan pohja oli korkeudella 3,25 m mpy, profiilin yläpinta 4,82 m mpy ja pihataso 4,84 m mpy. Havaintopisteessä 4 oli seuraavat kerrostumat alhaalta ylös (cm):

- 0-2 *vaalea hieno hiekka*
- 2-10 *vaaleita ja harmaita raitoja, vähän nokea*
- 10-15 *harmaa hiekka, nokihippuja*
- 15-32 *tummanharmaa, savea sisältävä hiekka*
- 32-40 *edellistä aavistuksen vaaleampi harmaa hiekka, yläosassa vaaleampi raita*
- 40-48 *tummanharmaa savea sisältävä hiekka, pieniä tiilihippuja*
- 48-57 *harmaa savi*

- 57-66 ruskeanharmaa hiekka
- 66-69 tummanharmaa raita
- 69-83 keskiruskea hiekka
- 83-89 vaalea hieno hiekka
- 89-100 vielä vaaleampi hiekka
- 100-104 harmaa hiekka
- 104-116 oranssihiekka
- 116-127 tumma tiilihippuja sisältävä hiekka, jossa mukulakiviä
- 125-137 mukulakivi täällä välillä (vanha pihataso 4,62 m mpy)
- 136-157 karkea harmaa hiekka/sora (käytävän laattakivien pohjasora)

Lähikuva havaintopisteestä 4.
 Kuvaussuunta SSW. Kuva:
 Heini Hämäläinen.
 HKM/Helsinki, Hellenius
 2014:98.

Ennen käytävälaatoituksen soria korkeudella 4,62 m mpy oli muutama mukulakivi, jotka saattoivat olla jäännöksiä viimeisestä pihakiveyksestä ennen pihan asfaltointia.

Koekuopan luoteisosaan tehtiin havaintopisteen 4 eteen 30 cm syvä **koepisto 4**. Koepistossa todettiin koekuopan lounaisnurkan vanhojen kerrosten alimpien vaaleiden hiekkojen alla olevan puhdasta luonnollista hiekkaa (**kartta 7**). Koepiston pohja oli korkeudella 2,96 m mpy ja maanpinta korkeudella 4,82 m mpy.

Profiilin alimmasta tummasta nokisesta maasta 130 cm havaintopisteen yläpinnasta alaspäin tuli muutaman fajanssiastian pala, eläimen hammas ja pari palanutta luuta ja palamaton luu (KM 40341:54-57).²⁸

Koekuopan kaakkoisnurkassa tehtiin profiilista havainnot **havaintopisteessä 5**. Pohja oli korkeudella 3,29 m mpy ja profiilin yläpinta korkeudella 4,62 m mpy. Itäprofiiliin havaintopiste 5 sisälsi seuraavat kerrostumat alhaalta ylös (cm):

- 0-21 harmaa sotkuinen tiiltä sisältävä hiekka, nokea
- 21-40 kellertävän ja harmaan ja tumman hiekan raitoja, pieniä tiilihippuja
- 40-132 tiilinen laastinen rakennusjätekerros

Ylin kerros leikkaa alapuolisen syvemmälle menevän kerroksen pohjoiseen päin mentäessä. Alimmasta kerroksesta, joka jatkui kuopan pohjalla, saatiin pohjaa puhdistettaessa joitakin löytöjä. Tämäkin kerros leikkaa länsipuolella olevan havaintopisteen 4 vanhat kerrokset. Löydöt käsittivät liitupiippujen varsikatkelmia, fajanssiastioiden paloja, punasaviastioiden paloja, vihreitä ikkunalasien paloja (retusoitu pala) ja eläinten luita (KM 40341:58-62).²⁹

Eteläisen koekuopan etelä- ja itäprofiilia. Havaintopiste 5. Kuvaussuunta E. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Helleniusi 2014:100.

Eteläisen koekuopan profiilien rakennusjätekerrokset vaikuttivat samalta kerrokselta kuin pohjoisen koekuopan eteläosan rakennusjätekerrokset. Samoin alimmat kerrokset vaikuttivat samoilta kuin pohjoisen koekuopan alin kerros. Alimmasta kerroksesta saadut löydöt olivat vanhempaa esineistöä, mutta koekuopan kerrosjärjestys viittasi siihen että kysymyksessä oli kaikkia koekuopan lounaisnurkan vanhoja kerroksia

²⁸ Löytöluettelossa (liite 5) ja Museoviraston löytöluettelossa (erillinen luettelo) eteläinen koekuoppa lyhenteellä EKK ja tämä kerros merkinnällä SW.

²⁹ Löytöluettelossa (liite 5) ja Museoviraston löytöluettelossa (erillinen luettelo) eteläinen koekuoppa lyhenteellä EKK ja tämä kerros merkinnällä SE.

nuoremasta kerroksesta. Kyseessä olisi vanhojen kerrosten läpi kaivettuun kaivantoon laitettua jostain kaivettua vanhempaa kulttuurimaata.

Rakennusjätekerroksessa ei ollut uudempaa rakennusjätettä kuten heti koekuopan eteläpuolella myöhemmin kaivetun keskisen sadevesiviemäriputken kaivannon kerroksissa, joista tuli kaivettaessa esiin betonimöhkäleitä ja uudempaa rakennusjätettä. Kerrokset muuttuivat pian etelämpänä yhtenäiseksi täyttöhiekaksi. Ne liittyivät vuosien 1985-88 remonttiin.

Pihan eteläosa

Pihan eteläosassa oli vain uudempia täyttömaita alueen vuosien 1985-1988 saneerauksen takia (**kartat 2 ja 8; kuvat 113-138**).

Keskilinjan kaivanto kaivettiin pihan eteläosaan saakka. Entisen kulkuluiskan keskikohdalle, länsipuolisen porrastanteen juurella, sijaitti **havaintopiste 6 (kartta 2 ja 7; kuvat 113-114)**. Sen pohja oli korkeudella 3,65 m mpy ja yläpinta länsipuolisen kivitasanteen tasolla eli 4,74 m mpy. Havaintopiste 6 käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

0-30	<i>vaaleanruskea pilkullinen hieno hiekka, nokhippuja</i>
30-31	<i>ohut lahonnut puu</i>
31-46	<i>sotkua, styroksia, kiviä</i>
46-53	<i>harmaa hieno hiekka</i>
53-80	<i>karkea hiekka</i>
80-105	<i>ruskea hiekka, tiilihippuja, pieniä kiviä</i>

Lähikuva keskilinjan kaivannon länsiprofilista, jossa oli vain hienompia täyttöhiekköjä. Havaintopiste 6. Kuvaussuunta SW. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:114.

Kaivannon pohjalla oli samaa ainesta kuin 0-30 cm välillä oleva kerros. Itäprofilissa oli vastaavat kerrokset kuin länsiprofilissa.

Helleniuksen siipirakennuksen eteläkulmasta kaivettiin keskilinjan kaivantoon lounainen sadevesiviemäputkikaivanto (**kartat 2 ja 8; kuvat 116-120**). Se oli pihan pinnalta laskien noin 70 cm syvä. Kerros oli erittäin sekoittunut kaikenlaisesta uudemmasta rakennusjätteestä; metalliputkia, johtoja, tölkkejä ym. Kyseessä oli selvästi vuosien 1985-88 rakennusjätteet. Kaivannossa oli myös irtonainen kaasuputken pitkä katkelma. Kaasuputki on karttojen perusteella sijainnut pohjoisempana, mutta siitä ei tehty siellä mitään havaintoa.

Länsireunan lounaiseen sadevesiputkikaivantoon on asennettu viemäriputki. Kuvaussuunta W. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:120.

Sumpun lounaisnurkan edessä Helleniuksen pihan puolella oli kaksi 120 cm leveää betonista rumpukaivoa (**kuvat 121-123**). Eteläisempi oli jätevesikaivo ja pohjoisempi rasvanerotuskaivo. Jätevesikaivo oli 211 cm syvä ja sen kansi oli korkeudella 4,90 m mpy ja pohjan kourut olivat korkeudella 2,79 m mpy. Pohjoisemmän kannen korkeus oli 4,94 m mpy ja syvyys samanlainen kuin eteläpuolisen.

Jätevesikaivon vierestä meni pihan pinnasta laskien 80 cm syvä kaakkoinen sadevesiviemäriputken kaivanto länteen keskilinjan kaivantoon (**kartat 2 ja 8; kuvat 124-128**). Keskilinjan kaivannon kokoava pääsadevesiviemäriputki olisi suunnitelmien mukaan mennyt pihan etelärajalla sijaitsevaan sadevesikaivoon, joka sijaitisi eteläisen maanalaisessa autotallissa. Tämä ratkaisu todettiin mahdottomaksi teknisesti toteuttaa. Sen vuoksi edellinen sadevesiputki ja keskilinjan pääsadevesiputki ohjattiin pihan kaakkoiskulman jätevesikaivoon, jolloin putkiin tuli erikoisia liittymiä. Putkikaivannon eteläprofiilissa oli **havaintopiste 7**, jonka pohja oli korkeudella 4,22 m mpy. Profiilin pinta oli korkeudella 4,70 m mpy. Sumpun viemärikaivon pinta oli itäpuolella korkeudella 4,90 m mpy, mutta havaintopisteen länsipuolella vain 0,5 metrin päässä ollut

sadevesikouru oli ollut tässä linjassa korkeudella 4,35 m mpy. Havaintopiste 7 käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

- 0-13 ruskeanharmaa karkea hiekka
- 13-25 sama kuin alla, mutta sisältää enemmän harmaata silttiä
- 25-33 hieno ruskea hiekka, pieniä tiilihippuja
- 33-48 karkea harmaanruskea hiekka, pieniä kiviä

Havaintopisteen pohjoispuolella profiilissa näkyi lasivillaa, betonimöhkäleitä, harjarautaa, rautalangan pätkiä ym. rakennusjätettä vuosien 1985-1988 korjaustöistä.

Kaakkoisen sadevesiviemäriputken kaivanto. Havaintopiste 7. Kuvaussuunta E. Kuva: Heini Hämäläinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:125.

Uusi sadevesiviemäriputkien järjestelmä, jossa vedet ohjataan vanhaan jätevesikaivoon. Alkuperäistä suunnitelmaa putkilinjojen viemistä eteläisen autotallin seinän läpi ei voitu toteuttaa teknisten ongelmien takia. Kuvaussuunta NE. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:128.

Pihan eteläosaan edellisten kaivojen länsipuolelle kaivettiin 4x2,5 metrin kokoinen ja 1,4 metriä syvä kuoppa uutta puuta varten (**kartta 2; kuvat 129-133**). Kuoppa kaivettiin osittain kaksi kertaa auki. Kuopan pohjoisprofiilissa maannos oli ruskeaa hiekkaa, jossa on hieman multaa, pieniä kiviä. Maannos kuopan itä-, etelä ja länsilaidoilla aavistuksen vaaleampaa ruskeaa täyttöhiekkaa, jonka seassa näkyy pari tiiltä ja muutama kivi. Länsi- ja eteläprofiilien yläosissa on jo tämän korjauksen yhteydessä tuotua harmaata soraa. Kuopan alaosaan tuli multaa ja soraa ja yläosaan suurikokoista soraa 20 cm ennen tavallista soraa, hiekkaa ja pihakiviä.

Pihan kaakkoisosan tulevaa puuta varten on kaivettu suuri istutuskuoppa. Kuvaussuunta NNW. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:129.

Pihan eteläosaan lounaiskulman portaiden eteen tuli sähkökaapeleiden kaivo (**kartat 2 ja 8; kuvat 134-138**), johon kaikki kaapeleiden suojaputket tulivat. Kohdalle kaivettiin 1,25 metriä syvä kuoppa. Kuopan eteläreunassa oli kaupungintalon autotallin betoniseinä, joka oli alapihan pohjoisreunasta 2,15 metriä pohjoiseen. Autotallin katto oli noin 20 cm alapihan kivilaatoituksen alapuolella. Seinään tehtiin kahdelle putkelle aukot.

Kuopan pohjalla tasalaatuisessa täyttöhiekassa oli 180 cm pituudelta hiukan seinään nähden vinossa hirsi (16 cm leveä ja 24-25 cm korkea). Sen alla oli toinen. Kyseessä oli vuosien 1985-88 remontin tukirakenteita. Aiemmin Bockin pihalla tehdyssä valvonnassa oli löydetty pystypaalutetut H-metallipaalut, joiden koloihin vastaavanlaiset hirret oli laitettu.

Pihan sähkökaivon kohta. Latan kohdalla näkyy kaupungintalon alla olevan autotallin betoniseinä. Seinään on tehty kaksi reikää linjoja varten. Kuvan keskellä on veistetty hirsi, jonka alla oli toinen. Ne liittyvät alueen rakentamiseen 1980-luvulla. Kuvaus päältä, Kuvaussuunta E. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:136.

Pihan nupukiveys valmistui marraskuun alussa. Alue kuvattiin vielä silloin ja pihapinta mitattiin.

Pihan kiveys on valmistumassa. Edessä näkyy kiveyksen etelärajan rakenteet Sumpun eteläseinän linjalla. Kuvaussuunta N. Kuva: Markku Heikkinen. HKM/Helsinki, Hellenius 2014:140.

6. VALVONNAN TULOKSET

Arkeologinen valvonta vahvisti ennako-odotukset. Arkistotutkimusten perusteella osattiin odottaa alueen tuhoutuneen melko kokonaan etupäässä vuosien 1985-88 remontin takia.

Valvonnassa todettiin että kaikki vanhat kerrokset olivat tuhoutuneet pihan eteläpuoliskossa Leijonakorttelin pohjoisosan vuosien 1985-1988 saneerauksen takia. Täällä oli vain uudempia rakennusjätekerroksia tai puhtaampia täyttöhiekkakerroksia ainakin tavoitekaivaussyvyyteen saakka. Pihan pintakaavitulla alueella tavoitekaivussyvyys oli noin 30 cm, kaapeleiden kohdalla 50 cm, pienten sadevesiputkikaivantojen kohdalla 70-80 cm, syvien putkikaivantojen kohdalla 1,4 metriä ja sadevesiviemärikaivojen kohdalla 1,8 metriä.

Pihan pohjoispuoliskossa ylimmät kaavitut kerrokset muodostuivat pihakiveyksistä, niiden alapuolisista kivien laskuhiekoista, uudemmista täyttöhiekoista ja rakennusjätekerroksista. Löytöesineistö niissä oli ajallisesti sekaista. Kaivantojen syvemmätkin kerrokset muodostuivat etupäässä melko uusista rakennusjätekerroksista ja täyttöhiekoista.

Pihan pohjoispuoliskon keskiosasta saatiin noin 15-25 cm pihatason alapuolelta esiin tasossa pieni katkelma (2,7 x 0,5 m) viimeisestä nuorehkosta ennen asvaltointia tehdystä pihakiveyksestä. Tämän pihakiveyksen jäännöksiä tuli esiin pohjoiselta ja itäiseltä laajennusalueilta aina pohjoiselle koekuopalle saakka. Pihakiveykseen liittyvää tummaa maata irtokivillä tai ilman oli katkelmina vielä eteläiseen koekuoppaan saakka. Pihan pohjoisosassa laajennusalueiden pohjoispuolella ja pihan keskiosan itä- ja länsireunoilla kiveyksestä ei ollut merkkiäkään. Mm. laattakivikäytävien perustussorat menivät kiverroksen syvyydelle tai alapuolelle. Pihakiveyksen päätettiin tuhoutuneen vuosien 1985-88 remontin aikana tai jo pihan aiemman asvaltointin aikana (19??-luku). Tähän viittasi myös ylimpien kerrosten esinelöydöt.

Kahdesta koekuopasta ja muutamasta koepistoista tuli vain kapeita katkelmia vanhoista säilyneistä kulttuurikerroksista. Ne olivat vanhasta pihakiveyksestä puhtaaseen hiekkään 135-155 cm korkeita. Niissä oli runsaasti erilaisia ohuita (2-19 cm) hiekkakerroksia pinnasta pohjaan saakka. Koekuopista saatiin vain vähän löytöjä, mutta pohjoisen koekuopan alaosassa sijainneen palokerroksen alta pelkästään käsin kaivetuista pienialaisista kerroksista tuli vanhemmaksi ajoitettavaa esineistöä. Paksu musta palokerros voisi ajoittua vuoteen 1713, jolloin kaupunki poltettiin kokonaan. Kerroksissa ei ollut havaittavissa varmuudella myöhempiä kaupunkipaloja kuten vuoden 1761 tontin tuhonnutta paloa. Puhdas hiekka löytyi keskimäärin 160-180 cm pihatason alapuolelta kohdissa, joissa oli vanhoja kerroksia. Täyttökerrosten kohdalla puhdas maa tuli 200 cm pihatason alapuolelta.

Edellä mainitun vanhan pihakiveyksen alapuolelta korkeustietojen perusteella tuli pohjoisen koekuopan ja sen pohjoisen laajennososan kohdalta 60 x 80 cm kokoinen laakakivien keskittymä. Kivet olivat vain yhdessä kerroksessa. Oliko kyseessä jokin rakennusjäännös jäi epäselväksi kuten myös sen tarkempi ajoitus. Kivien päällä meni nimittäin melkein heti pihan valotolppien kaapelioja. Todennäköisesti kyseessä oli vanhempi rakenne, mutta sen funktio ja tarkempi ajoitus jäivät auki.

Pohjoisen koekuopan eteläpuoliskossa ja siitä etelään aina eteläisen koekuopan eteläpuolelle ennen vuosien 1985-88 remontin täyttömaita oli paksut rakennusjätekerrokset (laastia, tiilimurskaa, hiekkaa). Niiden koostumus vaihteli vain vähän. Kerrosten ajoittaminen on kuitenkin vaikeaa, koska kerrokset sisälsivät hiekan lisäksi etupäässä vain tiilimurskaa ja laastia. Ne olivat kuitenkin viimeisen pihakiveyksen ennen asfaltointia tai sen jäännösten alapuolella ja ne leikkasivat kaikki vanhat kerrokset, jotka antavat tietyn ajoituksen. Vähäinen esineistö viittaisi lähinnä 1800-luvulle ja kaivannon rajojen ja kerrosten perusteella ne on tehty yhtä aikaa ainakin pohjoisen koekuopan alueella. Eteläisen koekuopan pohjan täytekerroksen löydöt viittaisivat sen olevan vanhemman kerroksen. Kyseessä voi olla eri kerros kuin pohjoisen koekuopan alin kerros, mutta ne vaikuttavat koostumukseltaan samanlaisilta. Kerros eroaa täysin eteläisen koekuopan lounaisnurkan säilyneen kaistaleen vanhoista kerroksista ja korkeuksista. Kerroksen kaivanto on kaivettu vanhojen kerrosten läpi ja täytetty jostain tuodulla vanhalla kulttuurimaalla ja sen löydöillä. Kerroksen täytyy olla samaa kuin pohjoisen koekuopan kerros.

Tunnettujen lähteiden mukaan rakennusjätekerrosten kohdalla ei ole sijainnut rakennusta. Vanha maanpinta on sijainnut lähellä nykyistä maanpintaa muutaman säilyneen maaleikkauksen perusteella. Miksi vanhojen kerrosten läpi on kaivettu syvät kaivannot/alueet, jotka on täytetty ensiksi vanhoilla maakerroksilla ja ylempänä rakennusjätteillä? Vanhoja kellareita ei ole ainakaan niillä täytetty eikä maanpintaa ole nostatettu. Onko rakennusjätekerroksella tehty kantavampaa pihaa? Onko rakennusjätekerrosta ollut koko pihan eteläosan alueella, joka oli tuhoutunut vuosina 1985-88? Piha on 1600—1800 -luvulla jatkunut vielä pitemmälle etelään kuin nykyinen piha. Vanhoja putkilinjoja tms. ei myöskään tiedetä olevan kohdalla kuin kaasuputken ja eikä niitä myöskään tavattu. Kaasuputkeen, jonka putkea tai kaivantoa ei havaittu, eivät kaikki kerrokset voi liittyä. Tontin kaivo on sijainnut 1800-luvulla Sumpun lounaisnurkan lounaispuolella. Liittyisivätkö kerrokset (veden suodatus) siihen?

Helleniuksen ja Burtzin tonteilla on tehty runsaasti rakennustöitä koko historiansa ajan. Kaavitulla kerrossyvyydellä (0-30 cm) kerrokset olivat pääosin vuosien 1985-88 remontin jäännöksiä. Koekuoppien kapeilla alueilla kulttuurikerrokset olivat säilyneet kaupungin perustamisesta 1640-luvulta ilmeisesti 1900-luvun vanhaan pihakiveykseen asti. Mahdollisia ajoituksia syvemmillä sijaitseville rakennusjätekerroksille voi olla 1760-luku tai 1830-luku. Tällöin on ensiksi rakennettu Helleniuksen ja Burtzin talot ja jälkimmäisenä muutettu vanhaa ja rakennettu lisää. Samoin Sumpu rakennettiin alun perin 1830-luvulla, mutta sitä ja edellisiä muokattiin jatkuvasti lisäkerroksilla, ikkunoiden muutoksilla ym. 1830-luku vaikuttaa todennäköisemmältä.

Valvonnassa ei tavattu nykyisiä rakennuksia vanhempien rakennusten jäännöksiä. Samoin vanhat kulttuurikerrokset olivat säilyneet melko huonosti myöhemmän runsaan maankaivamisen takia. Pihan pohjoispuolisko on säilynyt paremmin, mutta eteläpuolisko on tuhoutunut kokonaan vuosien 1985-88 saneerauksen takia. Valvonta toi kuitenkin lisävalaistusta Kaupunkitalokorttelin Burtzin ja Bockin pihoiden lähitulevaisuudessa tehtävien korjaustöiden arkeologisiin valvontoihin.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTO

Helsingin kaupunginmuseo:

"Beskrifning till Helsingfors Stadz Tompter och åkrar, såsom dhe A:o 696 äre refwadhe och Characterade" Kopio alkuperäisestä, Ruotsissa sijaitsevasta asiakirjasta Lantmät. lev. 1892 nr. 27 (kartavd.st.form.).RA

Veikko Pakkanen 1973: Helsinki. Kortteli Lejonet I/30 Pohjoispuolisko. Katariinankatu 4 – Aleksanterinkatu 20-24 – Sofiankatu 3. Rakennushistoria ja nykyasun inventointi.

Rakennustutkijoiden keräämä materiaali, johon kuuluu mm. kopioita Kaupunginarkiston (mm. Berndt Aminoffin arkisto, Tonttikortisto), Kansallisarkiston ja Museoviraston rakennushistorian osaston piirustuksista ja muista dokumenteista.

PAINAMATON AINEISTO

Teemu Mökkönen: Helsinki – Helsingfors. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto. Rakennushistorian osasto. 2002.

Aleksanterinkatu 20-24. Rakennushistoriallinen selvitys. Osat I-III. Arkkitehtitoimisto arkbyroo. 2010.

KIRJALLISUUS

Eirik Hornborg 1950: Ajanjakso 1721–1809. Helsingin kaupungin historia II. Helsinki.

Juhani Kostet 1995: Cartographia urbium Finnicarum – Suomen kaupunkien kaupunkikartografia 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa.

Pekka Kärki 1981: Helsinkiläisiä porvaristaloja pikkuvihan aattona. Narinkka 1981.

Helena Mattila 1998: Kauppiaskorttelista hallintokortteliksi. Kaupungin Leijona-sydän. Narinkka 1998.

Tiina Merisalo 1995: Sederholmin kivitalo - porvaristalon vaiheita hyödyn ajalta 1990-luvulle. Narinkka 1995.

Olof Stenius (toim.) 1969: Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto. Helsinki.

Eino E. Suolahti 1950: Ensimmäinen Vironniemen Helsinki 1640-1721. Helsingin kaupungin historia I. Helsinki.

KARTAT

Geometrisk Grundritning Öfwer Stapel Staden Hellsingfors i Nyhland och alle des tillhörige åkrar afmätta ANNO 1696 af Sahl Lars Forssell renoverat och beskrefwen Anno 1707. Alkuperäinen Ruotsin valtionarkisto. Signum: Länsmät. lev. 1892. Nr 27 (Kartavd. m. format)

Geometrisk Carta Öfwer Belägenheten af Helsingfors, jemte de derstädes af Ryssarne anlagde Defensions Wårck. 1721. Kopioinut Johan Cronhielm. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum IX nr 99.

Project Öfwer Helsingfors Stads Anläggning. Axel Löwen 1723. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 1.

Relationsritning. Plan af Ullricasborg och Broberget samt Helsingfors stad, Allekirjoittaneet A. Ehrensvård ja F.W. Hoppe 1752. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 51.

Geographisk Charta öfwer Hellsingfors Stad Med dess närmaste belägenhet. A. E. Gete 1763. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 57.

Plan-Ritning öfver Helsingfors Stad. Sådan den befants efter Eldsvådan d,1 7 November 1808. O.N. Wahlberg (A. Silvan, J.V. Ekwall). HKM. XIV:17.

Uudelleenrakentamisen edistymisestä kuvaava kartta. Anders Kocke 1820. Kansallisarkisto.

KARTTALUETTELO

KARTTALUETTELO

Nro	Kartta	Mk
1	Yleiskartta. Piha ennen korjausta korkeustietoineen.	1:100
2	Yleiskartta. Pintakaavittujen ja syvemmälle kaivettujen alueiden pohjakorkeudet.	1:100
3	Pohjoinen koekuoppa. Tasokartta. Kartoitustasot 1-10.	1:20
4	Pohjoinen koekuoppa. Itä-, pohjois- ja länsiprofiilit.	1:20
5	Pohjoinen ja Itäinen laajennusosat. Tasokartta.	1:20
6	Pohjoinen laajennusosa. Itä- ja pohjoisprofiilit ja kKoepistot 1-4.	1:20
7	Havaintopisteet 1-7.	1:20
8	Yleiskartta. Uusien sadevesikaivojen, sadevesiviemäreiden ja sähkökaapeleiden suojaputkien sijainnit ja korkeudet.	1:100
9	Yleiskartta. Pihan korkeudet korjaustyön jälkeen.	1:100

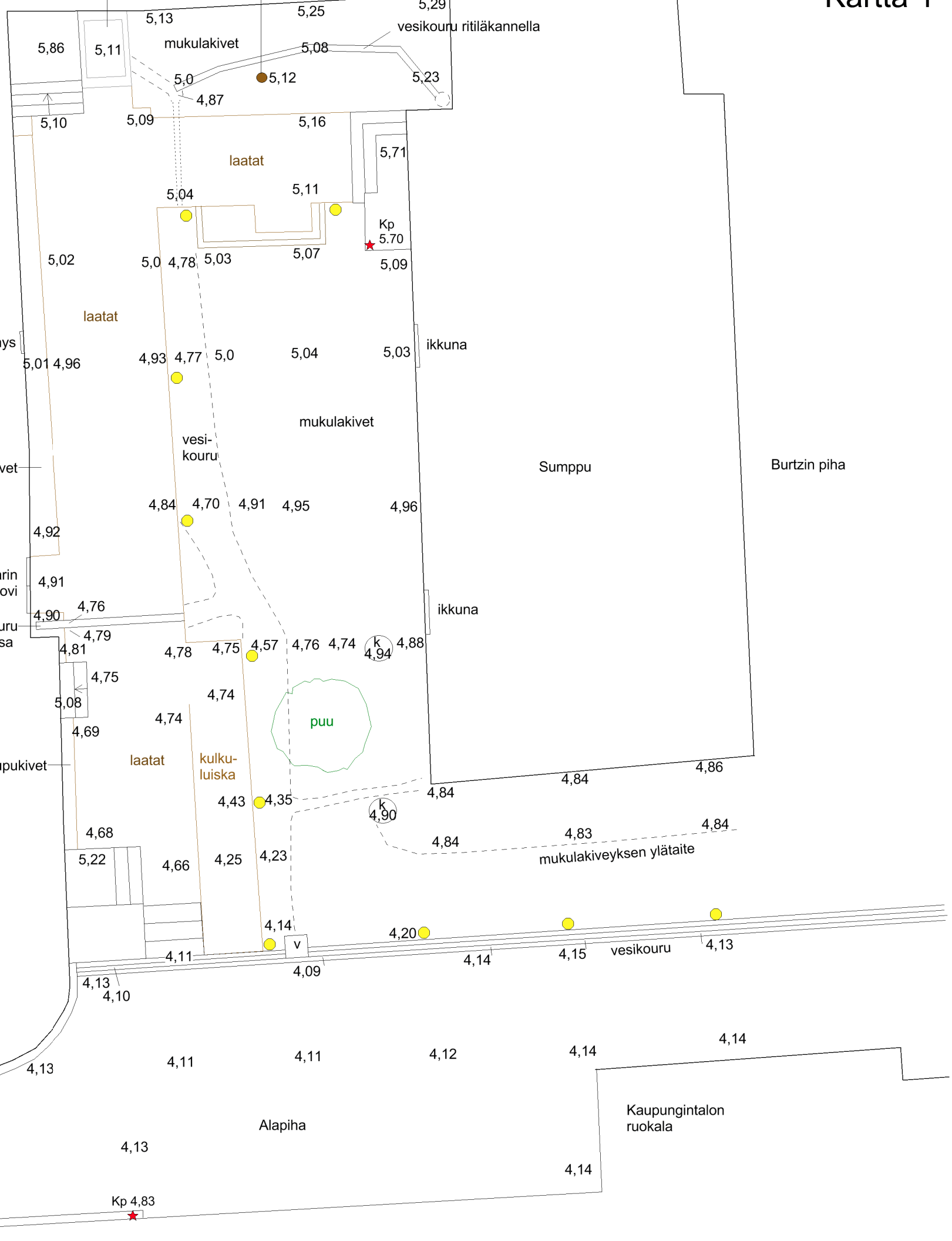
KARTAT

Hellenius

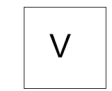
nostin

metallikansi 'HK GEO'

Burtz

- Pihalaattojen alla kulkeva vesiputki
- Sadevesikouru
- Sadevesiviemäri
- Lamppu
- Korkeuskiintopiste

Helleniuksen piha
 Lähtötilanne ennen pihan korjausta
 Mk 1:100
 H. Hämäläinen 19.9.-21.10.2014

Sofiankatu

Porttikonki

Kp 4,83

Alapiha

Kaupungintalon ruokala

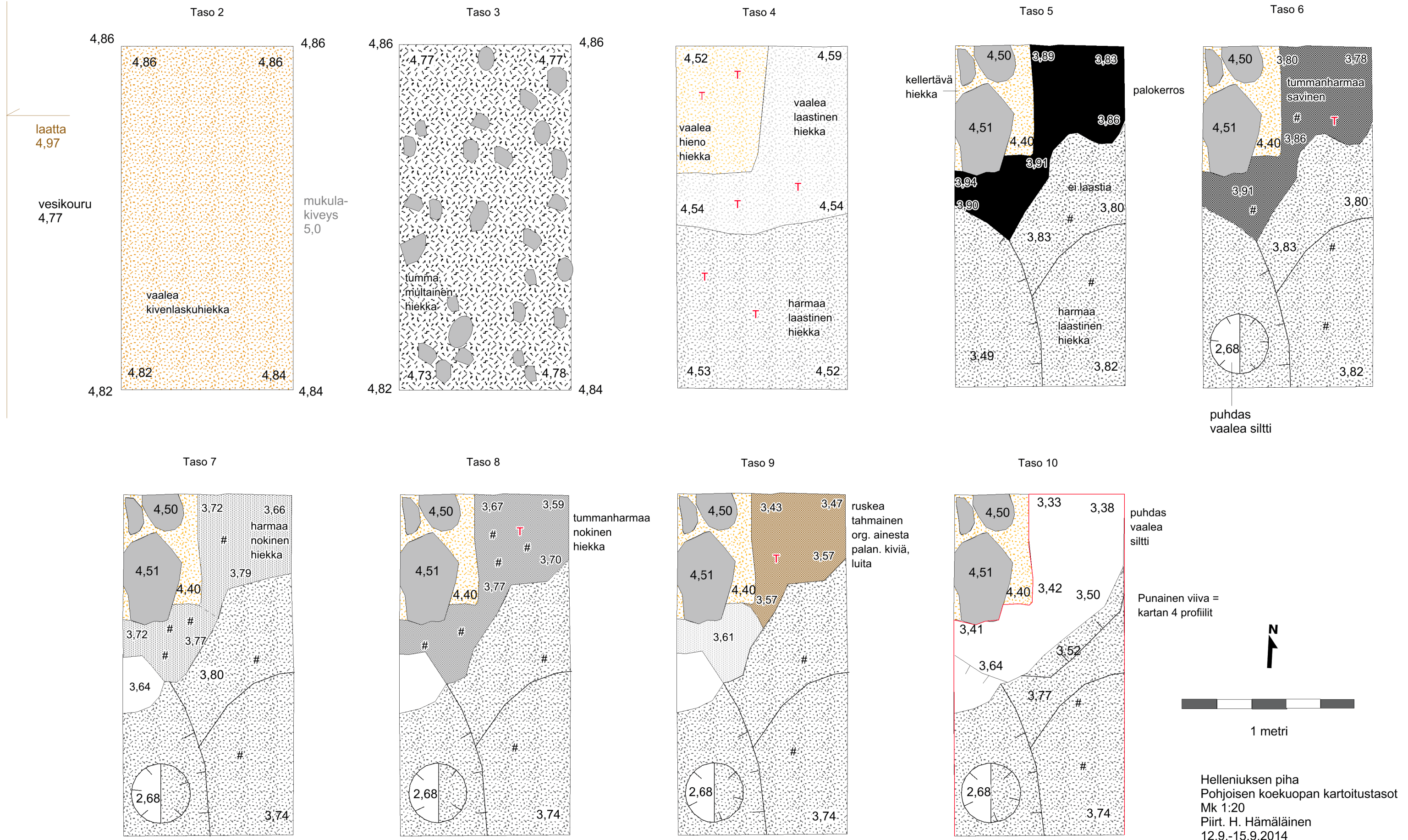
- Kivi
- Tiilirakenne
- Syvämmälle kaivetut alueet
- Syvämmälle kaivetut, ei mitatut alueet
- Vanhempi mukulakiveys
- Pohjoinen ja eteläinen koekuoppa
- Betonia
- Maanalaisen autotallin katto
- Koepisto
- Kaivoja varten tehty kaivanto 22.9.
- Pohjoinen laajennusosa
- Itäinen laajennusosa
- Hirsi
- Havaintopiste
- Korkeuskiintopiste
- Pintakaavitun tai syvämmäksi kaivetun alueen alin korkeus 3,30

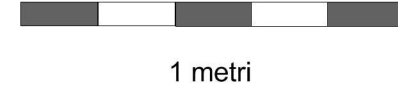
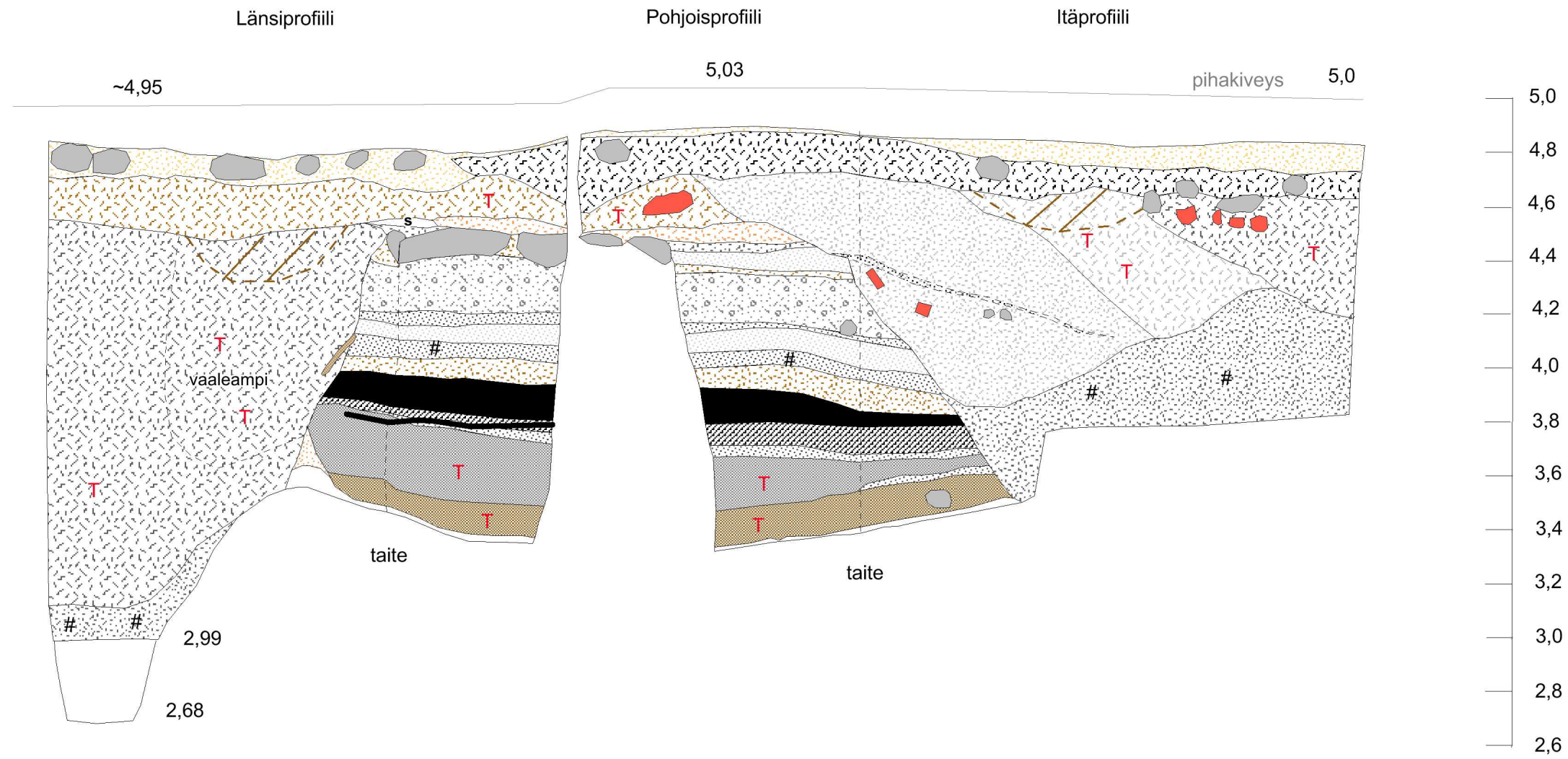
Helleniuksen piha
 Yleiskartta kaivetuista alueista, havaintopisteistä
 sekä rakenteista
 Mk 1:100
 H. Hämäläinen 19.9.-21.10.2014

Kaupungintalon ruokala

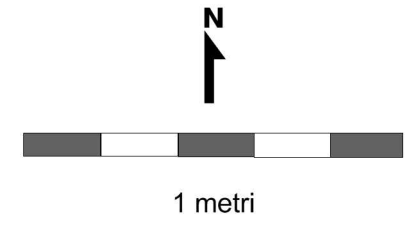
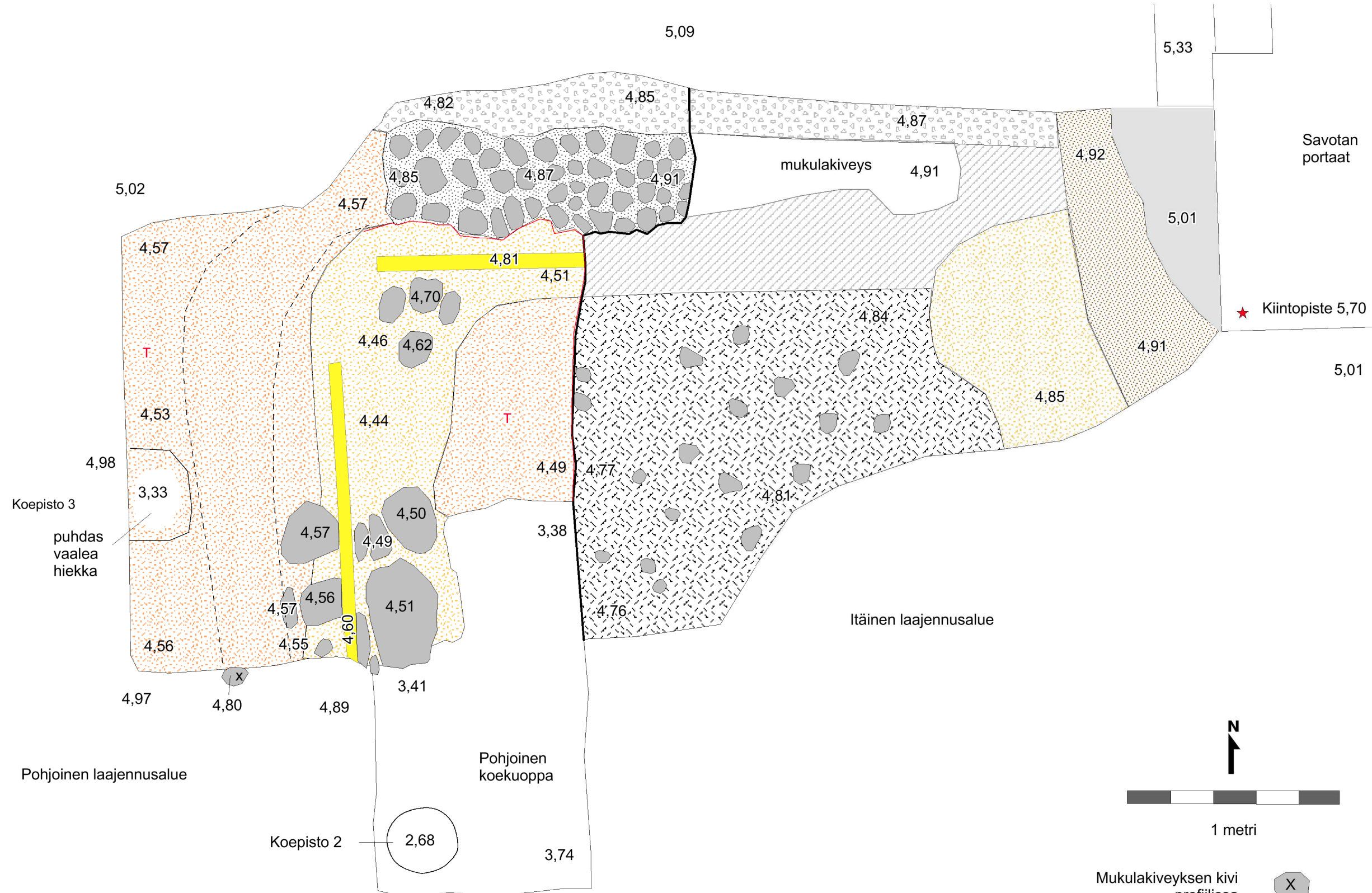
Kartta 3

Helleniuksen piha
 Pohjoisen koekuopan
 itä-, pohjois- ja länsiprofiilit
 Mk 1:20
 H. Hämäläinen 15.9.2014

Ruskeaa hiekkaa sisält. kuopanne		Vaaleanharmaa hiekka		Siltti	S	Hiiltä	#	Tiiltä	T
Tummanharmaa hiekka, kiviä, tiiltä ylä- ja alareunassa ruskeaa hiekkaa		Vaaleanruskea pilkullinen hiekka		Ruskea läikikäs hiekka, hiiltä		Ruskea hiekka, tiiltä		Kivi	
Mustanruskea, tahmainen, org. ainesta, luita, tiiltä, nokea, palaneita kiviä		Harmaa hieno hiekka		Nokinen hiekkaraita		Vaalea pilkullinen hiekka, yläpuoli laastisempi		Tiili	
Tummanharmaa savinen hiekka		Ruskea hiekka		Harmaa hiekka		Vaalea hiekka, laastia, tiiltä		Kivenlaskuhiekka	
Puhdas vaalea hiekka		Palokerros/nokiraita		Oranssinruskea hiekka		Harmaa hiekka, purkujäte laastia, tiiltä		Multainen hiekka, sis. aiemman pihatason mukulakiviä	

Mukulakiveyksen kivi profiilissa

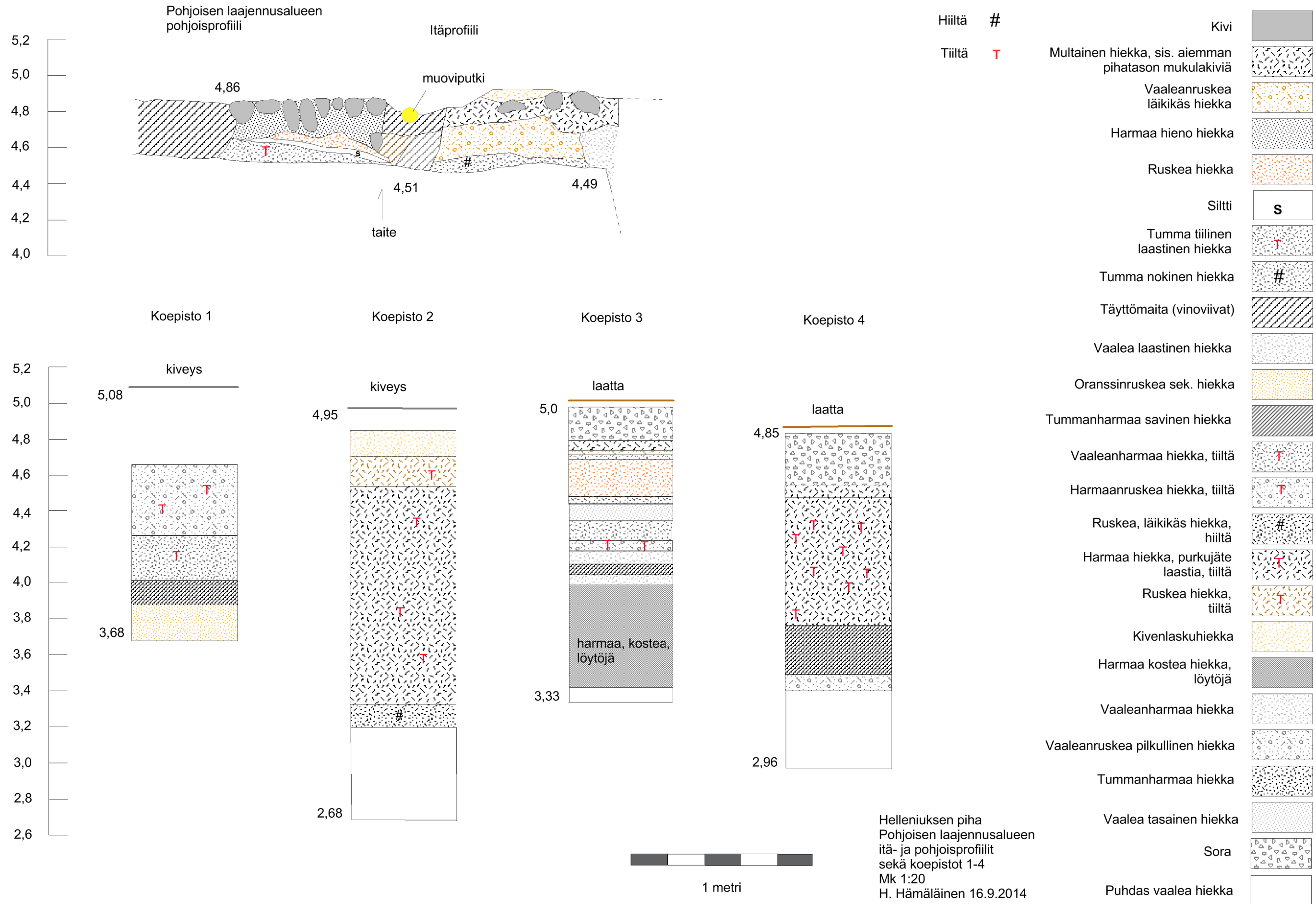
	Kivi
	Portaan betoniperustus
	Ruskea hiekka, tiiltä, pieniä kiviä
	Vaaleankeltainen hiekka

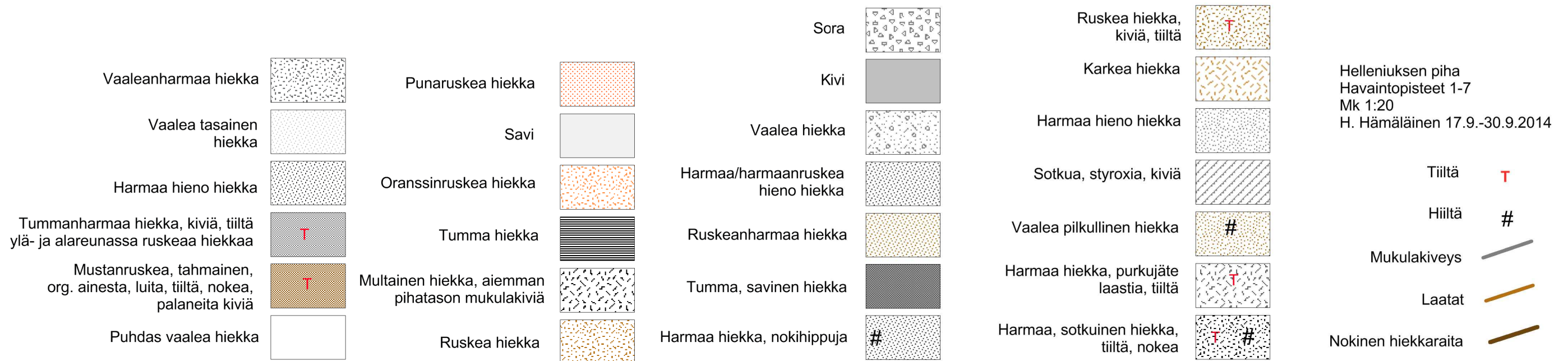
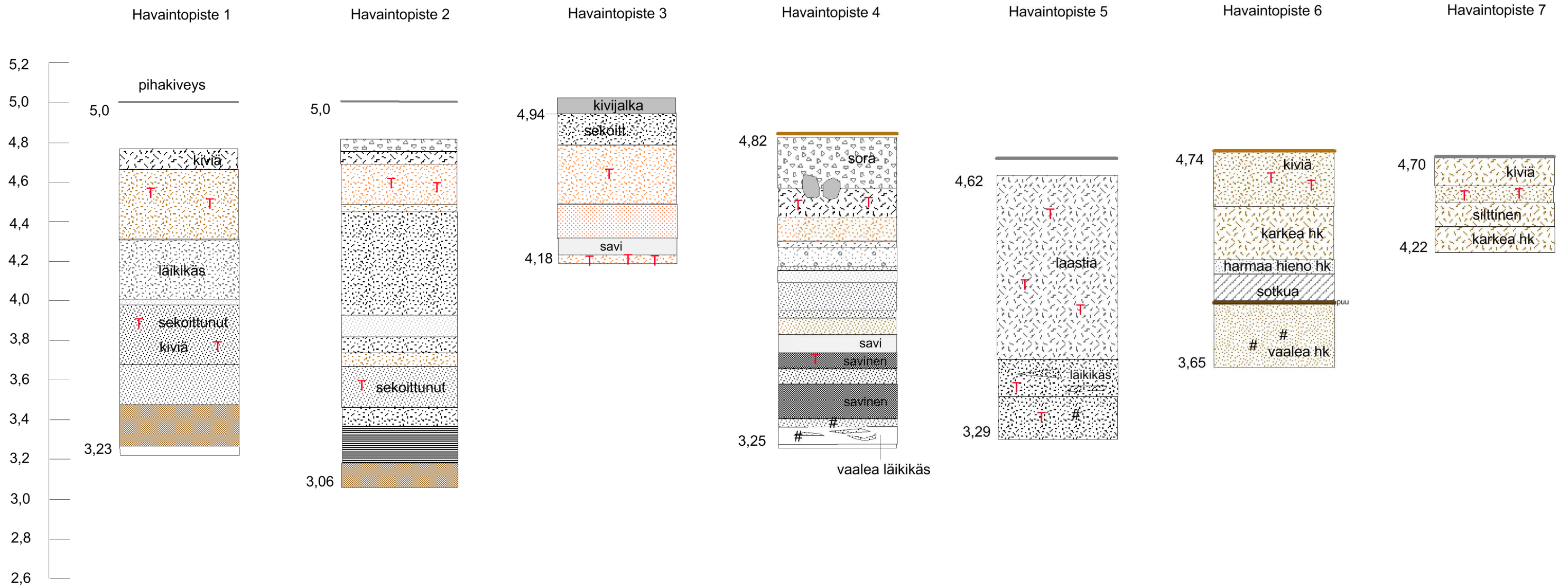
	Putken tuhoama alue
	Tumma multainen hiekka, mukulakiviä
	Sora
	Tummanruskea savinen hiekka

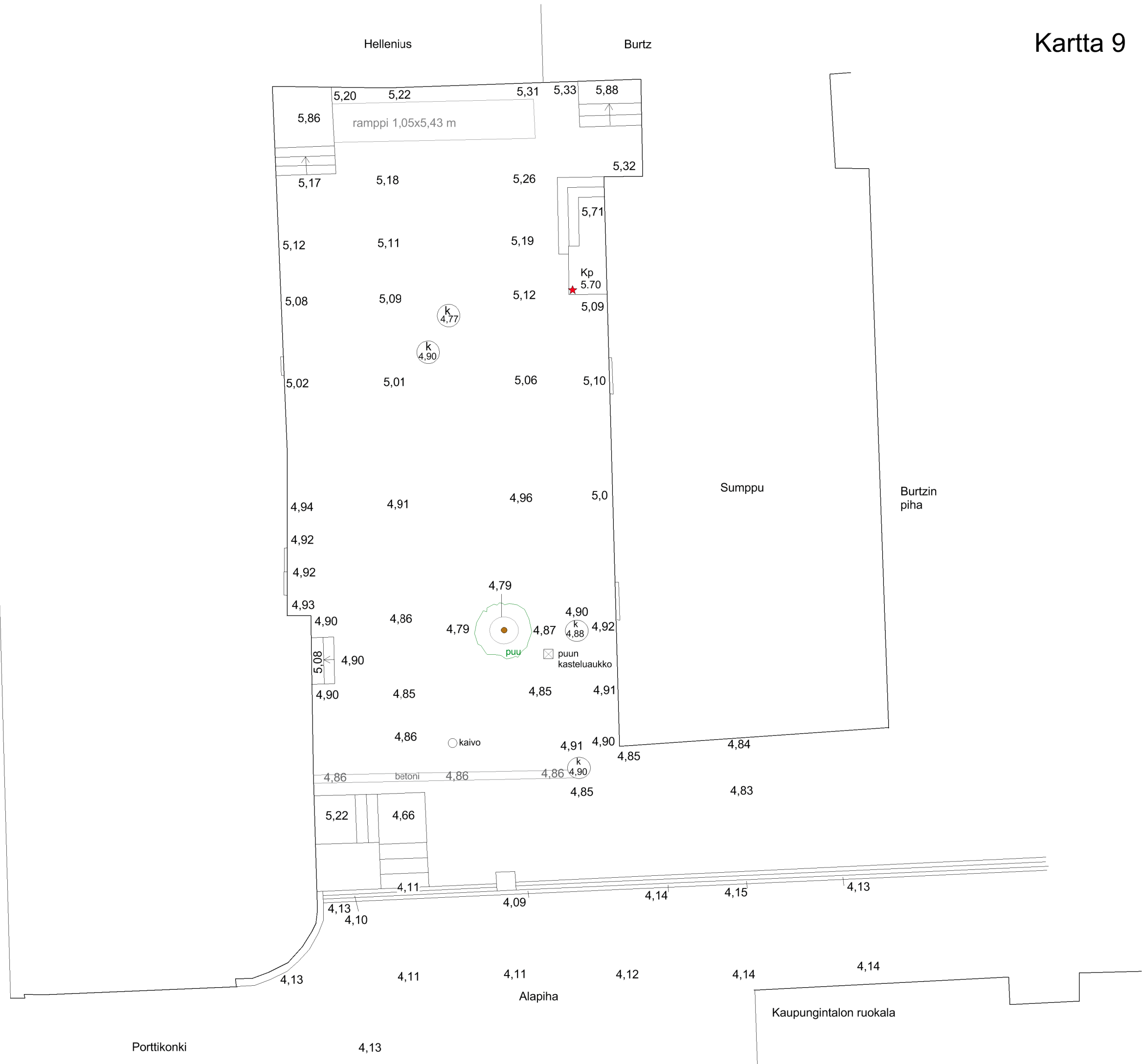
	Hajanaista mukulakiveystä
	Ruskea hiekka, tiilenmuruja
	Vaaleanruskea hiekka, tiilenmuruja, laastia

	Pohjoisen laajennusalueen itä- ja pohjoisprofiili ks. kartta 6
	Muoviputket
	Puhdas hiekka koepiston 3 pohjalla

Helleniuksen piha
 Pohjoinen laajennusalue ja itäinen laajennusalue
 Mk 1:20
 Piirt. H. Hämäläinen
 16.9.-17.9.2014

Helleniuksen piha
Uusi piha
Mk 1:100
digit. H. Hämäläinen 2014

Porttikonki

4,13

Alapiha

Kaupungintalon ruokala

KUVALUETTELO

KUVALUETTELO

Digitaalikuvat HKM Helsinki, Hellenius 2014:1-143

Markku Heikkinen: kuvat 1-10, 13-18, 21-29, 31-32, 52-57, 59-63, 66-76, 82-88, 90-94 ja 105-143

Heini Hämäläinen: kuvat 11-12, 19-20, 32-51,58, 64-65, 77-81, 89 ja 95-104

Ala-numero	Aihe	Kuvaus-suunta	Päivä-määrä	Ku-vaaja
1	Helleniuksen piha ennen korjaustöitä kuvattuna Sofiankadulle johtavan porttikäytävän kohdalta. Edessä on korttelin läpi menevä graniittilaatoitettu kulkuväylä (alapiha). Vasemmalla on Helleniuksen pihan eteläosa, kuvan keskellä Sumpu ja taustalla Burtzin piha. Helleniuksen pihaan työmaa-alueen eteläraja meni Sumpun lounaisnurkasta kohti kameraan alapihan reunalla olevalle viemärikaivolle ja sitten suoraan länteen. Kuvaussuunta NE. 26.8.2014.	NE	26.8.2014	MH
2	Edellinen kohta kuvattuna vastakkaisesta suunnasta. Kuvaussuunta W. 26.8.2014.	W	26.8.2014	MH
3	Helleniuksen piha ennen korjaustöitä. Lähes kaikki kuvassa näkyvät pihan pintarakenteet ja kalusteet poistettiin kuten myös kuvan puu.	N	26.8.2014	MH
4	Pihan lounaisosan portaat, kulkuluiska, valaisinrivi ja avonainen sadevesikouru. Valkoiseen Helleniuksen sivurakennukseen johtaa kaksi portaikkoa ja sisäänkäyntiä. Kapeamman keltaisen rakennuksen eteläpäässä on sisäänkäynti Helleniuksen länsisiiven kellariin. Pihan eri portaita ei purettu. Pihan eri portaita ei purettu.	NW	26.8.2014	MH
5	Pihan kaakkoiskulmassa, pihan itäpuoleisen rakennuksen Sumpun lounaisnurkan edessä, oli jätevesikaivo jyrkässä mukulakivirinteessä.	E	26.8.2014	MH
6	Pihan keski- ja pohjoisosassa. Pihan länsisivulla oli rakennuksen vieressä kapeasti nupukivet ennen laattakiviä ja itäisivulla mukulakivet. Niiden välissä N-S – suunnassa oli avonainen sadevesikouru. Pihan luoteiskulmassa oli Helleniuksen johtava porras ja nostotaso ja koillisnurkassa itäpuoliseen Sumpuun johtava porras. Pihan pohjoisosan keskellä oli pystylaudoitettu jätelaatikoiden suojarakenne.	N	26.8.2014	MH
7	Pihan pohjoisosassa oli mukulakiveys, jonka keskellä oli metalliritilöiden alla kaareva sadevesikouru. Pihan koillisikulman Sumpun portaille johti laatoitettu reitti, jonka eteläpuolella oli jätelaatikot. Kuvan vasemmassa alakulmassa on nostotason kaiteet.	E	26.8.2014	MH
8	Piha kuvattuna pihan luoteiskulmasta käsin. Pihan pohjoisosan laattakivet olivat erivärisiä kuin eteläisemmät laattakivet.	SSE	26.8.2014	MH
9	Pihan keski- ja eteläosa.	SSW	26.8.2014	MH

10	Helleniuksen pihan itäpuolisen rakennuksen, Sumpun, eteläpuolinen mukulakivetty rinne, joka ei vielä kuulunut tämän työvaiheen muutettavaan alueeseen. Taustalla näkyy Helleniuksen pihan eteläosan portaat ja kulkuluiska.	W	26.8.2014	MH
11	Pihan pohjoisosasta on poistettu etupäässä mukulakivet, laattakivet ja betoniset sadevesikourut ja jonkin verran mukulakivien alapuolista hiekkaa. Edessä näkyy laattakivikäytävän alitse mennyt sadevesiviemäriputki.	NE	12.9.2014	HH
12	Edellinen tilanne. Portaiden vieressä näkyy betoninen rakenne, joka oli nostotason perustukset.	NW	12.9.2014	HH
13	Pihan koilliskulmassa yhtenäisen hiekkakerroksen alta tuli esiin paksu asfalttikerros, jota piikataan kuvassa rikki.	NE	15.9.2014	MH
14	Asfalttikerroksen alapuolinen sekoittunut hiekkakerros, jossa oli tiiliä ym. rakennusjätettä ja uutta esineistöä.	N	15.9.2014	MH
15	Sumpun luoteiskulman edusta. Hiekkakerroksen alta on paljastunut tiili- ja kivirakenne, joka kuului Sumpun aikaisempaan kellarirappuseen. Kuvanottohetkellä useampi tiilikkerros on jo poistettu tiilirakenteen yläosasta.	E	15.9.2014	MH
16	Sumpun luoteiskulman edusta. Rakenteita on kaivettu enemmän esiin. Edessä näkyy edellisen kuvan tiilirakenne ja sen oikealla puolella taaempaan Sumpun itäseinän linjalla isoja kiviä. Edellisessä kuvassa näkyvä iso kivi on poistettu.	S	15.9.2014	MH
17	Pihan pohjoisosaa edellisen kohdan länsipuolella Helleniuksen ja Burtzin rakennusten eteläseinän luona kaivetaan koneellisesti. Siellä oli ylempänä uudempi hiekkakerros ja alempana sekoittunutta hiekkaa ja rakennusjätettä.	NW	15.9.2014	MH
18	Pihan pohjoisosa. Edustalla näkyy porraskaiteen takana rikottua tasonostimen betoniperustaa ja keskellä uudehkoa hiekkakerrosta. Taustalla on alempana sekoittunut hiekkakerros rakennusjätteineen.	E	15.9.2014	MH
19	Pihan koilliskulman syvemmäksi kaivetulle alueelle tehtiin koepisto 1 kerrospaksuuksien selvittämiseksi. Kuvan oikeassa kulmassa näkyy GEO-pisteen kansi.	E	18.9.2014	HH
20	Koepisto 1:n itäseinä, jossa näkyi erilaisia hiekkakerroksia. Luonnollista hiekkakerrosta ei tavoitettu.	E	18.9.2014	HH
21	Luoteisnurkan portaikon edusta käytävän laattakivien ja niiden melko paksun laskusorakerroksen poiston jälkeen. Seinän vierustalla oli kapea kaista nupupihakiveystä.	N	19.9.2014	MH
22	Edellinen kohta. Todennäköisesti melko uusi sekoittunut hiekkakerros rakennusjätteineen vahvistui syvemmälle kaivettaessa. Taustalla pihan pohjoisosassa pihan pohjarakenteiden takia kaivettu syvyys on tavoitettu. Alimmaksi on laitettu kangas, jonka päälle laitetaan soraa.	N	19.9.2014	MH

23	Edellinen kohta. Pihan rakennekerrosten tarvitsema syvyys on tavoitettu pian edellisen kuvanoton jälkeen. Pohjalla on edelleen sekoittunutta punertavaa hiekkaa rakennusjätteineen.	N	19.9.2014	MH
24	Pihan koilliskulmasta kaivettiin matala kaivanto sadevesiviemäriputkea varten kohti uusia sadevesikaivoja.	NE	19.9.2014	MH
25	Sadevesiviemäriputki ja rännikaivo on asennettu kaivannon itäpäähän.	E	19.9.2014	MH
26	Sadevesiviemäriputken kaivanto GEO-pisteen luona. Profiilissa ylempänä on vielä melko uutta yhtenäistä täyttöhiekkakerrosta. Pihan pinta on sijainnut Geopisteen kannen tasolla.	N	19.9.2014	MH
27	Sadevesiviemäriputkea asennetaan edellisen kohdan lounaispuolelle.	SW	19.9.2014	MH
28	Pihan pohjoisosaan on laitettu pohjakangas ja soraa. Koilliskulmassa ollaan valmistelemassa avonaisen ikkunan eteen tulevan oviaukon portaikon pohjabetonointia.	NE	22.9.2014	MH
29	Koilliskulman portaikon pohjan betonointi kuivumassa.	E	3.10.2014	MH
30	Pihan itäpuolella sijaitsevaan Sumppuun johtaneelta laattapäällysteiseltä käytävältä ja jäteastioiden kohdalta on poistettu laattakivet.	W	12.9.2014	HH
31	Edellinen kohta. Pihan rakennekerrosten tarvitsema syvyys on melkein tavoitettu. Edessä pohjalla on sekoittunutta hiekkaa rakennusjätteineen ja tummine kerroksineen. Taaempana on yhä laattakerroksen alapuolista uudempaa soraa ja sekoittunutta hiekkaa.	W	19.9.2014	MH
32	Edellinen tilanne. Sumpun koilliskulman portaikon edustalla oli tummempaa maata, joka erosi etualan ilmeisesti melko uudesta rakennusjätekerroksesta.	E	19.9.2014	MH
33	Pihan keskiosaan tulevien sadevesikaivojen kohdalle tehtiin kuvan keskelle pohjoinen koekuoppa (kartoitustaso 2). Sen länsireuna meni jo kuvassa poistettujen laattakivien itäreunan kohdalla. Sen länsiosassa meni avonaisen sadevesikourun linja (näkyvissä kuvassa taaempana kivien alla) ja valotolppien kaapeli.	SE	12.9.2014	HH
34	Pohjoisen koekuopan kohta on merkitty piikein mukulakiveyksen sekoittuneeseen vaaleaan laskuhiekkakerrokseen (kartoitustaso 2).	SE	12.9.2014	HH
35	Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta mukulakiveyksen vaalean laskuhiekkakerroksen poiston jälkeen. Kaivausaluetta on siirretty puoli metriä idemmäksi pois vesikourun kohdalta ja kaapelin linjalta (kartoitustaso 3).	SE	12.9.2014	HH
36	Mukulakivien vaalean laskuhiekan alta paljastui todennäköisesti 1980-luvun rakennustöistä johtuva tummempi sekoittunut hiekkakerros, jossa oli vanhemman mukulakiveyksen irtokiviä (kartoitustaso 3). Mitan oikealla puolella on sijainnut vesikouru.	S	12.9.2014	HH
37	Edellinen tilanne. Taustalla näkyy sadevesikourun laattakivien alitse putkena menevä osuus.	N	12.9.2014	HH

38	Yleiskuva syvemmälle kaivetusta pohjoisesta koekuopasta ja ympäristöstä kun tumma hiekkakerros irtokivineen on poistettu (kartoitustaso 4).	SE	12.9.2014	HH
39	Pohjoisen koekuopan pohjoispuoliskon koillisnurkassa oli vaalea täyttöhiekkakerros. Kuopan luoteisnurkassa oli siitä eroava sekoittuneempi kerros (tiiliä, tummaa maata), jonka alta tuli laakakiviä. Kuopan eteläpuoliskossa oli sekoittunut, mutta yhtenäinen täyttökerros, joka oli edellistä kerrosta nuorempi kerros (kartoitustaso 4).	E	12.9.2014	HH
40	Pohjoisen koekuopan pohjoisprofiili. Ylimpänä on vielä vähän puretun mukulakiveyksen vaaleata laskuhiekkaa ja sen alla tumma, todennäköisesti 1980-luvun, sekoittunut kerros. Mm. mittatikun vasemmalla puolella on styroksia sadevesikourun ja kaapelilinjan itäpuolella. Kaapeliputki meni aivan koekuopan länsiseinän takana. Kerros oli myös viimeisen pihakiveyksen jäännökset ennen pihan asfaltointia.	N	12.9.2014	HH
41	Pohjoisen koekuopan pohjoispuolisko kaivettuna alaosan tummaan palokerrokseen saakka (kartoitustaso 5). Pohjoispuoliskon kohdalla oli useita kapeita hiekkakerroksia, jotka katkesivat etäpuoliskon uudempien täyttökerrosten takia. Luoteisnurkassa oli muutamia vanhempia laakakiviä, joiden alta ei kaivettu. Tumman palokerroksen alapuoliset kerrokset kaivettiin kerroskaivauksena.	N	12.9.2014	HH
42	Edellinen tilanne. Koekuopan koilliskulmassa tumman palokerroksen pinnalla oli ohut laastimainen kerros.	NNE	12.9.2014	HH
43	Edellinen tilanne. Pohjoisen koekuopan etelä- ja länsiprofiilit. Lounaiskulmassa on yritetty kaivaa kerroskaivauksena esiin luonnollista maata sitä vielä tavoittamatta. Länsiprofiilissa on erotettavissa mukulakiveyksen vaalean laskuhiekan ja todennäköisesti 1980-luvun sekoittuneen tumman hiekan alta 3-4 erilaista täyttökerrosta.	SW	12.9.2014	HH
44	Edellinen tilanne. Koekuopan länsi ja pohjoisprofiilit.	NW	12.9.2014	HH
45	Lähikuva länsiseinän keskiosasta, jossa uudemmat täyttökerrokset leikkaavat vanhemmat ohuet hiekkakerrokset. Myös laakakivien päällä ollut hiekkakerros leikkautuu ennen koko kuopan alueella olleita vaalea ja tummaa hiekkakerrosta.	W	12.9.2014	HH
46	Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta.	N	12.9.2014	HH
47	Lähikuva pohjoisen koekuopan pohjoisosasta.	N	12.9.2014	HH
48	Lähikuva koekuopan pohjoisprofiilista. Ylimpänä on vähän mukulakiveyksen vaaleaa laskuhiekkakerrosta. Sen alla on vanhempaa todennäköisesti 1980-luvun rakennustöissä sekoittunutta tummaa hiekkaa ja silloin rikottua vanhaa mukulakiveystä. Sen alla on vaalea hiekkakerros, joka näkyy tasossa kuvissa 37-38 ja itäprofiilissa. Kerros painuu syvemmälle itäprofiilissa ja	NNW	12.9.2014	HH

	katkaisee kuvassa näkyvät alapuolella olevat erilaiset vanhemmat ohuet hiekkakerrokset. Alimpana on paksu tumma palokerros, jonka alla oli vielä useita tummia ja harmaita kerroksia.			
49	Pohjoisen koekuopan itäprofiili. Pohjoisprofiilin vanhoja ohuita kerroksia näkyy vain aivan itäprofiilin pohjoisimmassa osassa. Niiden eteläpuolella on kerrosten läpi kaivettujen niitä nuorempien kuoppien/kaivantojen täyttökerroksia. Pohjoisimpana on vaaleampi laastinen täyttöhiekkakerros, joka esiintyy myös pohjoisprofiilissa. Sen eteläpuolella yläpuolella latan vasemmalla puolella on sitä nuorempi vaaleampi karkeampi tiilimurskaa ym. sisältävä kerros. Sen yläpuolella on pieni tummempi ojamainen kerros, jolle oli vastine länsiprofiilissa. Itäprofiilin eteläosassa ja eteläprofiilissa ja myös länsiprofiilin eteläosassa on vaaleampaa karkeaa tiilimurskaa ym kerrosta nuorempi harmaa karkea täyttökerros (tiiliä, laastia). Kaikkien edellisten alla itäprofiilissa on edellisiä vanhempi ruskea läikikäs hiilipitoinen täytekerros, joka jatkuu koekuopan pohjalla sitä vanhemman tumman palokerroksen eteläpuolella. Sen pohjoisreuna on laastittomampi ja yhtenäisempi kuin muu osa. Kyseinen kerros on myös kaivettu tumman palokerroksen läpi.	E	12.9.2014	HH
50	Edellinen tilanne. Pohjoisen koekuopan pohja. Kuvan alaosassa näkyy vanha tumma palokerros, jonka eteläpuolella on sen läpi kaivetun kuopan/kaivannon nuorempaa täyttöhiekkakerrosta.	S	12.9.2014	HH
51	Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta.	NW	12.9.2014	HH
52	Pohjoisen koekuopan lounaisnurkkaan on tehty koepisto 2.	W	15.9.2014	MH
53	Koepisto 2:n pohjoisreunassa näkyy kapea luonnollisen vaalean hiekan alue, joka tavoitettiin myös pohjalla. Koepiston muilla seinillä on erilaisia täyttömaita.	W	15.9.2014	MH
54	Pohjoisen koekuopan pohja kuvattuna päältä kun pohjoisosan tumma palokerros on poistettu (kartoitustaso 6). Esillä on tummanharmaa savinen kerros.	E	15.9.2014	MH
55	Edellisen kuvan tummanharmaa sekoittunut maa on poistettu ja harmaa nokinen kerros on saatu esiin (kartoitustaso 7).	S	15.9.2014	MH
56	Edellisen kuvan harmaa nokinen maa on poistettu ja uusi tummanharmaa nokinen hiekkakerros on tullut esiin (kartoitustaso 8).	S	15.9.2014	MH
57	Edellisen kuvan tummaharmaa nokinen kerros on poistettu ja esillä on tummanruskea tahmainen hiekka ja orgaanista ainesta (puujätettä, eläinten luita, palaneita kiviä, tiilenpaloja) sisältävä kerros (kartoitustaso 9).	S	15.9.2014	MH
58	Edellisen kuvan harmaa kerros on poistettu ja luonnollinen vaalea hiekka on saatu esiin (kartoitustaso 10).	NE	15.9.2014	HH

59	Pohjoisen koekuopan koillisnurkka kun kohta on kaivettu puhtaaseen hiekkaan saakka.	NE	15.9.2014	MH
60	Koekuopan pohjoisosa.	N	15.9.2014	MH
61	Lähikuva koekuopan pohjoisprofiilista.	N	15.9.2014	MH
62	Lähikuva koekuopan koillisosasta.	N	15.9.2014	MH
63	Lähikuva koekuopan luoteisosasta.	NW	15.9.2014	MH
64	Koekuopan pohjoisosa pohjaan kaivettuna. Kuva päältä,	E	15.9.2014	HH
65	Edellinen tilanne.	S	15.9.2014	HH
66	Pohjoisen koekuopan pohjoispuolista laajennusosaa kaivetaan auki koneellisesti. Keltaiset sähkökaapeleiden suojaputket ja kaapeli on vesikourun vieressä kulkeneen valaistuksen sähköistystä. Niiden kohdalla maaperä on tummaa sekoittunutta hiekkaa. Sen länsipuolella oli säilynyt joitakin vanhemman mukulakiveyksen kiviä paikoillaan. Kuvan vasemmassa alareunassa näkyy pohjoisen koekuopan luoteisnurkan	NW	16.9.2014	MH
67	Pohjoinen laajennusosa. Oikeanpuoleisen keltaisen sähkökaapelin suojaputken takana näkyy pihan vanhempaa säilynyttä mukulakiveystä. Sen vasemmalla puolella profiilissa olevassa tummassa kohdassa on ollut valotolppa. Vasemmanpuoleisen kaapelin suojaputken länsipuolella havaittiin kaivettaessa kapealti vanhempaa pihakiveystä. Edessä näkyy pohjoinen koekuoppa ja sen laakakivet.	N	16.9.2014	MH
68	Edellinen tilanne. Pohjoisen koekuopan laakakivialue jatkui uudelle alueelle. Kivien päällä oli välittömästi valotolppien kaapeli. Vanha pihakiveys sijaitsee kyseistä kiveystä korkeammalla.	E	16.9.2014	MH
69	Edellinen tilanne. Vanhempaa pihakiveystä oli säilynyt vain kapealla kaistaleella. Eteläpuolella sitä rajasi kaapelikaivanto ja pohjoispuolella Sumpun portaille johtavan käytäväkiveyksen pohjasorat.	W	16.9.2014	MH
70	Lähikuva vanhemman pihakiveyksen jäännöksestä.	W	16.9.2014	MH
71	Pohjoisen laajennusosan itäprofiili. Kuvan oikeassa reunassa olevan pohjoisen koekuopan reunalla näkyy kuinka kerrosten läpi on kaivettu. Kuvan oikeassa reunassa vaalean hiekan päällä sijaitseva tumma maa kivineen ovat 1980-rakennusvaiheen sekoittunutta kerrosta ja viimeisen pihakiveyksen jäännöksiä ennen asfaltointia.	E	16.9.2014	MH
72	Pohjoisen laajennusosan pohjoisprofiili vanhemman pihakiveyksen kohdalla. Latan vasemmalla puolella tummassa maassa on ollut valotolpan paikka.	N	16.9.2014	MH
73	Pohjoisen laajennusosan länsiprofiili ja koepisto 3 sijainti.	W	16.9.2014	MH
74	Koepisto 3.	W	16.9.2014	MH

75	Koepisto 3. Pohjalla on luonnollinen vaalea hiekka.	W	16.9.2014	MH
76	Pohjoinen koekuoppa ja pohjoinen laajennusosa.	N	16.9.2014	MH
77	Itäinen laajennusosa. Pihakiveyksen levinneisyyden selvittämiseksi avattiin sen itä- ja kaakkoispuolelta aluetta kiveykseen tai sen jäännöksiin saakka.	N	17.9.2014	HH
78	Edellinen tilanne. Koekuopan itäprofiilin täyttömäiden pohjoisraja erottuu selvästi.	E	17.9.2014	HH
79	Pohjoisen laajennusosan ja osa pohjoisen koekuopan itäprofiili.	E	17.9.2014	HH
80	Itäinen laajennusosa.	SE	17.9.2014	HH
81	Edellinen tilanne. Pihakiveystä oli säilynyt ehjänä vain hiukan itään päin. Suurin osa kivistä kuului hajonneeseen kiveykseen.	W	17.9.2014	HH
82	Kahta sadevesikaivoa varten kaivettu kuoppa pohjoisen koekuopan ja pohjoisen laajennusosan kohdalla. Havaintopiste 2 sijaitsee latan kohdalla koilliskulmassa ja havaintopiste 1 vastakkaisessa luoteisnurkassa. Kuopan pohjalla on luonnollinen hiekka. Latan vasemmalla puolella näkyy pohjoisen laajennusosan säilyneen pihakiveyksen alla ollut laastikerros (vrt kuva 72).	NE	22.9.2014	MH
83	Edellinen tilanne. Latta on havaintopiste 1 kohdalla. Kuopan lounaisnurkassa puhdas hiekka nousee voimakkaasti. Koepisto 3 on sijainnut kuopan lounaisnurkan kohdalla.	W	22.9.2014	MH
84	Edellisen kuopan koillisnurkka, havaintopiste 2, lisäpuhdistamisen ja syventämisen jälkeen..	E	22.9.2014	MH
85	Sadevesikaivot ja -viemäriputki on asennettu.	S	22.9.2014	MH
86	Oikealla näkyvät sadevesikaivot. Soran ja kankaan alla olevat styroksilevyt laitettiin vain sadevesiviemäriputken kohdalla. Pihan pohjoisosaan on laitettu sorat.	NE	22.9.2014	MH
87	Pihan länsireunaan sähkökaapeleiden suojaputkien takia kaivettu syvämpi ura. Havaintopiste 3 sijaitsi myöhemmin etumaisen ikkunan kohdalla.	S	22.9.2014	MH
88	Lähikuva edellisestä kaivannosta. Havaintopiste 3.	W	22.9.2014	MH
89	Pihan pohjois- ja itäsivulta on mukulakivet poistettu.	NE	12.9.2014	HH
90	Pihan itäsivulta on poistettu mukulakivet. Kuvan oikeassa alanurkassa on jätevesikaivo ja taaempaan rasvanerotuskaivo. Kuvan keskellä edessä on poistetun puun kohta.	N	15.9.2014	MH
91	Edellinen tilanne. Oikealla kaivetaan pohjoista koekuoppaa.	SSW	15.9.2014	MH
92	Pihan itäsivu rasvanerotuskaivon pohjoispuolella. Sumpun seinän juurella oli seinää vasten 30 korkeudelta ja 40 cm:n syvyydessä 75 cm leveydeltä plastiikka. Plastiikan takana seinässä oli tasainen betonisilote.	S	15.9.2014	MH

93	Lähikuva edellisestä.	S	15.9.2014	MH
94	Pohjoisen koekuopan lounaispuoli. Syvemmän kohdassa on sijainnut avonainen vesikouru.	N	16.9.2014	MH
95	Eteläinen koekuoppa. Pihan keskiosaan kaivettiin koneellisesti koekuoppa.	W	17.9.2014	HH
96	Eteläinen koekuoppa. Lounaisnurkassa sijaitsi havaintopiste 4 ja kaakkoisnurkassa havaintopiste 5.	SW	17.9.2014	HH
97	Eteläinen koekuoppa, etelä- ja länsiprofiilia. Vain koekuopan lounaisnurkassa oli säilynyt vanhoja ohuita hiekkakerroksia havaintopisteen 4 kohdalla. Muualla oli hiekkakerroksia rakennusjätekerroksineen.	W	17.9.2014	HH
98	Lähikuva eteläisen koekuopan lounaisnurkasta. Havaintopiste 4.	SSW	17.9.2014	HH
99	Yleiskuva eteläisestä koekuopasta ja sen eteläprofiilista. Havaintopiste 4 sijaitsee oikeassa nurkassa ja havaintopiste 5 vasemmassa nurkassa. Profiiliin alaosa on erilaista kuin paljon rakennusjätettä sisältävä yläosa ja muut profiilit.	S	17.9.2014	HH
100	Eteläisen koekuopan etelä- ja itäprofiilia. Havaintopiste 5.	E	17.9.2014	HH
101	. Eteläisen koekuopan pohja. Puhdasta hiekkaa on vain lounaisnurkassa.	E	17.9.2014	HH
102	Eteläisen koekuopan lounaisnurkkaan pohjalle tehtiin koepisto 4, jolla varmistettiin että kyseessä oli puhdas hiekka.	W	17.9.2014	HH
103	Lähikuva koepisto 4:n eteläprofiilista.	S	17.9.2014	HH
104	Pihan keskiosa. Eteläinen koekuoppa on vielä avoimena.	N	18.9.2014	HH
105	Sadevesikaivoista kaivettiin putkea varten pitkä ja aikaisempaa syvämpi ja leveämpi kaivanto, keskiliinjan kaivanto, N-S – suunnassa pihan eteläosaan. Kaivannon alaosassa näkyi vain rakennusjätettä. Ylempänä oli tummempaa hienompaa ainesta. Vanhemman pihakiveyksen irtokivikerrosta ei ollut alueella.	SW	24.9.2014	MH
106	Keskiliinjan kaivannon itäprofiilia pihan keskiosassa.	E	24.9.2014	MH
107	. Keskiliinjan kaivannosta tuli pihan entisen kulkuluiskan pohjoispään kohdalla isoja betonimöykkyjä ja iso kivi, joiden yläpuolella oli vähemmän rakennusjätettä sisältävä tummempi kerros. 1980-luvun rakentamiseen liittyvät betonit ja kivi olivat hienommassa hiekassa.	S	24.9.2014	MH
108	Keskiliinjan kaivanto pihan entisen kulkuluiskan alkuun saakka.	S	24.9.2014	MH
109	Keskiliinjan kaivantoon on asennettu sadevesiviemäriputki. Taustalla näkyy sadevesikaivot. Vasemmassa alanurkassa on pihan länsireunan sadevesiputken kaivanto ja viemäriputki.	N	24.9.2014	MH
110	Edelliseen kohtaan on asennettu kaapeleiden suojaputkia.	N	25.9.2014	MH
111	Edellinen tilanne.	NW	26.9.2014	MH

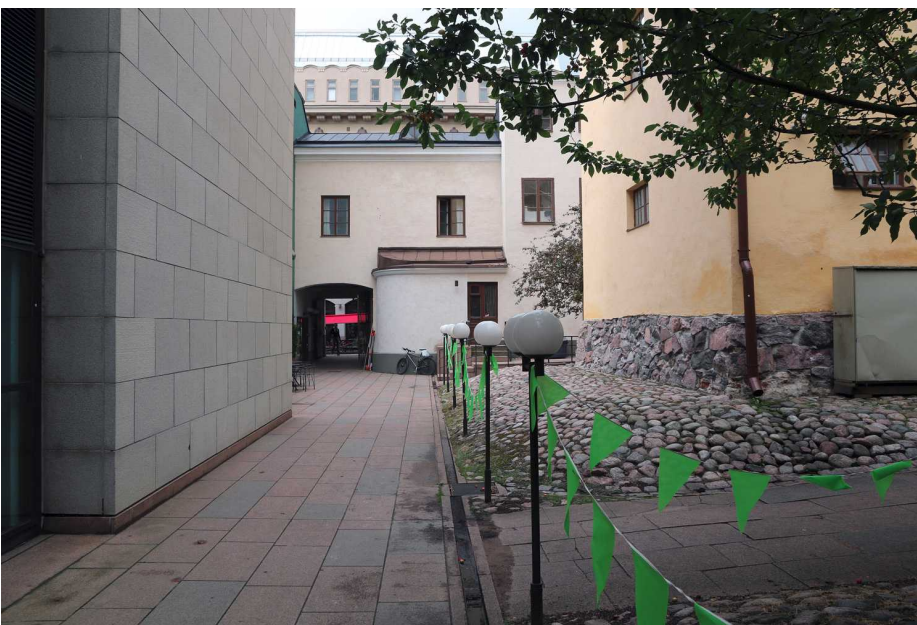
112	Tilapäinen "kaivo" pumppuineen.	W	25.9.2014	MH
113	Keskilinjän kaivanto entisen kulkuluiskan kohdalla pihan eteläosassa.	S	26.9.2014	MH
114	Lähikuva keskilinjän kaivannon länsiprofiilista, jossa oli vain hienompia täyttöhiekkoja. Havaintopiste 6.	SW	26.9.2014	MH
115	Keskilinjän sadevesiviemäriputki ja kaapelisuojat ulottuvat jo lähes pihan eteläreunaan saakka.	N	29.9.2014	MH
116	Pihan länsireunan sadevesiviemärikaivantoa kaivetaan hiekkaiseen rakennusjätekerrokseen.	NW	24.9.2014	MH
117	Edellinen tilanne	S	24.9.2014	MH
118	Edellinen tilanne. Syöksytorven rännikaivon kohta rakennuksen kulmassa.	SW	24.9.2014	MH
119	Edellinen tilanne. Edessä näkyy irrallinen metallinen kaasuputken katkelma. Kaasuputki on sijainnut karttojen perusteella huomattavasti pohjoisempana.	W	24.9.2014	MH
120	Länsireunan sadevesiputkikaivantoon on asennettu viemäriputki.	W	24.9.2014	MH
121	Pihan kaakkoisosan rasvanerotuskaivo.	W	16.9.2014	MH
122	Pihan kaakkoisosan jätevesikaivo.	W	3.10.2014	MH
123	Sisäkuva edellisestä. Uutta sadevesiviemäriputkea varten on tehty aukko kaivon seinään.	W	3.10.2014	MH
124	Pihan kaakkoiskulman sadevesiviemäriputken kaivanto uudehkoissa täyttömaissa. Kuvan vasemmassa alanurkassa on vanha jätevesikaivo.	W	26.9.2014	MH
125	Edellinen kohta. Havaintopiste 7.	E	26.9.2014	MH
126	Sadevesiputki on asennettu ja peitetty.	E	26.9.2014	MH
127	Sadevesiputkilinja on kaivettu uudelleen esiin ja laajennettu etelään päin muuttuneiden suunnitelmien takia.	E	2.10.2014	MH
128	Uusi sadevesiviemäriputkien järjestelmä, jossa vedet ohjataan vanhaan jätevesikaivoon. Alkuperäistä suunnitelmaa putkilinjojen viemistä eteläisen autotallin seinän läpi ei voitu toteuttaa teknisten ongelmien takia.	NE	3.10.2014	MH
129	Pihan kaakkoisosan tulevaa puuta varten on kaivettu suuri istutuskuoppa.	NNW	6.10.2014	MH
130	Puun istutuskuopan pohjois-, itä- ja eteläprofiilit. Kuopan pohjoispuoliskossa latan takana sijaitsevan rasvanerotuskaivon vasemmalla puolella on tummempaa hiekkaa ja rakennusjätettä. Tämä johtuu koska kohtaan oli kaivettu aiemmin rakennustöiden aikana puunistutuskuoppa, joka täytettiin myöhemmin. Rasvanerotuskaivon eteläpuolella on yhtenäistä vaaleanruskeaa täyttöhiekkaa liittyen eteläpuolisen maanalaisen tallin ja kaivojen rakentamiseen 1980-luvulla. Oikealla on jätevesikaivo.	E	8.10.2014	MH
131	Istutuskuopan etelä-, länsi- ja pohjoisprofiilit.	W	8.10.2014	MH
132	Istutuskuopan isompaa kivikerrosta, jonka päälle tuli vielä hienompaa soraa. Alapuolella oli kasvualustana multaa ja soraa.	N	13.10.2014	MH
133	Puun istutuskuoppa ennen pihan kiveämistä.	E	21.10.2014	MH
134	Pihan eteläosa kohdassa, johon tuli sähkökaivo.	N	17.10.2014	MH

135	Edellinen kohta. Kuvan alareunassa näkyy kaupungintalon alla olevan autotallin betoniseinä. Seinään on tehty kaksi reikää linjoja varten. Latan takana on veistetty hirsi, jonka alla oli toinen. Ne liittyvät alueen rakentamiseen 1980-luvulla.	N	21.10.2014	MH
136	Edellinen tilanne.	E	21.10.2014	MH
137	Edellinen tilanne.	S	21.10.2014	MH
138	Edellinen tilanne, lähikuva.	S	21.10.2014	MH
139	Piha on lähes kokonaan noppakivetty ja puu istutettu.	N	6.11.2014	MH
140	Pihan eteläreuna. Kiveämätön alue jäi vielä tehtäväksi seuraavassa työvaiheessa. Kohdalle tuli tilapäinen puinen kulkuluiska.	E	6.11.2014.	MH
141	Piha on kivetty kokonaan. Pihan koilliskulmassa on telineet katolle ravintola Savotan keittiön takia sinne tehtävien muutostöiden takia. Uusi metallirakenteinen kulkuluiska pihan pohjoisosaan on valmistunut kuten myös telineiden kohdalla oleva graniittinen portaikko. Burtzin seinään tulee uusi oviaukko ravintola Savottaan.	NE	20.11.2014	MH
142	Uusi pihakiveys loppui ennen länsiseinän eteläisintä oviaukkoa. Uusi kiveys on 20 cm korkeammalla kuin vanha laattakiveys portaiden pohjoispuolella.	SW	20.11.2014	MH
143	Tilapäinen puinen kulkuluiska alapihalta Helleniuksen pihalle.	S	20.11.2014	MH

KUVATAULUT

Kuva 1. Helleniuksen piha ennen korjaustöitä kuvattuna Sofiankadulle johtavan porttikäytävän kohdalta. Edessä on korttelin läpi menevä graniittilaatoitettu kulkuväylä (alapiha). Vasemmalla on Helleniuksen pihan eteläosa, kuvan keskellä Sumppu ja taustalla Burtzin piha. Helleniuksen pihaan työmaa-alueen eteläraja meni Sumpun lounaisnurkasta kohti kameraan alapihan reunalla olevalle viemärikaivolle ja sitten suoraan länteen. Kuvaussuunta NE. 26.8.2014.

Kuva 2. Edellinen kohta kuvattuna vastakkaisesta suunnasta. Kuvaussuunta W. 26.8.2014.

Kuva 3. Helleniuksen piha ennen korjaustöitä. Lähes kaikki kuvassa näkyvät pihan pintarakenteet ja kalusteet poistettiin kuten myös kuvan puu. Kuvaussuunta N. 26.8.2014.

Kuva 4. Pihan lounaisosan portaat, kulkuluiska, valaisinrivi ja avonainen sadevesikouru. Valkoiseen Helleniuksen sivurakennukseen johtaa kaksi portaikkoo ja sisäänkäyntiä. Kapeamman keltaisen rakennuksen eteläpäässä on sisäänkäynti Helleniuksen länsisiiven kellariin. Pihan eri portaita ei purettu. Kuvaussuunta NW. 26.8.2014.

Kuva 5. Pihan kaakkoiskulmassa, pihan itäpuoleisen rakennuksen Sumpun lounaisnurkan edessä, oli jätevesikaivo jyrkässä mukulakivirinteessä. Kuvaussuunta E. 26.8.2014.

Kuva 6. Pihan keski- ja pohjoisosaa. Pihan länsisivulla oli rakennuksen vieressä kapeasti nupukivet ennen laattakiviä ja itäisivulla mukulakivet. Niiden välissä N-S –suunnassa oli avonainen sadevesikouru. Pihan luoteiskulmassa oli Helleniukseen johtava porras ja nostotaso ja koillisnurkassa itäpuoliseen Sumppuun johtava porras. Pihan pohjoisosan keskellä oli pystylaudoitettu jätelaatikoiden suojarakenne. Kuvaussuunta N. 26.8.2014.

Kuva 7. Pihan pohjoisosassa oli mukulakiveys, jonka keskellä oli metalliritilöiden alla kaareva sadevesikouru. Pihan koilliskulman Sumpun portaille johti laatoitettu reitti, jonka eteläpuolella oli jätelaatikot. Kuvan vasemmassa alakulmassa on nostotason kaiteet. Kuvaussuunta E. 26.8.2014.

Kuva 8. Piha kuvattuna pihan luoteiskulmasta käsin. Pihan pohjoisosan laattakivet olivat erivärisiä kuin eteläisemmät laattakivet. Kuvaussuunta SSE. 26.8.2014.

Kuva 9. Pihan keski- ja eteläosa. Kuvaussuunta SSW. 26.8.2014.

Kuva 10. Helleniuksen pihan itäpuolisen rakennuksen, Sumpun, eteläpuolinen mukulakivetetty rinne, joka ei vielä kuulunut tämän työvaiheen muutettavaan alueeseen. Taustalla näkyy Helleniuksen pihan eteläosan portaat ja kulkuluiska. Kuvaussuunta W. 26.8.2014.

Kuva 11. Pihan pohjoisosasta on poistettu etupäässä mukulakivet, laattakivet ja betoniset sadevesikourut ja jonkin verran mukulakivien alapuolista hiekkaa. Edessä näkyy laattakivikäytävän alitse mennyt sadevesiviemäriputki. Kuvaussuunta NE. 12.9.2014.

Kuva 12. Edellinen tilanne. Portaiden vieressä näkyy betoninen rakenne, joka oli nostotason perustukset. Kuvaussuunta NW. 12.9.2014.

Kuva 13. Pihan koilliskulmassa yhtenäisen hiekkakerroksen alta tuli esiin paksu asfalttikerros, jota piikataan kuvassa rikki. Kuvaussuunta NE. 15.9.2014.

Kuva 14. Asfalttikerroksen alapuolinen sekoittunut hiekkakerros, jossa oli tiiliä ym. rakennusjätettä ja uutta esineistöä. Kuvaussuunta N. 15.9.2014.

Kuva 15. Sumpun luoteiskulman edusta. Hiekkakerroksen alta on paljastunut tiili- ja kivirakenne, joka kuului Sumpun aikaisempaan kellarirappuseen. Kuvanottohetkellä useampi tiilikkerros on jo poistettu tiilirakenteen yläosasta. Kuvaussuunta E. 15.9.2014.

Kuva 16. Sumpun luoteiskulman edusta. Rakenteita on kaivettu enemmän esiin. Edessä näkyy edellisen kuvan tiilirakenne ja sen oikealla puolella taaempana Sumpun itäseinän linjalla isoja kiviä. Edellisessä kuvassa näkyvä iso kivi on poistettu. Kuvaussuunta S. 15.9.2014.

Kuva 17. Pihan pohjoisosaa edellisen kohdan länsipuolella Helleniuksen ja Burtzin rakennusten eteläseinän luona kaivetaan koneellisesti. Siellä oli ylempänä uudempi hiekkakerros ja alempana sekoitettua hiekkaa ja rakennusjätettä. Kuvaussuunta NW. 15.9.

Kuva 18. Pihan pohjoisosassa. Edustalla näkyy porraskaiteen takana rikottua tasonostimen betoniperustaa ja keskellä uudehkoa hiekkakerrosta. Taustalla on alempana sekoittunut hiekkakerros rakennusjätteineen. Kuvaussuunta E. 15.9.2014.

Kuva 19. Pihan köylliskulman syvemmäksi kaivetulle alueelle tehtiin koepisto 1 kerrospaksuuksien selvittämiseksi. Kuvan oikeassa kulmassa näkyy GEO-pisteen kansi. Kuvaussuunta E. 18.9.2014.

Kuva 20. Koepisto 1:n itäseinä, jossa näkyi erilaisia hiekkakerroksia. Luonnollista hiekkakerrosta ei tavoitettu. Kuvaussuunta E. 18.9.2014.

Kuva 21. Luoteisnurkan portaikon edusta käytävän laattakivien ja niiden melko paksun laskusorakerroksen poiston jälkeen. Seinän vierustalla oli kapea kaista nupupihakiveystä. Kuvaussuunta N. 19.9.2014.

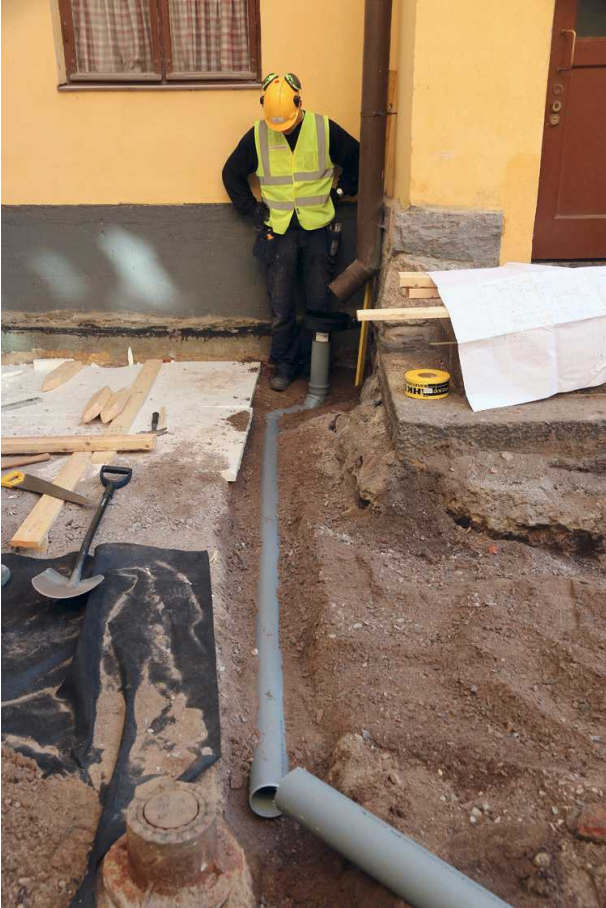
Kuva 22. Edellinen kohta. Todennäköisesti melko uusi sekoittunut hiekkakerros rakennusjätteineen vahvistui syvemmälle kaivettaessa. Taustalla pihan pohjoisosassa pihan pohjarakenteiden takia kaivettu syvyys on tavoitettu. Alimmaksi on laitettu kangas, jonka päälle laitetaan soraa. Kuvaussuunta N. 19.9.2014.

Kuva 23. Edellinen kohta. Pihan rakennekerrosten tarvitsema syvyys on tavoitettu pian edellisen kuvanoton jälkeen. Pohjalla on edelleen sekoittunutta punertavaa hiekkaa rakennusjätteineen. Kuvaussuunta N. 19.9.2014.

Kuva 24. Pihan koilliskulmasta kaivettiin matala kaivanto sadevesiviemäriputkea varten kohti uusia sadevesikaivoja. Kuvasuunta NE. 19.9.2014.

Kuva 25. Sadevesiviemäriputki ja rännikaivo on asennettu kaivannon itäpäähän. Kuvaussuunta E. 19.9.2014.

Kuva 26. Sadevesiviemäriputken kaivanto GEO-pisteen luona. Profilissa ylempänä on vielä melko uutta yhtenäistä täyttöhiekkakerrosta. Pihan pinta on sijainnut Geo-pisteen kannen tasolla. Kuvaussuunta N. 19.9.2014.

Kuva 27. Sadevesiviemäriputkea asennetaan edellisen kohdan lounaispuolelle. Kuvaussuunta SW. 19.9.2014.

Kuva 28. Pihan pohjoisosaan on laitettu pohjakangas ja soraa. Koilliskulmassa ollaan valmistelemaan avonaisen ikkunan eteen tulevan oviaukon portaikon pohjabetonointia. Kuvaussuunta NE. 22.9.2014.

Kuva 29. Koilliskulman portaikon pohjan betonointi kuivumassa. Kuvaussuunta E. 3.10.2014.

Kuva 30. Pihan itäpuolella sijaitsevaan Sumppuun johtaneelta laattapäällysteiseltä käytävältä ja jäteastioiden kohdalta on poistettu laattakivet. Kuvaussuunta W. 12.9.2014.

Kuva 31 Edellinen kohta. Pihan rakennekerron tarvitsema syvyys on melkein tavoitettu. Edessä pohjalla on sekoittunutta hiekkaa rakennusjätteineen ja tummine kerroksineen. Taaempänä on yhä laattakerroksen alapuolista uudempaa soraa ja sekoittunutta hiekkaa. Kuvaussuunta W. 19.9.2014.

Kuva 32. Edellinen tilanne. Sumpun koilliskulman portaikon edustalla oli tummempaa maata, joka erosi etualan ilmeisesti melko uudesta rakennusjättekerroksesta. Kuvaussuunta E. 19.9.2014.

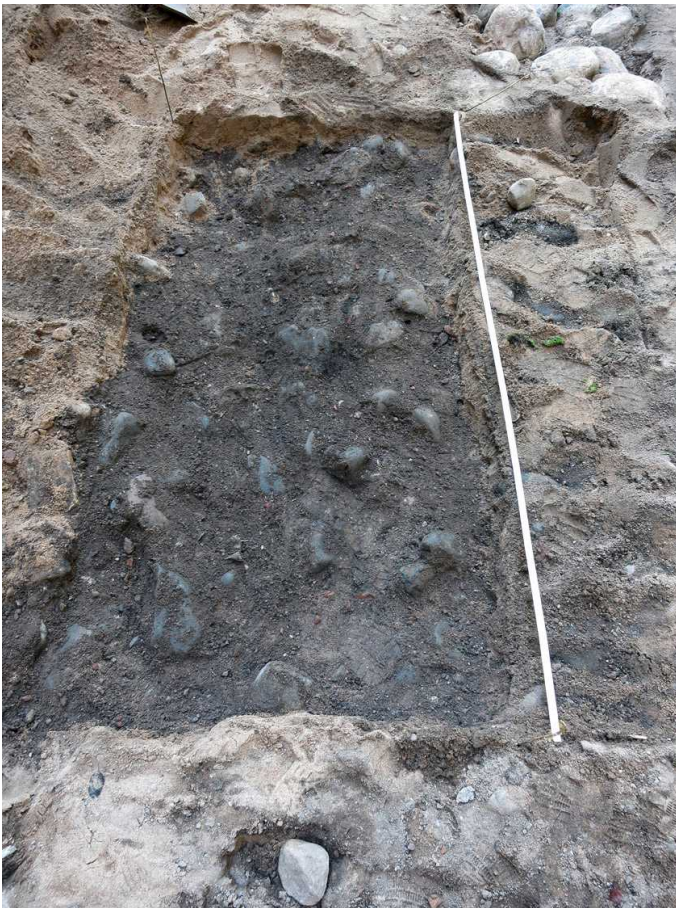
Kuva 33. Pihan keskiosaan tulevien sadevesikaivojen kohdalle tehtiin kuvan keskelle pohjoinen koekuoppa (kartoitustaso 2). Sen länsireuna meni jo kuvassa poistettujen laattakivien itäreunan kohdalla. Sen länsiosassa meni avonaisen sadevesikourun linja (näkyvä kuvassa taaempana kivien alla) ja valotolppien kaapeli. Kuvaussuunta SE. 12.9.2014.

Kuva 34. Pohjoisen koekuopan kohta on merkitty piikein mukulakiveyksen sekoittuneeseen vaaleaan laskuhiekkakerrokseen (kartoitustaso 2). Kuvaussuunta SE. 12.9.2014.

Kuva 35. Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta mukulakiveyksen vaalean laskuhiekkakerroksen poiston jälkeen. Kaivausalueetta on siirretty puoli metriä idemmäksi pois vesikourun kohdalta ja kaapelin linjalta (kartoitustaso 3). Kuvaussuunta SE. 12.9.2014.

Kuva 36. Mukulakivien vaalean laskuhiekan alta paljastui todennäköisesti 1980-luvun rakennustöistä johtuva tumma multainen sekoittunut hiekkakerros, jossa oli vanhemman mukulakiveyksen irtokiviä (kartoitustaso 3). Mitan oikealla puolella on sijainnut vesikouru. Kuvaussuunta S. 12.9.2014.

Kuva 37. Edellinen tilanne. Taustalla näkyy sadevesikourun laattakivien alitse putkena menevä osuus. Kuvaussuunta N. 12.9.2014.

Kuva 38. Yleiskuva syvemmälle kaivetusta pohjoisesta koekuopasta ja ympäristöstä kun tumma hiekkakerros irtokivineen on poistettu (kartoitustaso 4). Kuvaussuunta SE. 12.9.2014.

Kuva 39. Pohjoisen koekuopan pohjoispuoliskon koillisnurkassa oli vaalea täyttöhiekkakerros. Kuopan luoteisnurkassa oli siitä eroava sekoittuneempi kerros (tiiliä, tummaa maata), jonka alta tuli laakakiviä. Kuopan eteläpuoliskossa oli sekoittunut, mutta yhtenäinen täyttökerros, joka oli edellistä kerrosta nuorempi kerros (kartoitustaso 4). Kuvaussuunta E. 12.9.2014.

Kuva 40. Pohjoisen koekuopan pohjoisprofiili. Ylimpänä on vielä vähän puretun mukulakiveyksen vaaleata laskuhiekkaa ja sen alla tumma, todennäköisesti 1980-luvun, sekoittunut kerros. Mm. mittatikun vasemmalla puolella on styroksia sadevesikourun ja kaapelilinjan itäpuolella. Kaapeliputki meni aivan koekuopan länsiseinän takana. Kerros oli myös viimeisen pihakiveyksen jäännökset ennen pihan asfaltointia. Kuvaussuunta N. 12.9.2014.

Kuva 41. Pohjoisen koekuopan pohjoispuolisko kaivettuna alaosan tummaan palokerrokseen saakka (kartoitustaso 5). Pohjoispuoliskon kohdalla oli useita kapeita hiekkakerroksia, jotka katkesivat etäpuoliskon uudempien täyttökerrosten takia. Luoteisnurkassa oli muutamia vanhempia laakakiviä, joiden alta ei kaivettu. Tumman palokerroksen alapuoliset kerrokset kaivettiin kerroskaivauksena. Kuvaussuunta N. 12.9.2014.

Kuva 42. Edellinen tilanne. Koekuopan koilliskulmassa tumman palokerroksen pinnalla oli ohut laastimainen kerros. Kuvaussuunta NNE. 12.9.2014.

Kuva 43. Edellinen tilanne. Pohjoisen koekuopan etelä- ja länsiprofiilit. Lounaiskulmassa on yritetty kaivaa kerroskaivauksena esiin luonnollista maata sitä vielä tavoittamatta. Länsiprofiilissa on erotettavissa mukulakiveyksen vaalean laskuhiekan ja todennäköisesti 1980-luvun sekoittuneen tumman hiekan alta 3-4 erilaista täyttökerrosta. Kuvaussuunta SW. 12.9.2014.

Kuva 44. Edellinen tilanne. Koekuopan länsi ja pohjoisprofiilit. Kuvaussuunta NW. 12.9.2014.

Kuva 45. Lähikuva länsiseinän keskiosasta, jossa uudemmat täyttökerrokset leikkaavat vanhemmat ohuet hiekkakerrokset. Myös laakakivien päällä ollut hiekkakerros leikkautuu ennen koko kuopan alueella olleita vaalea ja tummaa hiekkakerrosta. Kuvaussuunta W. 12.9.2014.

Kuva 46. Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta. Kuvaussuunta N. 12.9.2014.

Kuva 47. Lähikuva pohjoisen koekuopan pohjoisosasta. Kuvaussuunta N. 12.9.2014.

Kuva 48. Lähikuva koekuopan pohjoisprofiilista. Ylimpänä on vähän mukulakiveyksen vaaleaa laskuhiekkakerrosta. Sen alla on vanhempaa todennäköisesti 1980-luvun rakennustöissä sekoitettua tummaa hiekkaa ja silloin rikottua vanhaa mukulakiveystä. Sen alla on vaalea hiekkakerros, joka näkyy tasossa kuvissa 37-38 ja itäprofiilissa. Kerros painuu syvemmälle itäprofiilissa ja katkaisee kuvassa näkyvät alapuolella olevat erilaiset vanhemmat ohuet hiekkakerrokset. Alimpana on paksu tumma palokerros, jonka alla oli vielä useita tummia ja harmaita kerroksia. Kuvaussuunta NNW. 12.9.2014.

Kuva 49. Pohjoisen koekuopan itäprofiili. Pohjoisprofiilin vanhoja ohuita kerroksia näkyy vain aivan itäprofiilin pohjoisimmassa osassa. Niiden eteläpuolella on kerrosten läpi kaivettujen niitä nuorempien kuoppien/kaivantojen täyttökerroksia. Pohjoisimpana on vaaleampi laastinen täyttöhiekkakerros, joka esiintyy myös pohjoisprofiilissa. Sen eteläpuolella yläpuolella latan vasemmalla puolella on sitä nuorempi vaaleampi karkeampi tiilimurskaa ym. sisältävä kerros. Sen yläpuolella on pieni tummempi ojamainen kerros, jolle oli vastine länsiprofiilissa. Itäprofiilin eteläosassa ja eteläprofiilissa ja myös länsiprofiilin eteläosassa on vaaleampaa karkeaa tiilimurskaa ym kerrosta nuorempi harmaa karkea täyttökerros (tiiliä, laastia). Kaikkien edellisten alla itäprofiilissa on edellisiä vanhempi ruskea läikikäs hiilipitoinen täytekeros, joka jatkuu koekuopan pohjalla sitä vanhemman tumman palokerroksen eteläpuolella. Sen pohjoisreuna on laastittomampi ja yhtenäisempi kuin muu osa. Kyseinen kerros on myös kaivettu tumman palokerroksen läpi. Kuvaussuunta E. 12.9.2014.

Kuva 50. Edellinen tilanne. Pohjoisen koekuopan pohja. Kuvan alaosassa näkyy vanha tumma palokerros, jonka eteläpuolella on sen läpi kaivetun kuopan/kaivannon nuorempaa täyttöhiekkakerrosta. Kuva päältä, kuvaussuunta S. 12.9.2014.

Kuva 51. Yleiskuva pohjoisesta koekuopasta. Kuvasuunta NW. 12.9.2014.

Kuva 52. Pohjoisen koekuopan lounaisnurkkaan on tehty koepisto 2.
Kuvaussuunta W. 15.9.2014.

Kuva 53. Koepisto 2:n pohjoisreunassa näkyy kapea luonnollisen vaalean hiekan alue, joka tavoitettiin myös pohjalla. Koepiston muilla seinillä on erilaisia täyttömaita. Kuvaussuunta W. 15.9.2014.

Kuva 54. Pohjoisen koekuopan pohja kuvattuna päältä kun pohjoisosan tumma palokerros on poistettu (kartoitustaso 6). Esillä on tummanharmaa savinen kerros. Kuva päältä, kuvaussuunta E. 15.9.2014.

Kuva 55. Edellisen kuvan tummanharmaa sekoittunut maa on poistettu ja harmaa nokinen kerros on saatu esiin (kartoitustaso 7). Kuva päältä, kuvaussuunta S. 15.9.2014.

Kuva 56. Edellisen kuvan harmaa nokinen maa on poistettu ja uusi tummanharmaa nokinen hiekkakerros on tullut esiin (kartoitustaso 8). Kuva päältä, kuvaussuunta S. 15.9.2014.

Kuva 57. Edellisen kuvan tummaharmaa nokinen kerros on poistettu ja esillä on tummanruskea tahmainen hiekka ja orgaanista ainesta (puujätettä, eläinten luita, palaneita kiviä, tiilenpaloja) sisältävä kerros (kartoitustaso 9). Kuvaus päältä, kuvaussuunta S. 15.9.2014.

Kuva 58. Edellisen kuvan harmaa kerros on poistettu ja luonnollinen vaalea hiekka on saatu esiin (kartoitustaso 10). Kuvaussuunta NE. 15.9.2014.

Kuva 59. Pohjoisen koekuopan koillisnurkka kun kohta on kaivettu puhtaaseen hiekkaan saakka. Kuvaussuunta NE. 15.9.2014.

Kuva 60. Koekuopan pohjoisosa. Kuvaussuunta N. 15.9.2014.

Kuva 61. Lähikuva koekuopan pohjoisprofiilista. Kuvaussuunta N. 15.9.2014.

Kuva 62. Lähikuva koekuopan koillisosasta.
Kuvaussuunta N. 15.9.2014.

Kuva 63. Lähikuva koekuopan luoteisosasta.
Kuvaussuunta NW. 15.9.2014.

Kuva 64. Koekuopan pohjoisosa pohjaan kaivettuna. Kuva päältä, kuvaussuunta E. 15.9.2014.

Kuva 65. Edellinen tilanne. Kuva päältä, kuvaussuunta S. 15.9.2014.

Kuva 66. Pohjoisen koekuopan pohjoispuolista laajennusosaa kaivetaan auki koneellisesti. Keltaiset sähkökaapeleiden suojaputket ja kaapeli on vesikourun vieressä kulkeneen valaistuksen sähköistystä. Niiden kohdalla maaperä on tummaa sekoittunutta hiekkaa. Sen länsipuolella oli säilynyt joitakin vanhemman mukulakiveyksen kiviä paikoillaan. Kuvan vasemmassa alareunassa näkyy pohjoisen koekuopan luoteisnurkan laakakivet. Kuvaussuunta NW. 16.9.2014.

Kuva 67. Pohjoinen laajennusosa. Oikeanpuoleisen keltaisen sähkökaapelin suojaputken takana näkyy pihan vanhempaa säilynyttä mukulakiveystä. Sen vasemmalla puolella profiilissa olevassa tummassa kohdassa on ollut valotolppa. Vasemmanpuoleisen kaapelin suojaputken länsipuolella havaittiin kaivettaessa kapealti vanhempaa pihakiveystä. Edessä näkyy pohjoinen koekuoppa ja sen laakakivet. Kuvaussuunta N. 16.9.2014.

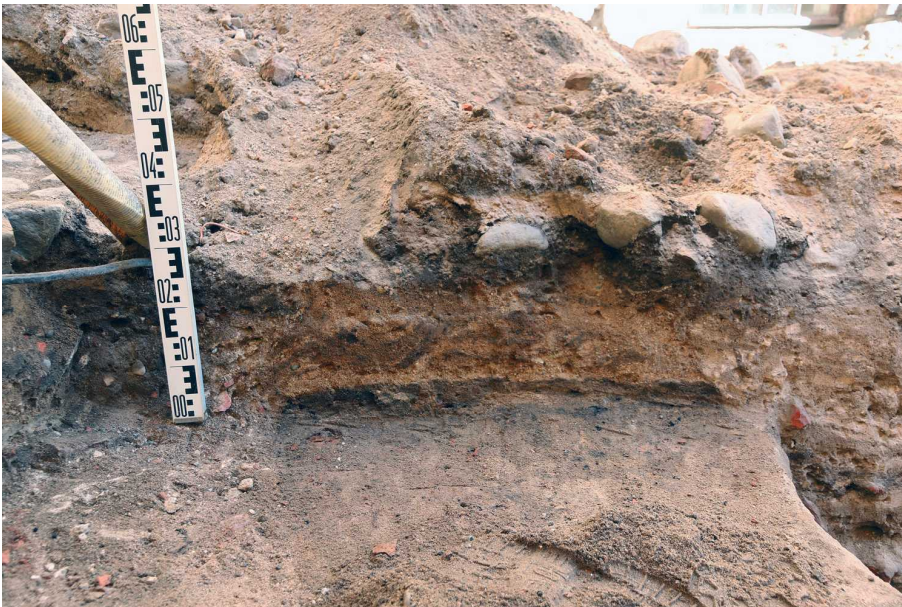
Kuva 68. Edellinen tilanne. Pohjoisen koekuopan laakakivialue jatkui uudelle alueelle. Kivien päällä oli välittömästi valotolppien kaapeli. Vanha pihakiveys sijaitsee kyseistä kiveystä korkeammalla. Kuvaussuunta E. 16.9.2014.

Kuva 69. Edellinen tilanne. Vanhempaa pihakiveystä oli säilynyt vain kapealla kaistaleella. Eteläpuolella sitä rajasi kaapelikaivanto ja pohjoispuolella Sumpun portaille johtavan käytäväkiveyksen pohjasorat. Kuvaussuunta W. 16.9.2014.

Kuva 70. Lähikuva vanhemman pihakiveyksen jäännöksestä. Kuvaussuunta W. 16.9.2014.

Kuva 71. Pohjoisen laajennusosan itäprofiili. Kuvan oikeassa reunassa olevan pohjoisen koekuopan reunalla näkyy kuinka kerrosten läpi on kaivettu. Kuvan oikeassa reunassa vaalean hiekan päällä sijaitseva tumma maa kivineen ovat 1980-rakennusvaiheen sekoittunutta kerrosta ja viimeisen pihakiveyksen jäännöksiä ennen asfaltointia. Kuvaussuunta E. 16.9.2014.

Kuva 72. Pohjoisen laajennusosan pohjoisprofiili vanhemman pihakiveyksen kohdalla. Latan vasemmalla puolella tummassa maassa on ollut valotolpan paikka. Kuvaussuunta N. 16.9.2014.

Kuva 73. Pohjoisen laajennusosan länsiprofiili ja koepisto 3 sijainti. Kuvaussuunta W. 16.9.2014.

Kuva 74. Koepisto 3. Kuvaussuunta W. 16.9.2014.

Kuva 75. Koepisto 3. Pohjalla on luonnollinen vaalea hiekka. Kuvaus päältä, kuvaussuunta W. 16.9.2014.

Kuva 76. Pohjoinen koekuoppa ja pohjoinen laajennusosa. Kuvaussuunta N. 16.9.2014.

Kuva 77. Itäinen laajennusosa. Pihakiveyksen levinneisyyden selvittämiseksi avattiin sen itä- ja kaakkoispuolelta aluetta kiveykseen tai sen jäännöksiin saakka. Kuvaussuunta N. 17.9.2014.

Kuva 78. Edellinen tilanne. Koekuopan itäprofiilin täyttömaiden pohjoisraja erottuu selvästi. Kuvaussuunta E. 17.9.2014.

Kuva 79. Pohjoisen laajennusosan ja osa pohjoisen koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta E. 17.9.2014.

Kuva 80. Itäinen laajennusosa. Kuvaussuunta SE. 17.9.2014.

Kuva 81. Edellinen tilanne. Pihakiveystä oli säilynyt ehjänä vain hiukan itään päin. Suurin osa kivistä kuului hajonneeseen kiveykseen. Kuvaussuunta W. 17.9.2014.

Kuva 82. Kahta satevesikaivoa varten kaivettu kuoppa pohjoisen koekuopan ja pohjoisen laajennusalueen kohdalla. Havaintopiste 2 sijaitsee latan kohdalla koilliskulmassa kuva ja havaintopiste 1 vastakkaisessa luoteisnurkassa. Kuopan pohjalla on luonnollinen vaalea hiekka. Latan vasemmalla puolella näkyy pohjoisen laajennusosan säilyneen pihakiveyksen alla ollut laastikerros (vrt kuva 72). Kuvaussuunta NE. 22.9.2015.

Kuva 83. Edellinen tilanne. Kuopan lounaisnurkassa puhdas hiekka nousee voimakkaasti. Latta on havaintopiste 1 kohdalla. Koepisto 3 on sijainnut kuopan lounaisnurkan kohdalla. Kuvaussuunta W. 22.9.2015.

Kuva 84. Edellisen kuopan koillisnurkka, havaintopiste 2, lisäpuhdistamisen ja syventämisen jälkeen. Kuvaussuunta E. 22.9.2014.

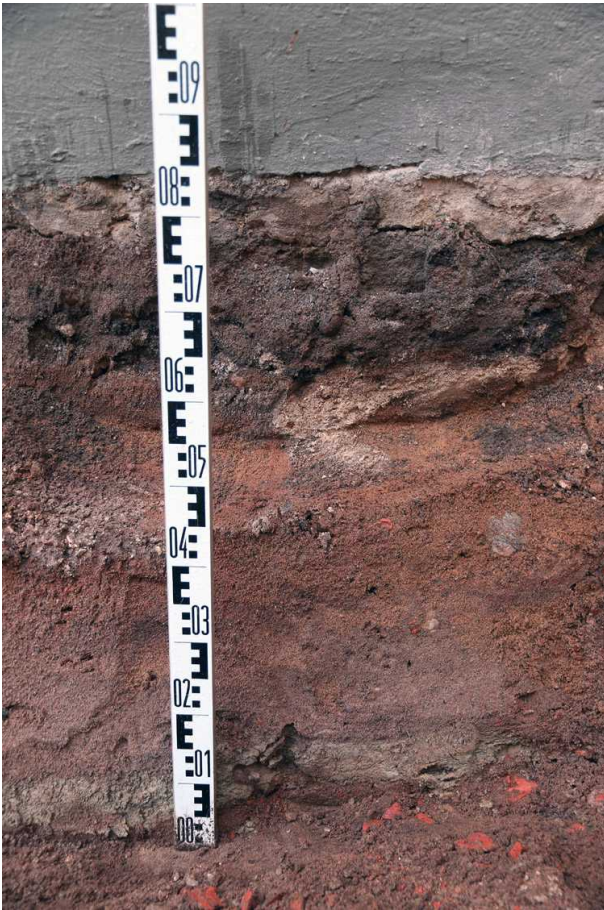
Kuva 85. Sadevesikaivot ja -viemäriputki on asennettu. Kuvaussuunta S. 22.9.2014.

Kuva 86. Oikealla näkyvät sadevesikaivot. Soran ja kankaan alla olevat styroksilevyt laitettiin vain sadevesiviemäriputken kohdalla. Pihan pohjoisosaan on laitettu sorat. Kuvaussuunta NE. 24.9.2014.

Kuva 87. Pihan länsireunaan sähkökaapeleiden suoja-putkien takia kaivettu syvämpi ura. Havaintopiste 3 sijaitsi myöhemmin etumaisen ikkunan kohdalla. Kuvaussuunta S. 22.9.2014.

Kuva 88. Lähikuva edellisestä kaivannosta.
Havaintopiste 3. Kuvaussuunta W. 22.9.2014.

Kuva 89. Pihan pohjois- ja itäisivulta on mukulakivet poistettu. Kuvaussuunta NE. 12.9.2014.

Kuva 90. Pihan itäisivulta on poistettu mukulakivet. Kuvan oikeassa alanurkassa on jätevesikaivo ja taaempaa rasvanerotuskaivo. Kuvan keskellä edessä on poistetun puun kohta. Kuvaussuunta N. 15.9.2014.

Kuva 91. Edellinen tilanne. Oikealla kaivetaan pohjoista koekuoppaa. Kuvaussuunta SSW. 15.9.2014.

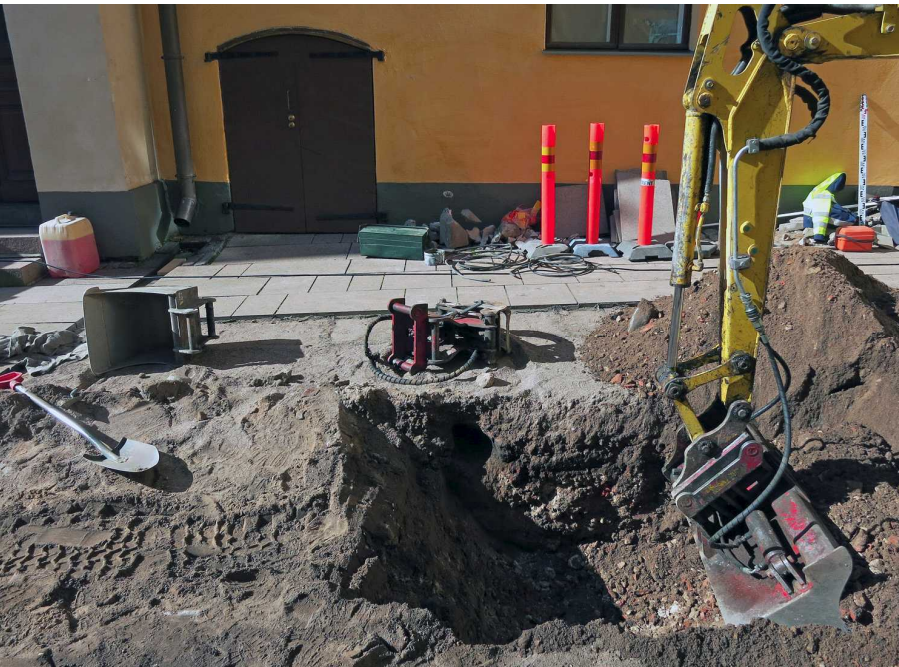
Kuva 92. Pihan itäsiivu rasvanerotuskaivon pohjoispuolella. Sumpun seinän juurella oli seinää vasten 30 korkeudelta ja 40 cm:n syvyydessä 75 cm leveydeltä plastiikka. Plastiikan takana seinässä oli tasainen betonisilote. Kuvaussuunta S. 15.9.2014.

Kuva 93. Lähikuva edellisestä. 15.9.2014. Kuvaussuunta N. 15.9.2014.

Kuva 94. Pohjoisen koekuopan lounaispuoli. Syvemmän kohdassa on sijainnut avonainen vesikouru. Kuvaussuunta N. 16.9.2014.

Kuva 95. Eteläinen koekuoppa. Pihan keskiosaan kaivettiin koneellisesti koekuoppa. Kuvaussuunta W. 17.9.2014.

Kuva 96. Eteläinen koekuoppa. Lounaisnurkassa sijaitsi havaintopiste 4 ja kaakkoisnurkassa havaintopiste 5. Kuvaussuunta SW. 17.9.2014.

Kuva 97. Eteläinen koekuoppa, etelä- ja länsiprofiilia. Vain koekuopan lounaisnurkassa oli säilynyt vanhoja ohuita hiekkakerroksia havaintopisteen 4 kohdalla. Muualla oli hiekkakerroksia rakennusjätekerroksineen. Kuvaussuunta W. 17.9.2014.

Kuva 98. Lähikuva eteläisen koeuopan lounaisnurkasta. Havaintopiste 4. Kuvaussuunta SSW. 17.9.2014.

Kuva 99. Yleiskuva eteläisestä koeuopasta ja sen eteläprofiilista. Havaintopiste 4 sijaitsee oikeassa nurkassa ja havaintopiste 5 vasemmassa nurkassa. Profiilin alaosa on erilaista kuin paljon rakennusjätettä sisältävä yläosa ja muut profiilit. Kuvaussuunta S. 17.9.2014.

Kuva 100. Eteläisen koekuopan etelä- ja itäprofiilia. Havaintopiste 5. Kuvaussuunta E. 17.9.2014.

Kuva 101. Eteläisen koekuopan pohja. Puhdasta hiekkaa on vain lounaisnurkassa. Kuvaus päältä, kuvaussuunta E. 17.9.2014.

Kuva 102. Eteläisen koekuopan lounaisnurkkaan pohjalle tehtiin koepisto 4, jolla varmistettiin että kyseessä oli puhdas hiekka. Kuvaus päältä, kuvaussuunta W. 17.9.2014.

Kuva 103. Lähikuva koepisto 4:n eteläprofiilista. Kuvaussuunta S. 17.9.2014.

Kuva 104. Pihan keskiosa. Eteläinen koekuoppa on vielä avoimena. Kuvaussuunta N. 18.9.2014.

Kuva 105. Sadevesikaivoista kaivettiin putkea varten pitkä ja aikaisempaa syvämpi ja leveämpi kaivanto, keskilinjän kaivanto, N-S – suunnassa pihan eteläosaan. Kaivannon alaosassa näkyi vain rakennusjätettä. Ylempänä oli tummempaa hienompaa ainesta. Vanhemman pihakiveyksen irtokivikerrosta ei ollut alueella. Kuvaussuunta SW. 24.9.2014.

Kuva 106. Keskilinjän kaivannon itäprofiilia pihan keskiosassa. Kuvaussuunta E. 24.9.2014.

Kuva 107. Keskilinjan kaivannosta tuli pihan entisen kulkuluiskan pohjoispään kohdalla isoja betonimöykkyjä ja iso kivi, joiden yläpuolella oli vähemmän rakennusjätettä sisältävä tummempi kerros. 1980-luvun rakentamiseen liittyvät betonit ja kivi olivat hienommassa hiekassa. Kuvaussuunta S. 24.9.2014.

Kuva 108. Keskilinjan kaivanto pihan entisen kulkuluiskan alkuun saakka. Kuvaussuunta S. 24.9.2014.

Kuva 109. Keskilinjän kaivantoon on asennettu sadevesiviemäriputki. Taustalla näkyy sadevesikaivot. Vasemmassa alanurkassa on pihan länsireunan sadevesiputken kaivanto ja viemäriputki. Kuvaussuunta N. 24.9.2014.

Kuva 110. Edelliseen kohtaan on asennettu kaapeleiden suojaputkia. Kuvaussuunta N. 25.9.2014.

Kuva 111. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta NW. 26.9.2014.

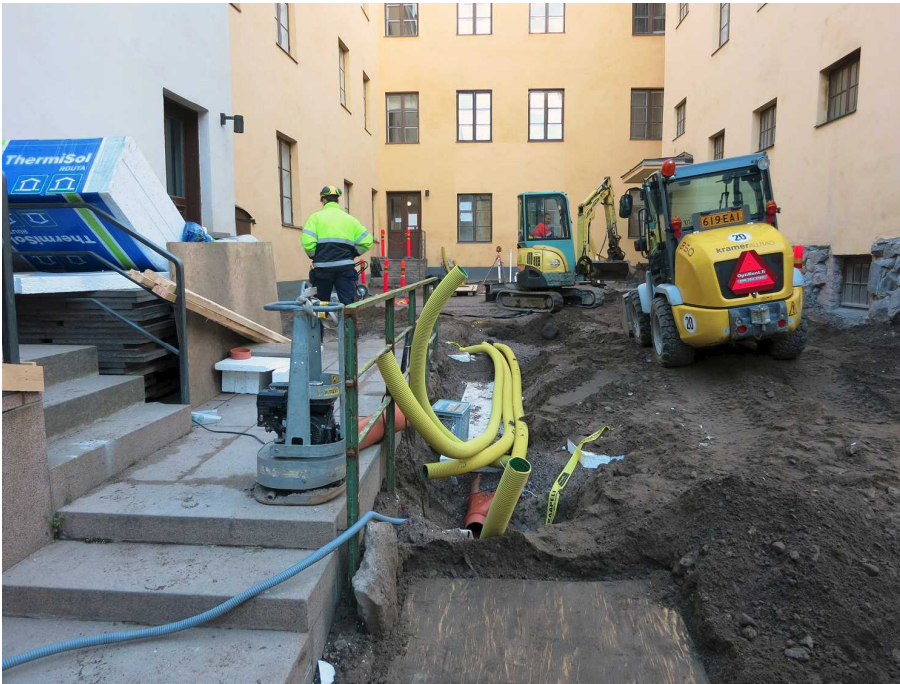
Kuva 112. Tilapäinen "kaivo" pumppuineen. Kuvaussuunta W. 25.9.2014.

Kuva 113. Keskilinjän kaivanto entisen kulkuluiskan kohdalla pihan eteläosassa. Kuvaussuunta S. 26.9.2014.

Kuva 114. Lähikuva keskilinjän kaivannon länsiprofilista, jossa oli vain hienompia täyttöhiekkoja. Havaintopiste 6. Kuvaussuunta SW. 26.9.2014.

Kuva 115. Keskilinjän sadevesiviemäriputki ja kaapelisuojat ulottuvat jo lähes pihan eteläreunaan saakka. Kuvaussuunta N. 29.9.2014.

Kuva 116. Pihan länsireunan sadevesiviemärikaivantoa kaivetaan hiekkaiseen rakennusjätterrokseen. Kuvaussuunta NW. 24.9.2014.

Kuva 117. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta S. 24.9.2014.

Kuva 118. Edellinen tilanne. Syöksytorven rännikaivon kohta rakennuksen kulmassa. Kuvaussuunta SW. 24.9.2014.

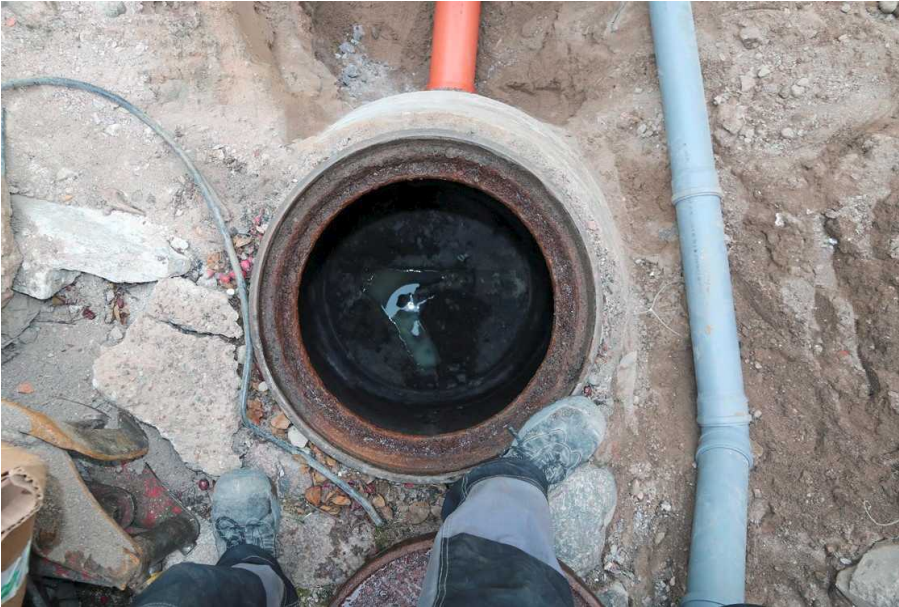
Kuva 119. Edellinen tilanne. Edessä näkyy irrallinen metallinen kaasuputken katkelma. Kaasuputki on sijainnut karttojen perusteella huomattavasti pohjoisempänä. Kuvaussuunta W. 24.9.2014.

Kuva 120. Länsireunan sadevesiputkikaivantoon on asennettu viemäriputki. Kuvaussuunta W. 24.9.2014.

Kuva 121. Pihan kaakkoisosan rasvanerotuskaivo. Kuva päältä, kuvaussuunta W. 16.9.2014.

Kuva 122. Pihan kaakkoisosan jätevesikaivo. Kuva päältä, kuvaussuunta W. 3.10.2014

Kuva 123. Sisäkuva edellisestä. Uutta sadevesiviemäriputkea varten on tehty aukko kaivon seinään. Kuvaus päältä, kuvaussuunta W. 3.10.2014.

Kuva 124. Pihan kaakkoiskulman sadevesiviemäriputken kaivanto uudehkoissa täyttömaissa. Kuvan vasemmassa alanurkassa on vanha jätevesikaivo. Kuvaussuunta W. 26.9.2014.

Kuva 125. Edellinen kohta. Havaintopiste 7. Kuvaussuunta E. 26.9.2014.

Kuva 126. Sadevesiputki on asennettu ja peitetty.
Kuvaussuunta E. 26.9.2014.

Kuva 127. Sadevesiputkilinja on kaivettu uudelleen esiin ja laajennettu etelään päin muuttuneiden suunnitelmien takia.
Kuvaussuunta E. 2.10.2014.

Kuva 128. Uusi sadevesiviemäriputkien järjestelmä, jossa vedet ohjataan vanhaan jätevesikaivoon. Alkuperäistä suunnitelmaa putkilinjojen viemistä eteläisen autotallin seinän läpi ei voitu toteuttaa teknisten ongelmien takia. Kuvaussuunta NE. 3.10.2014.

Kuva 129. Pihan kaakkoisosan tulevaa puuta varten on kaivettu suuri istutuskuoppa. Kuvaussuunta NNW. 8.10.2014.

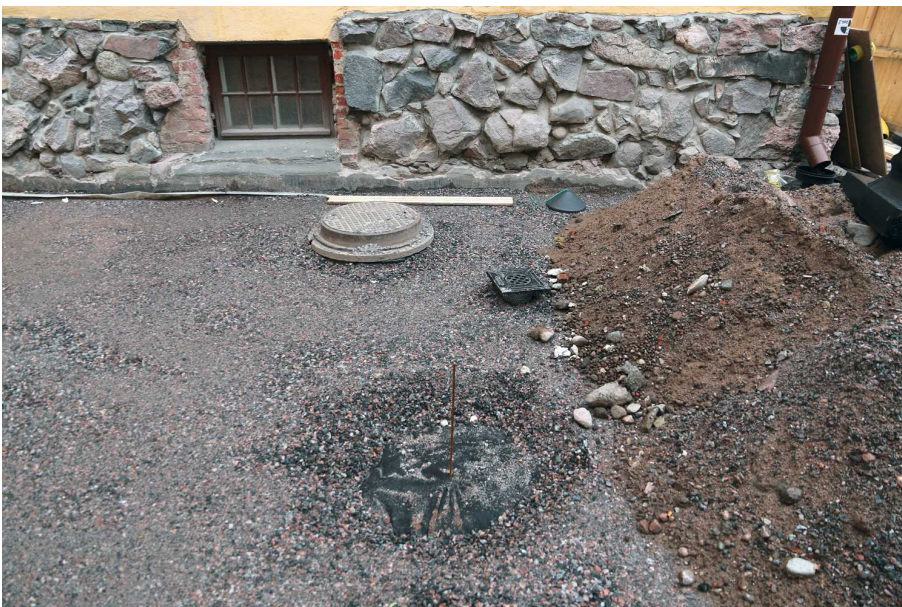
Kuva 130. Puun istutuskuopan pohjois-, itä- ja eteläprofiilit. Kuopan pohjoispuoliskossa latan takana sijaitsevan rasvanerotuskaivon vasemmalla puolella on tummempaa hiekkaa ja rakennusjätettä. Tämä johtuu koska kohtaan oli kaivettu aiemmin rakennustöiden aikana puunistutuskuoppa, joka täytettiin myöhemmin. Rasvanerotuskaivon eteläpuolella on yhtenäistä vaaleanruskeaa täyttöhiekkaa liittyen eteläpuolisen maanalaisen tallin ja kaivojen rakentamiseen 1980-luvulla. Oikealla on jätevesikaivo. Kuvaussuunta E. 8.10.2014.

Kuva 131. Istutuskuopan etelä-,
länsi- ja pohjoisprofiilit.
Kuvaussuunta W. 8.10.2014.

Kuva 132. Istutuskuopan
isompaa kivikerrosta, jonka
päälle tuli vielä hienompaa
soraa. Alapuolella oli
kasvualustana multaa ja soraa.
Kuvaussuunta N. 13.10.2014.

Kuva 133. Puun istutuskohta
ennen pihan kiveämistä.
Kuvaussuunta E. 21.10.2014.

Kuva 134. Pihan eteläosa kohdassa, johon tuli sähkökaivo. Kuvaussuunta N. 17.10.2014.

Kuva 135. Edellinen kohta. Kuvan alareunassa näkyy kaupungintalon alla olevan autotallin betoniseinä. Seinään on tehty kaksi reikää linjoja varten. Latan takana on veistetty hirsi, jonka alla oli toinen. Ne liittyvät alueen rakentamiseen 1980-luvulla. Kuvaus päältä, kuvaussuunta N. 21.10.2014.

Kuva 136. Edellinen tilanne. Kuvaus päältä, kuvaussuunta E. 21.10.2014.

Kuva 137. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta S.
21.10.2014.

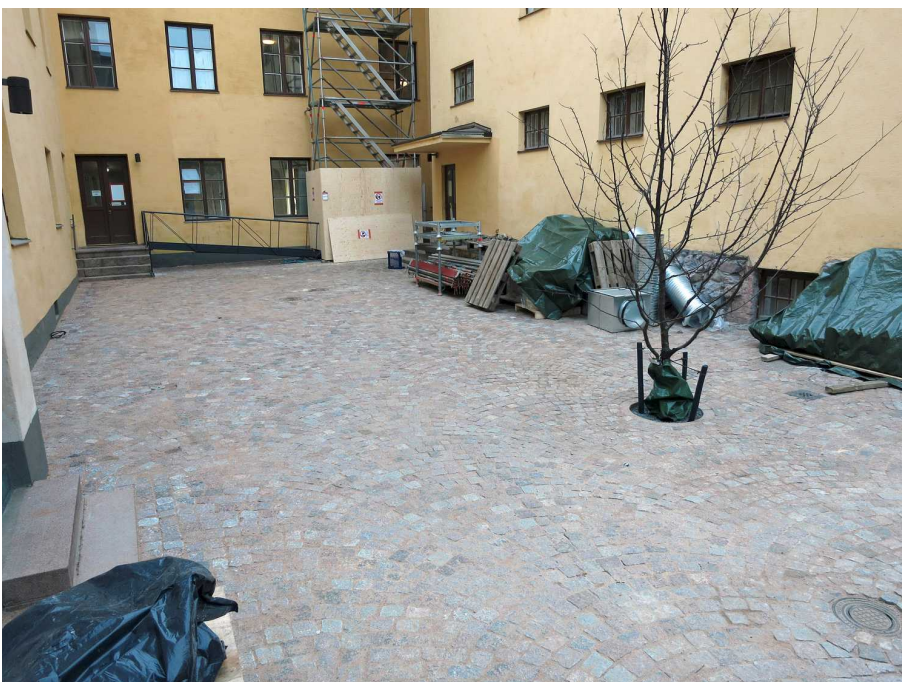
Kuva 138. Edellinen tilanne, lähikuva. Kuvaussuunta S. 21.10.2014.

Kuva 139. Piha on lähes kokonaan noppakivetty ja puu istutettu. Kuvaussuunta N. 6.11.2014.

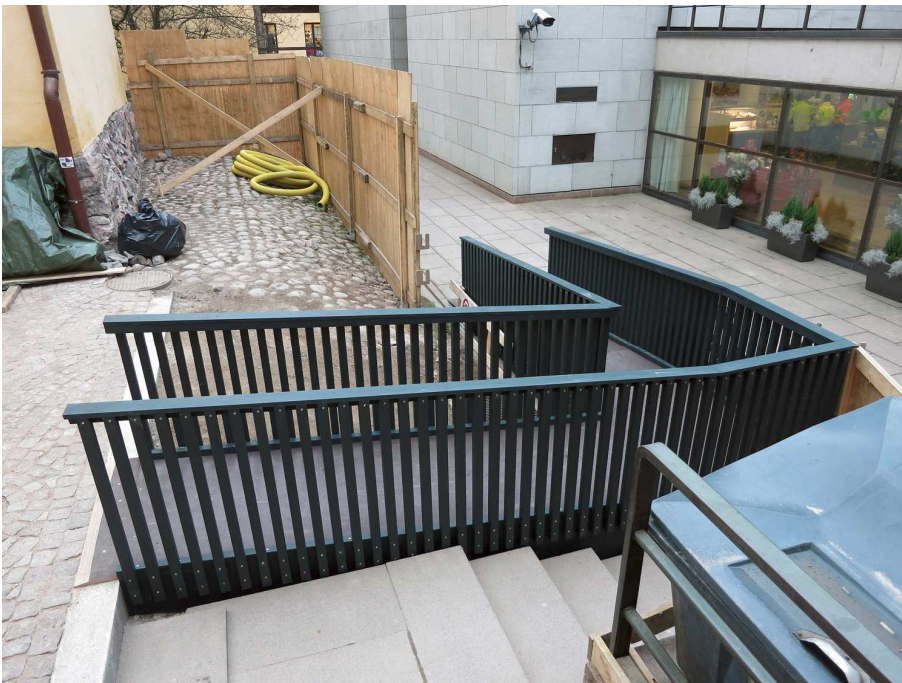
Kuva 140. Pihan eteläreuna. Kiveämätön alue jäi vielä tehtäväksi seuraavassa työvaiheessa. Kohdalle tuli tilapäinen puinen kulkuluiska. Kuvaussuunta E. 6.11.2014.

Kuva 141. Piha on kivetty kokonaan. Pihan koilliskulmassa on telineet katolle ravintola Savotan keittiön takia sinne tehtävien muutostöiden takia. Uusi metallirakenteinen kulkuluiska pihan pohjoisosaan on valmistunut kuten myös telineiden kohdalla oleva graniittinen portaikko. Burtzin seinään tulee uusi oviaukko ravintola Savottaan. Kuvaussuunta NE. 20.11.2014.

Kuva 142. Uusi pihakiveys loppui ennen länsiseinän eteläisintä oviaukkoa. Uusi kiveys on 20 cm korkeammalla kuin vanha laattakiveys portaiden pohjoispuolella. Kuvaussuunta SW. 20.11.2014.

Kuva 143. Tilapäinen puinen kulkuluiska alapihalta Helleniuksen pihalle. Kuvaussuunta SE. 20.11.2014.

**POISTETUT LÖYDÖT
LUETTELO**

Helsinki Helleniuksen piha, Markku Heikkinen 2014, poistetut löydöt 1-55

Nro	Alue	X-GK25	Y-GK25	Z	Yhteys	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
1	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Rauta	Naula	L-muotoiseksi vääntynyt katkelma taottua rautanaulaa. Ei kantaa.	1	48x7x8	15,4	PP=pihan pohjoisosa.
2	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Fajanssi	Kaakeli	Pintapalat levykaakelia, joissa pinnalla valkoinen tinalasitus. Saviaines kermanvärinen.	2	48x33x14	25,2	
3	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Piiposliini	Astia	Kaksi suureunapalaa ja yksi kylkipala eri astioista. Kaikissa molemmilla pinnoilla tinalasitus. Yhdessä sisäpinnalla vihreää koristelua. Toisessa sisäp. suureunassa musta ympyräkeskinen raita ja ulkop. kasviaihetta. Kolmas koristelematon.	3	41x35x3	9,1	
4	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Punasavi	Astia	Suureunapala ja kylkipala eri astioista. Reunapalassa sisäpinnalla lyjyilasitus. Yhdessä sisäpinnalla vihreää koristelua. Toisessa sisäp. vihreä sulanut lyjyilasite, toinen pinta lohjennut.	2	51x21x9	13,6	
5	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Punasavi	Levykaakeli	Reunapala levykaakelistä. Etupinnalla vaalea 1 kulunut saviliete jäänteinä koristelusta.	1	81x37x4	26,7	
6	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Lasi	Astia/pullo	Reuna- ja kylkipala eri astioista. Vaaleamman 2 vihreä reunapala on astiasta, jossa on kookas suuaukko. Kylkipala on loivasti kaareva.	2	55x29x2	12,4	
7	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Lasi	Ikkunalasi	Palat kirkasta ikkunalasia.	2	38x32x2	6,6	
8	PP	6672887	25497359	4,70-4,90		Luu	Eläimen luu	Katkelmat eläimen palamatonta luuta.	2	97x23x14	10,2	
9	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Rauta	Naula	Naula ja naulan katkelma. Varret poikkileikkaukseltaan suorakaiteen muotoiset. Kannat soikeat, halk. 13-15 mm.	2	Pit. 83	20,5	IL=itäinen laajennusalue, pintamaa.
10	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomat liitupiipun varren katkelmat.	2	pit. 29, paks. 6	2,6	
11	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Kivisavikera miikka	Astia	Kylkipala mahdollisesti pullosta. Ulkopinnalla ruskea karkea suolalasisitus, sisäpinnalla matala rihlaus. Saviaines kermanvärinen, vähän huokoinen.	1	32x37x4	6,5	

Nro	Alue	X-GK25	Y-GK25	Z	Yhteys	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
12	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Fajanssi	Kaakeli	Pintapala levykaakelia, joissa pinnalla valkoinen tinalasitus. Saviaines kermanvärinen. Samanlainen kuin n:ro 2.	1	58x57x16	45,1	
13	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Piiposliini	Astia	Suureuna- ja kylkipala eri astioista. Suureunapalassa ulkop. vihreä maalattu lehvä. Molemm. pinnoilla yläreunaa kiertää ruskea raita. Molemm. valkoinen tinalasitus.	2	35x26x4	6,6	
14	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Punasavi	Kaakeli	Kulmapala levykaakelistä. Etupinnalla vaalea 2 kulunut saviliete (kuten n:ro 5). Toisen reunapalan reuna muotoiltu kolmionmuotoiseksi.		52x27x20	35,7	
15	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Lasi	Pullo	Kylkipalat. Toinen vihreä, kaareva, ilmakuplia 2 massassa. Toinen kirkas, ulkopinnalla kirjaimet 'OR'.		95x43x4	32,6	
16	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Lasi	Ikkunalasi	Pala lähes kirkasta ohutta ikkunalasia. Irisoitunut sameaksi.	1	35x16x1,5	1,3	
17	IL	6672883	25497360	4,75-4,90		Pii	Pala, iskupii	Toinen harmaanoranssin kirjava, särmikäs, cortexia jäljellä. Toinen oranssinruskea, reunat kuluneet, ehkä iskupii.	2	26x25x22	19,0	
18	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Rauta	Varras	Sylinterin muotoinen rautavarras, moderni.	1	72,5x20,5	175,4	PKK=pohjoinen koekuoppa.
19	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Kivisavikera miikka	Astia	Kylkipala astiasta, ulkopinnalla kiiltävä suolalasisitus, sisäpinta lasitteeton, loivia rihlausjälkiä. Saviaines keltaruskea, kova.	1	48x34x3,5	7,7	
20	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Fajanssi	Astia	Kylkipala astiasta, jonka molemmilla pinnoilla lohkeillut valkoinen tinalasitus. Saviaines kermanvärinen.	1	26x18x4,5	2,5	
21	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Piiposliini	Astia	Suureuna- (2) ja kylkipalat (2) eri astioista. Kaikissa molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus.	4	31x16x4,5	5,6	
22	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Punasavi	Astia	Suureuna- ja kylkipalat astioista. Toisessa lasitteettomat pinnat (kukkaruukkutyypinen), toisen sisäpinta lohjennut. Jälkimmäinen saattaa olla kaakelia.	2	58x32x9	15,7	

Nro	Alue	X-GK25	Y-GK25	Z	Yhteys	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
23	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Punasavi	Tiili, kaakeli	Reunapala (kaakeli) ja paloja (tiili?) kaakelia ja ehkä tiiltä. Reunapalan pinta muotoiltu aaltomaisesti.	3	45x42x5	17,7	
24	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Lasi	Pullo	Kaula-, pohja- ja kylkipaloja eri vihreistä (5) ja kirkkaasta (1) lasista. Irisoitumista.	6	50x33x3	38,4	
25	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Lasi	Ikkunalasi	Paloja kirkasta ja vihertävää (?) sameaksi irisoitunutta ikkunalasia. Paksuudet 1-2,5 mm.	7	55x25x2	19,3	
26	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Pii	Pala	Pala ruskeaa piitä, jossa cortexia jäljellä. Painolastikivi.	1	39x33x11	17,5	
27	PKK	6672881	25497358	4,75-4,86	kerros 2	Muovi, eriste	Esine	Kylkipala muoviesineestä, jonka pinta kaksikerroksinen, toinen puoli valkoinen, toinen vihreä. Toinen pala on harmaata purkan näköistä ainesta, johon on takertunut hiekkaa, eriste?	2	34x25x3	6,4	
28	PKK	6672881	25497358	4,55-4,75	kerros 3	Rauta	Naula	Lyhyt naula, jonka kanta kolmionmuotoinen. Korroosiota.	1	29x13/4	1,4	
29	PKK	6672881	25497358	4,55-4,75	kerros 3	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomat liitupiipun varren katkelmat.	2	51x8	7,6	
30	PKK	6672881	25497358	4,55-4,75	kerros 3	Piiposliini	Astia	Kylkipalat, toinen lautasesta. Em. Molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Toisen palan ulkopinta lohjennut.	2	48x34x3,5	10,2	
31	PKK	6672881	25497358	4,55-4,75	kerros 3	Lasi	Astia	Kylkipalat kirkkaasta lasista tehdystä astiasta. Kaarevaa, hyvin ohutta lasia.	2	36x25x1,5	2,3	
32	PKK	6672881	25497358	4,55-4,75	kerros 3	Lasi	Ikkunalasi	Palat aavituksen vihertävää ikkulasia. Toinen irisoitunut sameaksi.	2	26x21x1,5	1,8	
33	PKK	6672881	25497358	4,55-4,75	kerros 3	Luu	Palamaton luu	Palamaton eläimen nikaman pala ja ohut putkiluun katkelma.	2	40x41x31	7,7	
34	PKK	6672881	25497358	4,55-4,75	kerros 3	Muovi	Esine	Kylkipala muoviesineestä, jonka pinta kaksikerroksinen, toinen puoli valkoinen, toinen vihreä. Kuten n:ro 27.	1	44x19x3	4,3	
35	PKK	6672881	25497358	3,83-4,0	kerros 4	Rauta	Naula	Naulan katkelma, johon takertunut hiekkaa. Korrodoitunut.	1	33x15/6	9,6	
36	PKK	6672881	25497358	3,83-4,0	kerros 4	Punasavi	Tiili/kaakeli	Pintapala punasavea, karkeatekoinen, ei lasitetta. Ehkä kaakelistä.	1	39x27x6	5,6	
37	PKK	6672881	25497358	3,78-3,94	kerros 5	Kivi		Lohjennut pala harmaata kiveä.	1	100x55x22	232,0	

Nro	Alue	X-GK25	Y-GK25	Z	Yhteys	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
38	PKK	6672881	25497358	3,33-3,57	kerros 9	Kivi		Punaharmaa palanut kivi.	1	93x80x17	160,6	
39	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Rauta	Naula, koukku	Rautanaula ja naulan katkelma. Kolmas esine on koukkumainen, jonka toinen pää on sivusta katsoen rombin muotoinen. Korrodoituneita.	3	78x14/7	22,8	
40	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomat liitupiipun varren katkelmat. Löydöt kuopan SW-nurkasta, missä on harmaata laastista purkumassa.	2	61x8	5,8	
41	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Fajanssi	Astia	Pienet kylkipalat astioista. Toisessa molemm. pinnoilla valkoinen tinalasitus ja sisäp. katkelma sinistä koristelua. Toisen pinnat lohjenneet pois.	2	16x9x4,5	0,7	
42	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Piiposliini	Astia	Suureunapalat astioista. Toinen kulhosta, jossa reunan voimakas taite ulospäin. Toisessa palassa suun ulkoreunalla kaareva paksunnos. Tinalasitetut molemmin puolin.	2	103x87x4,5	56,2	
43	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Punasavi	Kaakeli	Kaakelin reunan paksunnos.	1	68x23x13	20,6	
44	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Lasi	Pullo	Kylkipaloja eri vihreistä kaarevakylkisistä lasipulloista. Paksuudet 2-7 mm.	4	70x32x4	35,2	
45	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Lasi	Ikkunalasi	Paloja ikkunalaseista, yksi väritön ja samea, kaksi muuta irisoitunutta. Yksi kahdessa osassa.	3	38x17x1,5	5,1	
46	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Luu	Palamaton luu	Erikokoisia eläinten palamattomia luita, katkelmia ja kokonaisia.	10	63x40x30	61,3	
47	PKK	6672881	25497358	~3,40-4,50	SW-nurkka	Laasti		Pintapaloja vaaleasta laastista. Kahden pinnalla vaaleanpunertavan värin jäännettä.	3	73x43x28	114,4	
48	PKK	6672881	25497358	4,10-4,50	SE-nurkka	Lasi	Pullo	Alaosa sylinterinmuotoisesta ruskeasta lasipullosta. Kupera pohja ja puntteliarpi. Saatiin itäprofiilista vaaleasta laastisesta, tiilisestä hiekasta,	1	125x94	568,0	
49	PKK	6672881	25497358	3,80-4,30	SE-nurkka	Fajanssi	Astia	Suureunapala astiasta. Molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Toisella pinnalla sinisellä tehtyä viivakoristelua.	1	21x21x4,5	1,4	

Nro	Alue	X-GK25	Y-GK25	Z	Yhteys	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
50	PKK	6672881	25497358	3,80-4,30	SE-nurkka	Piiposliini	Astia	Suureunapala lautasesta. Molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Sisäpinnalla astian keskeltä reunoille suuntautuvaa leveää uramuotoilua, reuna aaltomainen. Kahdessa osassa.	1	54x33x4,5	8,1	
51	PL	6672882,5	25497357,5	4,50-4,90	sek. krs	Rauta	Esine	Pyöreävirtainen varras, jonka toisessa päässä soikea lenkkimäinen osa. Korrodoitunut. Avain? Maannos on ruskea sekoittunut hiekka.	1	100x35x11	62,5	PL=pohjoinen laajennusalue.
52	PL	6672882,5	25497357,5	4,50-4,90	sek. krs	Fajanssi	Astia	Pohjakytkipala lautasesta. Molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Sisäpinnalla katkelma sinisellä tehtyä koristetta. Saviaines kellertävä.	1	47x27x8	8,4	
53	PL	6672882,5	25497357,5	4,50-4,90	sek. krs	Punasavi	Kaakeli	Reuna- ja kulmapaloja kaakelista. Reunansuuntaisia kapeita uria ja muotoilujälkiä.	3	82x64x16	71,2	
54	PL	6672882,5	25497357,5	4,50-4,90	sek. krs	Lasi	Pullo	Suu- ja kaulapala sekä kaulapala pulloista. Vihreässä suupalassa ulkoneva lasin nauha suun lähellä, irisoitunut. Kaulapala kirkasta lasia, uudehkon näköinen.	2	95x49/25x3	62,1	
55	PL	6672882,5	25497357,5	4,50-4,90	sek. krs	Luu	Esine	Pyöreä, litteä esine, jossa on pieni reikä keskellä. Reiän halk. 3 mm, esineen halk 13 mm.	1	13x2	0,4	

Helleniuksen piha 2014, Markku Heikkinen

Poistetut löydöt kuvaliite

Nro 1

Nro 2

Nro 3

Nro 4

Nro 5

Nro 6

Nro 7

Nro 8

Nro 9

Nro 10

Nro 11

Nro 12

Nro 13

Nro 14

Nro 15

Nro 16

Nro 17

Nro 18

Nro 19

Nro 20

Nro 21

Nro 22

Nro 23

Nro 24

Nro 25

Nro 26

Nro 27

Nro 28

Nro 29

Nro 30

Nro 31

Nro 32

Nro 33

Nro 34

Nro 35

Nro 36

Nro 37

Nro 38

Nro 39

Nro 40

Nro 41

Nro 42

Nro 43

Nro 44

Nro 45

Nro 46

Nro 47

Nro 48

Nro 49

Nro 50

Nro 51

Nro 52

Nro 53

Nro 54

Nro 55